

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ
ΚΑΙ ΙΛΛΥΡΙΚΟΙ
ΜΑΣΚΑΡΟΙ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

A
1975-6
C.2

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΙΛΛΥΡΙΚΟΙ
ΜΟΥΣΕΥΟΙ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

1900-1975

ΕΘΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΟΥΤΖΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ 1975

MINISTRY OF CULTURE AND SCIENCES

GREEK ILLYRIAN
TREASURES FROM
YUGOSLAVIA

NATIONAL PINACOTHEK
ALEXANDROS SOUTZOS MUSEUM
ATHENS 1975

ΕΥΡΕΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΙΑΤΥΡΗΚΩΝ ΣΥΧΑΥΡΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΙΟΥΚΟΖΑΒΙΑ

1900-1975

MINISTRY OF CULTURE AND SCIENCES

GREEK-ILLYRIAN
TREASURES FROM
YUGOSLAVIA

1900-1975

Ἐξώφυλλον: Χρυσὸ νεκρικό προσωπεῖο

Cover illustration: Gold mask

Ἐκθέματα: Ἐθνικοῦ Μουσείου Βελιγραδίου

Εἰσαγωγή: Δ. Παπαστάμος

Πρόλογος: V. Condić

Κείμενα: L. Popović

Ἐπιμέλεια: Ἐθνικὴ Πινακοθήκη

Μετάφρασις: Μ. Τριανταφυλλίδη

Φωτογραφίαι: Ἐθνικοῦ Μουσείου Βελιγραδίου

Φωτοστοιχειοθεσία - Ἐκτύπωσις: Ἀθηναϊκὸ Κέντρο Ἐκδόσεων Α.Ε.

Ἀθήνα 1975

ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΙΛΛΥΡΙΚΩΝ ΘΗΣΑΥΡΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

Ἡ ἐκθεση στήν Ἐθνική Πινακοθήκη ἑλληνικῶν καί ἰλλυρικῶν εὐρημάτων, πού ἀποτελοῦν ἀνεκτίμητους θησαυρούς τοῦ Ἐθνικοῦ Γιουγκοσλαβικοῦ Μουσείου Βελιγραδίου, εἶναι ἓνα σημαντικό γεγονός καλλιτεχνικῆς καί πνευματικῆς ἐπαφῆς τῶν δύο χωρῶν. Μὲ τὴν ἐκθεση αὐτὴ παρουσιάζονται στὸν ἐπισκέπτη γιὰ πρώτη φορὰ ἔργα τέχνης πού δημιουργήθηκαν στὴν ἀρχαϊκὴ κλασσικὴ ἐποχὴ ἀπὸ Ἑλληνας καί Ἰλλυριοὺς τεχνίτες καί ἔτσι δίνεται ἡ εὐκαιρία γιὰ μιὰ παράλληλη θεώρηση δυὸ κατευθύνσεων στὴν τέχνη, οἱ ὁποῖες προσδιορίζουν παραδειγματικὰ τὴ συνάντηση δυὸ λαῶν στὸ σημεῖο αὐτό. Ἡ παρουσίαση λοιπὸν μιᾶς φάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στὸ δημιουργικὸ του συγκερασμὸ μὲ ἄλλους πολιτισμοὺς ὑπῆρξε ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ὀργανώσεως τῆς Ἐκθέσεως αὐτῆς ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη. Ἐπίσης ὁ προσδιορισμὸς τῶν γεωγραφικῶν δρόμων πού τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἔκαναν δυνατὴ αὐτὴ τὴν ἐπικοινωνία ἀποτελεῖ ἐνδιαφέρουσα ἐμπειρία γιὰ τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο, γιὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἀποστάσεις ἐκμηδενίστηκαν καί οἱ γεωγραφικοὶ χώροι ἔγιναν τόσο προσιτοί.

Τὰ κείμενα τῶν καταλόγων τῶν συναδέλφων γιουγκοσλάβων πού ἀκολουθοῦν στὸν κατάλογο, παρέχουν στὸν ἐπισκέπτη ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα διαφωτιστικὰ γιὰ τὸ κάθε ἀντικείμενο. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ ἐκτίθενται οἱ θησαυροὶ τῆς ἀρχαίας τέχνης χωρισμένοι σὲ συγγενικὲς κατηγορίες, χωρὶς ὁμῶν νὰ χάνουν τὴν καλλιτεχνικὴ τους ὑπόσταση καί μὲ γνώμονα πάντα ἡ αἴθουσα νὰ δίνῃ στὸν ἐπισκέπτη μιὰ γενικὴ ὀπτικὴ εἰκόνα τῶν ἐκθεμάτων.

Κατὰ τὴ μυθολογία ἡ Ἰλλυρία καί οἱ κάτοικοί της πῆραν τὸ ὄνομά τους ἀπὸ τὸν Ἰλλυριό, γιὸ τοῦ Κάδμου καί τῆς Ἀρμονίας, πού γεννήθηκε μετὰ τὴν μετάβαση τῶν γονέων του ἀπὸ τὴν Θράκη στὴν Ἰλλυρία.

Οἱ Ἰλλυριοὶ δὲν ἦταν ἓνας λαὸς μὲ ἰδιαίτερο καί ὁμοιογενῆ χαρακτήρα ἀλλὰ ἓνας ἀριθμὸς ἀπὸ φυλὲς μὲ κοινὴ ἔθνικὴ προέλευση. Ζοῦσαν στὴ σημερινὴ νότια Γιουγκοσλαβία καί Ἀλβανία, περιοχὲς πού ὁ γεωγραφικὸς τους κερματισμὸς συνετέλεσε νὰ δημιουργηθοῦν μικρὲς πολιτιστικὲς ἐνότητες. Ὅρεινὲς παραθαλάσσιες περιοχὲς στὰ βόρεια τῆς Ἠπείρου καί ἀρκετὰ μικρὰ νησιά ἦταν τὰ ὄρημητῆρια τῶν ἐπικίνδυνων καί φοβερῶν αὐτῶν πειρατῶν. Συνοικισμοὶ μὲ ξύλινα ὄχυρά στὰ ὑψώματα τῶν βουνῶν ἀποτελοῦσαν τὴν πιὸ συνηθισμένη μορφή τῶν οἰκισμῶν τῶν ἰλλυρικῶν φυλῶν, ἐκ τῶν ὁποῖων οἱ κυριώτερες ἦταν οἱ Δαλμάτες, οἱ Λιβούρνιοι, οἱ Ἰάποδες, οἱ Δαρδάνιοι (Δάρδανοι ἢ Δαρδανιεῖς) καί οἱ Ἰστροι.

Οἱ πηγές τῆς οἰκονομίας τους ἦταν ἡ γεωργία καί ἡ ἐκμετάλλευση τῶν μετάλλων καί κυρίως τοῦ χρυσοῦ καί τοῦ ἀργύρου. Ἡ πλουροπαραγωγικὴ αὐτὴ πηγή καί ἡ σημερινὴ ἐπιβεβαίωση

ὅτι οἱ Ἰλλυριοὶ γνώριζαν καλά τὸ διαμετακομιστικὸ ἐμπόριο ποῦ διεξαγόταν στὶς παραδουνάβιες περιοχὲς καὶ στὸν βόρειο Βαλκανικὸ χῶρο κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴ ἐποχὴ, εἶναι ἀπὸ τὰ βασικώτερα κίνητρα τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν δημιουργία ἐμπορικῶν συναλλαγῶν μὲ αὐτούς.

Στὶς πνευματικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἐκφράσεις τους οἱ Ἰλλυριοὶ ἀνήκουν στὸν μεσοευρωπαϊκὸ πολιτισμὸ ποῦ ὀνομάζουμε Hallstatt, ἀπὸ τὸν τόπο τῶν πρώτων εὐρημάτων στὴν Αὐστρία. (Περίοδος πολιτισμοῦ Hallstatt. Ὑπῆρξε κέντρο ἐνὸς μεγάλου ἐμπορίου ἄλατος καὶ βοήθησε στὴν ἐξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ). Τὰ Ἰλλυρικὰ ἐπιτεύγματα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι ἀντικείμενα μικροτεχνίας, κυρίως ζῶνες καὶ μίτρες ἀπὸ τὸ Novi Pazar, παραδείγματα ὑψηλῆς ποιότητος τέχνης τῆς περιόδου αὐτῆς. Ἀπὸ τὸν ἴδιο τόπο προέρχονται ἐπίσης ἔργα Ἑλλήνων τεχνιτῶν, ὅπως ἡ ἐντυπωσιακὴ χάλκινη Ὑδρία καὶ οἱ σπάνιες ἐργασίες πάνω σὲ ἤλεκτρο.

Μιά ἰδιαίτερη μαγεία δημιουργεῖται γιὰ τὸν σημερινὸ θεατὴ ἀπὸ τὴν ἀντιπαράθεση ἀφ' ἐνὸς μιᾶς τέχνης μὲ ἀφηρημένες διακοσμητικὲς μορφές καὶ ἀφ' ἑτέρου μιᾶς ἄλλης ποῦ προσανατολίζεται πρὸς τὸ ἀνθρώπινο σῶμα.

Ἀντικείμενα μορφολογικὰ καὶ τεχνοτροπικὰ ὅμοια μὲ ἀντίστοιχα ἑλληνικῆς τέχνης προέρχονται ἀπὸ τὸν ἄλλο μέγало τάφος στὸ Trebeniste. Τὸ ὡραῖο κρᾶνος γνωστὸ «τοῦ τύπου τῶν Ἰλλυρικῶν» (ἀριθ. κατ. 53) θυμίζει ἑλληνικὸ ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς καὶ ἀντίστοιχο παράδειγμα ὑπάρχει στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ὀλυμπίας. Ἐπίσης τὰ χρυσὰ προσωπεῖα ποῦ τοποθετοῦσαν σ' αὐτούς ποῦ ἐνταφιάζονταν — δὲν εἶναι νεκρικὲς μάσκες μὲ στοιχεῖα ἀτομικότητος τοῦ νεκροῦ — θυμίζουν ἑλληνικὰ προσωπεῖα ἀπὸ τοὺς βασιλικούς τάφους τῶν Μυκηνῶν, ποῦ εἶναι ὅμως χίλια χρόνια παλαιότερα. Φαίνεται ὅτι στοὺς Ἰλλυριοὺς ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ ἓνα ἔθιμο ταφῆς καὶ στολισμοῦ τῶν νεκρῶν ποῦ στὴν Ἑλλάδα εἶχε πρὸ πολλοῦ ξεχαστῆ.

Στὴν δεύτερη ὁμάδα (Πρῶτη Trebeniste, τρίτη Novi Pazar) ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ Radoliste ὑπερτεροῦν τὰ ἀντικείμενα τῆς ἐγχώριας παραγωγῆς. Ἡ δημιουργία τους τοποθετεῖται στὸ τέλος τοῦ 6ου καὶ στὶς ἀρχές τοῦ 5ου αἰῶνα π.Χ.

Στὰ δείγματα αὐτὰ ἀποδεικνύεται ἔντονα πλέον ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἰλλυριῶν. Πολὺ ἐνωρίτερα στὶς παραλίες τῆς Ἰλλυρίας εἶχαν ἰδρυθῆ οἱ μοναδικὲς ἑλληνικὲς ἀποικίες Ἀπολωνία καὶ Ἐπίδαμος, ποῦ χρησίμευαν σὰν σταθμοὶ γιὰ τὴ ναυσιπλοΐα καὶ τὸ ἐμπόριο, ἐνῶ μερικὰ νησιά τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς ὅπως ἡ Issa (Lissa), Pharos (Lesina) καὶ Curzola συνέβαλαν ἐπίσης στὴν διὰ θαλάσσης ἐπικοινωνία. Ἄν καὶ ἡ ἰδρυση τῆς πρώτης ἑλληνικῆς ἀποικίας στὴν Ἰλλυρία, τῆς Ἐπιδάμου (Ἀποικία Κορινθίων-Κερκυραίων) τοποθετεῖται γύρω στὸ 625 π.Χ. ἐν τούτοις ἡ σχέση μὲ τὴν ἑλληνικὴ τέχνη ποῦ διαπιστώνεται ἀπὸ τὰ χάλκινα ἀγαλματίδια ποῦ ἀνήκουν στὴ μεταβατικὴ περίοδο ἀπὸ τὴ γεωμετρικὴ στὴν ἀρχαϊκὴ, πρέπει νὰ θεωρεῖται τυχαία.

Τὸ πρόβλημα τῶν δρόμων ἐπικοινωνίας μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Ἰλλυριῶν συνδέεται μὲ τὸν προσδιορισμὸ τῶν κέντρων δημιουργίας καὶ κατασκευρῆς τῶν ἐλληνικῶν εὐρημάτων ποὺ ἦρθαν σὲ φῶς στὶς ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφές στὴ Γιουγκοσλαβία καὶ ποὺ ἐκτίθενται τῶρα στὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη.

Παρατηρῶντας τοὺς θησαυροὺς τῶν χαλκίνων ἀντικειμένων ποὺ βρέθηκαν στὸ Trebeniste καὶ φέρνοντας στὴ μνήμη μας τοὺς ἐμπορικοὺς δρόμους τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς μπορεῖ νὰ πλησιάσουμε τὸ μυστικὸ τους. Τῆ σχέση τους μὲ τὰ Ἐργαστήρια τῆς Κορίνθου ποὺ ὑποστήριζε παλαιότερα ἢ ἔρευνα, πρέπει νὰ τῆ θεωρεῖ κανεὶς σήμερα ἀνύπαρκτη.

Ἡ μορφή τοῦ τρίποδα καὶ ἡ συνειδητὴ καὶ σοφὴ ἀπλότητα τῶν κοσμημάτων, μᾶς ὀδηγοῦν σὲ ἐλληνικὰ ἐργαστήρια τῆς Κάτω Ἰταλίας ὅπου οἱ ἀνώνυμοι καλλιτέχνες, ποὺ τὰ διατηροῦσαν, ἦταν κάτοχοι ὄλων τῶν ἀρετῶν καὶ ὄλων τῶν μέσων ποὺ χρησιμοποιοῦσε γιὰ νὰ ἐκφραστῆ ἡ ἀρχαϊκὴ Τέχνη στὴ μητέρα-Ἑλλάδα. Ἡ σχέση αὐτὴ γίνεται πιὸ ἐμφανῆς ὄχι μόνο στὸν εἰδικὸ μελετητὴ ἀλλὰ καὶ στὸν ἀπλὸ παρατηρητὴ, στὰ εὐρήματα τοῦ Novi Pazar.

Στοὺς αἰῶνες ποὺ ἀκολουθοῦν καὶ προτοῦ ἐμπλακοῦν οἱ Ἕλληνες σὲ ἀγῶνες μὲ τοὺς πειρατὰς Ἰλλυριοὺς καὶ καλέσουν σὲ βοήθεια τοὺς Ρωμαίους, τῶν ὁποίων τὸ ἐμπόριο ἐπίσης ἔβλαπταν, γίνεται ἀκόμη πιὸ συνειδητὸ ὅτι τὸ κέντρο τῆς συναλλαγῆς ἦταν ὁ Τάρας. Οἱ δρόμοι τοῦ ἐμπορίου ἀκολουθοῦσαν κατ' ἀρχὴν τὴν ἰταλικὴ Ἀδριατικὴ ἀκτὴ πρὸς Βορρᾶν, διακλαδιζόταν πρὸς Ἀνατολὰς περνοῦσαν τὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα, καὶ ἔφταναν στὶς ἀποικίες Ἀπολλωνία καὶ Ἐπίδαμνο (ἀργότερα Δυρράχιο) καὶ ἀπὸ κεῖ μέσῳ κοιλάδων καὶ ἀτραπῶν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἰλλυρίας.

Ταραντινὰ χάλκινα ἀγγεῖα καὶ προϊόντα ἐλληνικῶν ἐργαστηρίων τῆς Κάτω Ἰταλίας βρέθηκαν ἐπίσης στὸ Piceun (στὸ Μουσεῖο τῆς Ancona καὶ Pesaro). Ὁ μακρυνὸς δρόμος ἀπὸ τὴν μητέρα Ἑλλάδα μέσῳ Θεσσαλίας, Μακεδονίας Ἠπείρου, εἶχε ὄχι μόνο μικρότερη ἐμπορικὴ σημασία, ἀλλὰ περισσύτερες ταλαιπωρίες καὶ κινδύνους καὶ λιγότερη οἰκονομικὴ ἀπόδοση.

Οἱ Ἰλλυριοὶ διατήρησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τους μέχρι τὰ μέσα τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνα. Ἡ πρώτη ἐνοπλὴ συμπλοκὴ μὲ τοὺς Ρωμαίους λήγει μὲ τὴν ἥττα τῆς βασιλείσης τῶν Ἰλλυριῶν Τεῦτα (228 π.Χ.) ἢ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ παραχωρῆσει σ' αὐτοὺς τὸ νότιο μέρος τῆς χώρας τῆς. Μὲ τὸ δεύτερο ὅμως Ἰλλυρικὸ πόλεμο (219 π.Χ.) οἱ Ρωμαῖοι καταλαμβάνουν τὶς ἀκτὲς τῶν Ἰλλυριῶν. Ἡ πλήρης κατάκτηση τῆς Ἰλλυρίας ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ἀρχίζει μὲ τὸν Ὀκταβιανὸ (Αὔγουστο) τὸ 35 π.Χ. γιὰ νὰ ὀλοκληρωθῆ τὸ 12-14 π.Χ.

Τὸ ἄνω μέρος τῆς ἐπαρχίας «Ἰλλυρία» ὀνομάστηκε Δαλματία ἐνῶ ἡ κάτω Ἰλλυρία «Παννονία».

Ἀπὸ τὶς ἐπαρχίες αὐτὲς τῆς σημερινῆς Γιουγκοσλαβίας προέρχονται τὰ κτερίσματα τῶν τάφων καὶ τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκα-

φών, τὰ ὅποια ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἐθν. Μουσείου Βελιγραδίου Dr. Vladimir Kondić δέχτηκε νὰ παραχωρήσῃ πρὸς ἔκθεσιν στὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη. Γιὰ τὴν εὐγενικὴν τοῦ αὐτῆ χειρονομία ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μας. Τὸ εὐχαριστῶ μου ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ὑπουργὸν Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν Ἀκαδημαϊκὸν κ. Κ. Τρυπάνη καὶ τὸν Πρέσβη τῆς Γιουγκοσλαβίας κ. Milovan Marković, πού χάρις στίς καρποφόρες πολιτιστικὰς ἐπαφὰς τοὺς πραγματοποιήθηκε ἡ ἔκθεσις αὐτή. Ἐπιθυμῶ ἐπίσης νὰ εὐχαριστήσω τὸν ὑποδιευθυντὴ τοῦ Μουσείου καὶ ἔφορο τῆς Ἑλληνικῆς συλλογῆς Dr. L. Porovic, ὁ ὅποιος ἔγραψε τὸ ἐμπεριστατωμένον κείμενον τοῦ καταλόγου τῆς ἐκθέσεως καὶ ἐφρόντισε τὴν ἐπιλογὴν καὶ τὴ μεταφορὰ τῶν ἐκθεμάτων.

Γιὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ὁδηγοῦ τῆς ἐκθέσεως καὶ τὴν παροχὴν χρησίμων πληροφοριῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐπιθυμῶ ἐπίσης νὰ εὐχαριστήσω τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς συλλογῆς τοῦ Πανεπιστημίου Münster/w Dr. Kl. Stähler, ὡς ἐπίσης καὶ τοὺς συνεργάτας τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης.

Dr. Δημ. Παπαστάμος
Δ/ντης Ἐθνικῆς Πινακοθήκης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ Ἐκθεση τῶν Ἑλληνο-Ἰλλυρικῶν θησαυρῶν ἀπὸ τῆ Γιουγκοσλαβία στὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη Ἀθηνῶν ἀποτέλεσε εὐκαιρία συνεργασίας μεταξὺ τῶν Μουσείων τῶν δύο χωρῶν καὶ ἀναφέρεται στοὺς ποικίλους καὶ σημαντικούς πολιτιστικούς δεσμούς τῶν Βαλκανικῶν αὐτῶν περιοχῶν, πού χρονικά ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἔκτοτε δὲν ἔπαψαν ποτὲ νὰ ὑπάρχουν.

Ἡ ζωὴ τῶν Ἰλλυρικῶν φυλῶν στὰ Κεντρικὰ Βαλκάνια ἀρχίζει, ὅπως καθορίζει ἡ ἀρχαιολογία, τὴν ἐποχὴ τῆς ἀναπτυγμένης ἐπεξεργασίας τοῦ χαλκοῦ, στὰ βάθη τῆς δεύτερης χιλιετηρίδας π.Χ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πολιτιστικά καὶ ἱστορικά ρεύματα πού διασχίζουν τὴν πολύπλοκη καὶ μακρὰ διαδικασία γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν Ἰλλυρικῶν φυλῶν, τὰ ἀποτελέσματά της φάνηκαν στὴν ἀνθιση τῆς τέχνης καὶ στὴν ἀνάπτυξη ἑνὸς νέου κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, κυρίως στὴν περίοδο μεταξὺ 6ου καὶ 4ου αἰ. π.Χ.

Ἡ ἰδρυση μιᾶς σταθερῆς Ἰλλυρικῆς φυλετικῆς κοινότητος καὶ οἱ συμμαχίες μεταξὺ τῶν διαφόρων ὁμάδων παρουσιάζουν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ μιὰ ἀσυνήθιστη ζωηρότητα, πού φαίνεται βασικά ἀπὸ ἐπιχώριες πηγές. Οἱ Ἰλλυριοί, πολεμιστὲς καὶ ἀγρότες τότε, ἀναπτύσσουν τὸν πολιτισμό τους μέσω ἐπαφῆς καὶ δημιουργίας δεσμῶν μὲ γειτονικούς πολιτισμούς τῶν περιοχῶν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, τῶν ὁποίων ἡ σύμπτυξη πρὸς σχηματισμὸ ὀργανωμένων κρατῶν βρίσκεται τώρα σὲ πλήρη ἀνάπτυξη.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς φυλῆς καὶ οἱ πολεμιστὲς, οἱ πρῶτοι τῶν ὁμάδων καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρουσιάζουν μιὰ κοινωνικὴ δομὴ πού δέχεται εὐχαρίστως καὶ κάνει χρῆση τῶν πολυτελῶν εἰδῶν πού τοὺς προσφέρει ἡ ἀρχαϊκὴ καὶ ἡ πρῶϊμη κλασσικὴ Ἑλληνικὴ τέχνη. Θαυμάσια προϊόντα τῆς ἑλληνικῆς τορρευτικῆς, χρυσοχοΐας καὶ κεραμεικῆς διαδίδονται τώρα σὲ ὅλα τὰ κέντρα τοῦ «βαρβαρικοῦ» κόσμου καὶ τὴν παρουσία τους μαρτυροῦν τὰ πλούσια εὐρήματα τοῦ πρῶιμου λατινικοῦ τάφου στὸ Νίχ καὶ οἱ τύμβοι τῶν πριγκήπων τῆς Θράκης στὸ Дуванλί τῆς Ν. Βουλγαρίας.

Οἱ Ἰλλυρικὲς φυλὲς τῶν κεντρικῶν καὶ νοτίων Βαλκανίων συντελοῦν στὴ δημιουργία αὐτῶν τῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν. Ἡ κυριαρχοῦσα «κάστα» τῶν πολεμιστῶν τους ἀπολαμβάνει καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν καρπῶν αὐτῆς τῆς πολιτικῆς.

Ἔτσι ἐξηγεῖται ὁ χαρακτήρας αὐτῆς τῆς ἐξαιρετικῆς εἰσαγωγῆς πολιτιστικῶν στοιχείων, πού μετατρέπει τοὺς τάφους μερικῶν Ἰλλυριῶν πριγκήπων σὲ πραγματικὰ θησαυροφυλάκια πολύτιμων ἀντικειμένων, σύμφωνα μὲ τὶς προτιμήσεις τῶν πολεμιστῶν καὶ πριγκήπων, τὴν ἐπιθυμία τους γιὰ «γόητρο» καὶ γιὰ τόνωση τῆς συγκεντρωτικῆς ἐξουσίας τῆς οἰκογενείας τους.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄφθονα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κοσμήματα πού κατασκευάστηκαν σύμφωνα μὲ τὶς παραδόσεις τῆς Ἰλλυρικῆς γεω-

μετρικής τεχνοτροπίας, συναντούμε έδω και πολυάριθμα δείγματα αρχαϊκής ελληνικής κεραμεικής. Οί διακοσμήσεις τών μορφών τους, ποικίλες και ήδη ώριμης τέχνης, συχνά μιμούνται με περισσότερη ή λιγότερη έπιτυχία παραδοσιακές εικόνες και μυθολογικά θέματα του ελληνικού αρχαϊκού κόσμου, και όλ' αυτά μεταφερμένα στα βάθη τής «βαρβαρικής» σκηνής τής ανατολικής Μεσογείου. Υπάρχουν μερικά πασίγνωστα παραδείγματα, οί κρατήρες από την περιοχή Trebeniste καθώς και η ύδρία του Novi Pazar, μελανόμορφα άγγεία τής Ν. Ιταλίας και άλλα παρόμοια από τὰ τέλη του βου ή τις άρχές του 5ου αι. π.Χ., ποικίλα κοσμήματα από ήλεκτρο (όπως εκείνο που φαίνεται να ήλθε από την Ιωνία και ανακαλύφθηκε στους πριγκηπικούς τάφους κοντά στην περιοχή Atenica μαζί με πολύχρωμη κεραμική), διακοσμητικά θέματα σκαλισμένα σε όστα και χρυσά μελισσόμορφα προσαρτήματα.

Έκτός από τὰ αναπτυγμένα πολιτιστικά και καλλιτεχνικά κέντρα τής ήπειρωτικής Ελλάδος όπως η Αθήνα και η Κόρινθος, σ' αυτή τή συχνή άνταλλαγή λάμβαναν μέρος και ελληνικές άποικίες, διασπαρμένες από τις στέπες τής Μαύρης Θάλασσας μέχρι τις ανατολικές παραλίες τής Ν. Ιταλίας.

Η παρουσία σημαντικού ύλικού πλούτου μέσα στα περιωρισμένα όρια τών οικογενειών τών πριγκήπων και τών πολεμιστών, ταυτόχρονα έπιβεβαιώνει την ύπαρξη κοινωνικών διαφορών μέσα στις σταθερά έγκαθιδρυμένες κοινότητες τών Ίλλυρικών φυλών.

Τότε, στην αύγή τής δημιουργίας θεσμών όπως η δουλεία και η κοινωνική άνισότης στις αναπτυγμένες Μεσογειακές κοινωνίες, άρχίζει και η έπιρροή τούτων να άσκειται στις Ίλλυρικές κοινότητες που μόλις τότε σχηματίζονται.

Έτσι, αυτή η χρονικά περιωρισμένη περίοδος τής ανόδου σε δύναμη τών Ίλλυριών πριγκήπων μπορεί να θεωρηθ ή όχι μόνο σαν άπόδειξη τής δυνάμεως και του πλούτου τους αλλά και σαν μια βαθμιαία διαδικασία γνωριμίας με τον Μεσογειακό πολιτισμό, παρά τις περιωρισμένες άρχικές κοινωνικές θέσεις. Δεν πρέπει λοιπόν να υποθέσωμε ότι οί μετέπειτα εύρύτερες κοινωνικές αλλαγές, όπως ο έξελληνισμός ή ο έκρωμαϊσμός τών Νοτίων και Κεντρικών Βαλκανίων άρχισαν άκριβώς αυτή τήν περίοδο;

Παρουσιάζοντάς σας ένα μέρος από την πολιτιστική κληρονομιά τής περιοχής μας πραγματοποιημένη από τον Dr. Ljubisa Poronic του Έθνικού Μουσείου του Βελιγραδίου, έλπίζομε ότι στο μέλλον θα έχομε τήν εύκαιρία να υποδεχτούμε στο Βελιγράδι τούς φίλους μας από την Αθήνα πραγματοποιώντας εκεί μια έκθεση που θα δείξη ένα τουλάχιστον μέρος του υπέροχου πολιτισμού που γεννήθηκε στο ελληνικό τμήμα τής Μεσογείου και τὸ όποιο τόσο έντονα ένέπνευσε και παρώρμησε τούς πολιτισμούς τών Εύρωπαϊκών και άλλων λαών.

Dr. Vladimir Kondic

Διευθυντής του Έθνικού Μουσείου του Βελιγραδίου

Οί Έλληνο-Ίλλυρικοί Θησαυροί

Πρώιμες Έλληνικές Έπιδράσεις

Οί πρώτες Έλληνικές έπιρροές πού άσκήθηκαν στα Κεντρικά Βαλκάνια, δηλ. στη σημερινή Γιουγκοσλαβία, έμφανίζονται με δύο τρόπους: έμμεσα, με την ίδρυση έμπορικῶν σταθμῶν στις άκτές του Άδριατικού Πελάγους πού άργότερα μετατράπηκαν σε έλληνικές άποικίες, και άμεσα, με δρόμους στο έσωτερικό πού ξεκινούσαν από τὸ νότο, από διάφορα έλληνικά κέντρα χειροτεχνίας και τέχνης. Ἡ πρώτη Έλληνική άποικία στο Άδριατικό Πέλαγος ήταν τὸ νησί τῆς Κέρκυρας, και από εκεί όρμώμενοι οί Έλληνες άποικοί έξερεύνησαν τὸν Βορρά. Οί πρώτοι άποικοί έφθασαν από τὴν Εϋβοία (Έρέτρια), τὸν καιρὸ πού ἡ Χαλκίδα παίζει ένα σημαντικό ρόλο στὸν έλληνικό άποικισμό τῆς Ἰταλίας και Σικελίας. Ἡ άποικία τῆς Κέρκυρας είχε στὸν έλεγχο τῆς ὅλες τῆς θαλάσσιες ὁδοῦς λόγω τῆς εἰδικῆς τῆς θέσεως, βασικά του λιμένα τῆς. Ἀρχαιολογικά εϋρήματα περιλαμβάνουν κυρίως Κορινθιακή κεραμική του 7ου αἰ. π.Χ., καθώς και μερικά αρχιτεκτονικά μέλη του 6ου αἰ. π.Χ. Εἰδική μνεία πρέπει νά γίνῃ γιὰ τὸν ναὸ τῆς Ἀρτέμιδος με τὰ ὀλόγλυφα γλυπτά του πρώιμου 6ου αἰ. π.Χ.¹

Τὸ 627 π.Χ. ἡ Κέρκυρα ίδρυσε τὴν άποικία τῆς Ἐπίδαμνο (τὸ ρωμαϊκὸ Δυρράχιο) στὴν άκτή, κάπου 180 χλμ. πρὸς βορρά. Δέν διαθέτομε σπουδαίες πληροφορίες γιὰ τὴν πρώιμη ἱστορία τῆς Ἐπίδαμνου, αλλά ὑπάρχει τὸ ένδιαφέρον γεγονός ὅτι άποικία τῆς Κορίνθου εἶναι και ἡ Ἀπολλωνία.² Αὐτὸ ανακαλύφθηκε μέσω περιωρισμένων εϋρημάτων πρώιμης Κορινθιακῆς κεραμικῆς και μερικῶν δειγμάτων από τὴ Ρόδο, τὰ ὅποια στηρίζουν τὴν ἰδέα τῆς ὑπάρξεως έμπορικῶν έπαφῶν ἤδη από τὸ έτος 600 π.Χ. Ἐξ ἄλλου ἡ Κορινθιακή κεραμική έμφανίζεται ανάμεσα σε ποικίλα άλλα εϋρήματα, ἰδίως από τῆς πόλεις Arulia και Messaria, εἰσβάλλει δὲ και βορειότερα στὴν Β. Ἰταλία μέσω τῆς κοιλάδας του Ρο. Ταυτόχρονα, τὸν 6ον αἰ. π.Χ., οί Έλληνες φθάνουν στὴ Γαλλία και Ἰσπανία, ὅπου τούς έγκυσαν κυρίως τὰ περίφημα ὀρυχεῖα ἀσημιοῦ τῶν περιοχῶν αὐτῶν.³ Ἀπὸ τούς ἀρχαίους συγγραφείς ὁ Ἀλκμάν, στα τέλη του 7ου αἰ. π.Χ., παρουσιάζει κάποιον ένδιαφέρον γιὰ τὴν Ἀδριατική και τῆς άκτές τῆς σε άποσπάσματα τῶν ποιημάτων του. Ἦταν τότε ἡ περίοδος πού οί Έλληνες δέν ἦσαν σωστά πληροφορημένοι γιὰ τὴ Β. Ἀδριατική και τῆς γειτονικές Ἰλλυρικές φυλές. Τὸν 6ον αἰῶνα ὅμως οί συγγραφείς γνωρίζουν περισσότερα. Τότε έμφανίζονται οί πρώτες ένδείξεις πού δείχνουν ὅτι οί πρώιμες έλληνικές μυθολογικές παραδόσεις ασχολοῦνταν και με τῆς άκτές τῆς Ἀδριατικῆς.⁴ Ἀπὸ τὸν Ἀλκίνα ἤδη διαφαίνονται γνώσεις γιὰ τούς Βενετούς πού δέσποζαν στὴν κεφαλή τῆς Ἀδριατικῆς. Στα μέσα του 5ου αἰ. ὁ Ἡρόδοτος μιλά γιὰ τούς Ὑπερβορείους πού ζούσαν μακριά, πέρα από τὸν Δούναβη. Φαί-

νεται ότι ο Σκύλαξ από την πόλη Καρύανδα (τέλη 6ου αι.) και ο Έκαταίος της Μιλήτου (άρχες 5ου αι.) είχαν προσωπικό ενδιαφέρον για την περιοχή αυτή. Σε μεταγενέστερη περίοδο (4ος αι. π.Χ.) υπάρχει ο Ψευδο-Σκύλαξ, συγγραφέας του περίφημου Περίπλου. Αναφέρει τις φυλές των Βενετών, Λιβουρνίων και Ίλλυριών και μεταξύ των εγκαταστάσεων τις ακόλουθες πόλεις: Κέρκυρα Μέλαινα (Korcula), Φάρος (Starigrad) και την μετέπειτα Nargona, που τοποθετεί στις έκβολές του ποταμού Neretva.⁵ Υπάρχει εδώ βέβαια σύγχυση με άλλη τοποθεσία που έχει το ίδιο όνομα, ένα έμπορικό σταθμό, είτε κοντά στη λίμνη Skadar ή κοντά στην περιοχή Lissos, τη σημερινή Jes στην Άλβανία.⁶ Η σημερινή Budna υποτίθεται ότι είναι ή αρχαία Βουθήη ή Βουθοίη, ένα ελληνικό έμπορικό κέντρο καθώς φαίνεται από τα πλούσια εύρηματα της Έλληνιστικής περιόδου, αλλά ταυτόχρονα έχει και πληθώρα Ίλλυρικού υλικού.⁷ Βεβαίως, σε καμιά από τις ιστορικές πηγές που είναι στη διάθεσή μας δεν αναφέρονται έμπορικές σχέσεις ή άποικισμός κατά την περίοδο μεταξύ 7ου και 6ου αι. π.Χ. Ο Θουκυδίδης γράφει διεξοδικά για την Κέρκυρα και την Επίδαμνο και έπομένως έμμεσα για το Άδριατικό πέλαγος, άλλ' αυτό δεν μπορεί να αποτελέσει περιγραφή της πρώιμης ιστορίας του τόπου. Κανείς από τους Έλληνες συγγραφείς δεν έχει κάνει για την ιστορία των πόλεων Spina, Adria, Lissos ή Κερκύρας Μελαίνης ό,τι ο Αντίοχος έκανε για τις πόλεις της Μεγάλης Ελλάδος και της Σικελίας. Δεν υπάρχει γνωστή ιστορία της Μασσαλίας και των ελληνικών πόλεων της Ισπανίας, εκτός από μερικά μεμονωμένα γεγονότα που σχετίζονται με τους αγώνες αυτών των πόλεων έναντι των Φοινίκων και των Καρχηδονίων.⁸ Η δραστηριότητα των Ελλήνων στην Άδριατική φαίνεται από πολυάριθμα αρχαιολογικά εύρηματα ελληνικής προελεύσεως, από διάφορους τόπους. Δυστυχώς αυτά είναι εύρηματα τυχαία που προσέτι δεν στηρίζονται σε αποδεδειγμένα δεδομένα συνθηκών ανακαλύψεως. Η άσκηση πρώιμης ελληνικής επίρροης άρχισε από έμπορεία ίδρυμένα σε πρόσφορες γεωγραφικά θέσεις, συνήθως κοντά στις όχθες κάποιου μεγάλου ποταμού, όπως έγινε στην περίπτωση της εγκαταστάσεως του ποταμού Neretva (ρωμαϊκού Nargona), ή σε περιοχές με κατάλληλες κλιματικές και γεωγραφικές συνθήκες που κατόπιν επέτρεπαν την ίδρυση άποικιών και εγκαταστάσεων, όπως στην περίπτωση της Μελαίνης Κερκύρας.⁹

Έλληνικές πολιτιστικές επιδράσεις έξαπλώνονταν μέσω των κοιλάδων των ποταμών. Τουτό δείχνει ή εμφάνιση αντικειμένων ελληνικής προελεύσεως στο Glasinac κοντά στο Serajevo, στο περίφημο συγκρότημα των Ίλλυρικών τύμβων των αρχών του 6ου αι. π.Χ. Μέσω των Ελληνικών άποικιών της Ν. Ιταλίας, ελληνικής προελεύσεως αντικείμενα έμμεσα έφθαναν στα Κεντρικά Βαλκάνια μέχρι την περιοχή Lika, και στην Kompolje βρίσκομε μερικά αξιο-

σημειωτα παραδείγματα, γυναικεία πρόσωπα σέ ηλεκτρο, κοσμήματα πού ακολουθοῦν τίς παραδόσεις τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ, μαζί καί τοπική Ἰλλυρική κεραμεική.¹⁰

Τόν πρῶμο 7ον καί τόν 6ο αἰ. π.Χ. συναντοῦμε ἀντικείμενα Ἑλληνικῆς Ἀρχαϊκῆς Τέχνης στήν Ἰστρία καί σέ περιοχές τῶν Νοτίων Ἀλπεων: δείγματα κεραμεικῆς ἀπό τήν Ἀπουλία, χάλκινα σκεύη, ἀκόμα καί τμήμα ἑνός μνημειακοῦ πέτρινου γλυπτοῦ ἀπό τὸ Nesactium (Visaca). Τοῦτο ἐμφανίζει εἰδικά χαρακτηριστικά τεχνοτροπίας "rustic" καί μπορεῖ νά ἀποδοθῆ σέ τοπικούς τεχνίτες τοῦ τέλους τοῦ 6ου αἰ π.Χ.¹¹

Οἱ δρόμοι πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ πού ξεκινοῦσαν ἀπὸ σημαντικὰ Ἑλληνικά κέντρα χειροτεχνίας καί Τέχνης εὐθύνονται γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἄμεσων καί ἔμμεσων ἑλληνικῶν ἐπιδράσεων. Αὐτὸ βεβαιώθηκε ἀπὸ μεμονωμένα εὐρήματα ἑλληνικῆς προελεύσεως στή Μακεδονία. Ἀναφέρομε μερικά ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα εὐρήματα, ὅπως τὸν Δρομέα ἀπὸ τὸ Prizren¹² (τώρα στὸ Βρεττανικὸ Μουσεῖο), ἓνα εἰδῶλειο ἀπὸ τήν Ἀλβανία¹³ (Λοῦβρο), μία Μαινάδα ἀπὸ τὸ Tetono¹⁴ τῆς Μακεδονίας (Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο τῶν Σκοπίων) καί τελικά, τὸ εἰδῶλειο ἑνός σιδηρουργοῦ ἀπὸ τὴν περιοχὴ Vraniste, Bela Palanka τῆς Σερβίας (170) τὸ ὁποῖο συμπληρώνει τὴν πλούσια συλλογὴ τῶν χάλκινων εἰδωλείων ἐπιδείχνοντας τὴ δυνατὴ ἐπίδραση τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας πού ἀναπτύχθηκε στὰ τέλη τοῦ 6ου καί τίς ἀρχές τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, ἡ ἀναπαράσταση τοῦ σιδηρουργοῦ λόγω τῆς τεχνοτροπίας τῆς ἀνήκει στή μεταγεωμετρικὴ περίοδο μὲ στοιχεῖα πρῶιμης ἀρχαϊκῆς τέχνης (τέλη 8ου — ἀρχές 7ου αἰ. π.Χ.) Μέχρι σήμερα, τὸ εἰδῶλειο τοῦ σιδηρουργοῦ ἀποτελεῖ τὸ παλαιότερο δείγμα Πελοποννησιακῆς γλυπτικῆς σέ χαλκὸ ἀπὸ τὴν περιφέρεια τῶν Κεντρικῶν Βαλκανίων. Ἡ τεχνοτροπία τῶν τελευταίων Γεωμετρικῶν χρόνων πλουτίζεται ἐδῶ μὲ Ἀρχαϊκὲς ἐπιδράσεις, ἰδίως στήν παράδοξα ἐλεύθερη καλλιτεχνικὴ ἐπεξεργασία τοῦ σιδηρουργοῦ, πού ἀπεικονίζεται καθισμένος μὲ σταυρωμένα πόδια, δουλεύοντας ἓνα κομμάτι σίδηρο. Ἡ Μαινάδα ἀπὸ τὸ Tetono, στίς τεχνοκριτικές τῆς λεπτομέρειες ἔρχεται πλησιέστερα στὰ χάλκινα ἔργα τοῦ τέλους τῆς Ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς, ἰδίως θυμίζει τὰ εὐρήματα τῆς Δωδώνης, ἐνῶ ἡ λαβὴ τοῦ καθρέφτη ἀπὸ τὸ Janjevo¹⁶ τοῦ Κοσοβο (172) μπορεῖ νά θεωρηθῆ σὰν τοπικῆς κατασκευῆς. Ὁ Δρομέας τοῦ Prizren κατάγεται ἀπὸ Πελοποννησιακὲς καλλιτεχνικὲς παραδόσεις παρὰ τὴ ζωρὴ παρουσίαση καί τὴν ἐλευθερία κινήσεων στήν ἀπόδοση τοῦ σώματος.

Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ περίφημου νεκροταφείου τῆς περιοχῆς Trebeniste κοντὰ στήν Ὀχρίδα τῆς Μακεδονίας καί τὰ εὐρήματα τοῦ Novi Pazar ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἐντονὴ ἐπίδραση τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τὰ νότια τῶν Κεντρικῶν Βαλκανίων, τὸν καιρὸ πού ἀνθίζε ὁ Ἑλληνικὸς Ἀρχαϊκὸς πολιτισμὸς. Αὐτὸ τὸ θέμα διαπραγματευόμαστε λεπτομερέστερα στὰ παρακάτω.

Τὸ Νεκροταφείο τῆς Περιοχῆς Trebeniste

Τὰ πρῶτα εὐρήματα ἀπὸ τὸ νεκροταφείο τῆς περιοχῆς αὐτῆς, σὲ ἄμεση γειτνίαση μὲ τὴ λίμνη τῆς Ὀχρίδας, ἐπάνω στὴν ὁδὸ πρὸς τὸ Κίσενο, ἀνακαλύφθηκαν ἀπὸ Βούλγαρους στρατιῶτες κατὰ τὴ διάρκεια πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων (1918). Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ βρέθηκαν ἑπτὰ τάφοι. Δυστυχῶς οἱ ἀρχαιολόγοι ποὺ ἔκαναν καταγραφή τῶν ἀντικειμένων ἔφτασαν ἐκεῖ πολὺ ἀργά. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι οἱ Βούλγαροι ἀρχαιολόγοι Β. Filow καὶ Κ. Skorpil ἔδωσαν τὸ ὄνομα Trebeniste στὴν περιοχὴ, παίρνοντας τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ γειτονικὸ χωριό, καὶ ἔτσι εἰσάγοντάς το στὴν ἐπιστημονικὴ φιλολογία. Ἡ πραγματικὴ θέση τῶν ἀνακαλύψεων βρίσκεται στὸ χωριὸ Gorenci κοντὰ στὴν Trebeniste. Ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου, οἱ Β. Filow καὶ Κ. Skorpil¹⁷ δὲν ἐδημοσίευσαν τὸ ὑλικὸ αὐτὸ παρὰ μόνο δέκα χρόνια ἀργότερα.

Περαιτέρω ἔρευνες ἔγιναν ἀπὸ τὸν κλασσικὸ φιλόλογο καὶ ἐπιστήμονα τῆς ἐπιγραφικῆς Ν. Vulić μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1930 καὶ 1933, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἐχρησιμοποίησε ὅλες τὶς ἀρχαιολογικὲς μεθόδους καταγραφῆς ποὺ εἶχε τότε στὴ διάθεσή του, καὶ δὲν πρόσφερε πολλὰ στὴν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου, βασιζόμενος μᾶλλον στὴν ἐρμηνεῖα ποὺ ἤδη εἶχε δοθῆ ἀπὸ τοὺς Β. Filow καὶ Κ. Skorpil, ἀκόμη καὶ στὰ συμπεράσματά του.¹⁸ Ὁ J. Kastelic συνέχισε τὶς ἔρευνες τὸ 1953, ἀλλὰ ἡ ἐργασία του δὲν ἄλλαζε πολὺ τὴν ὑπάρχουσα εἰκόνα τῶν προβλημάτων ποὺ συνώδευε τὰ εὐρήματα τῆς Trebeniste.¹⁹ Ὁ ἴδιος συγγραφέας, σὲ συνεργασία μὲ τὸν V. Lahton ἐρεύνησε τὴν περιοχὴ τοῦ Kale, ἡ ὁποία ἔφερε σὲ φῶς Ἑλληνιστικὸ ὑλικό.²⁰

Ἀκολουθώντας τὰ δεδομένα ποὺ εἶχαμε στὴ διάθεσή μας καὶ ἤμασταν σὲ θέση νὰ συλλέξωμε ἀπὸ προηγούμενες ἀναφορὲς καὶ δημοσιεύσεις, συμπεραίνομε ὅτι οἱ τάφοι τῆς Trebeniste εἶναι δυνατὸν νὰ διαιρεθοῦν σὲ τρεῖς ὁμάδες:

Πρῶτη Ὀμάδα

Ἐπτὰ τάφοι ποὺ ἀνακαλύφθηκαν ἀπὸ τοὺς Βούλγαρους καὶ ὁ τάφος Νο 8 ποὺ ἀνακαλύφθηκε ἀπὸ τὸν Ν. Vulić. Εἶναι τοποθετημένος σὲ ἀπόσταση 7 - 12 μ. μεταξύ τους. Ὁ Β. Filow τοὺς περιέγραψε σὰν βαθεῖς λάκκοις μήκους 4,80 - 5,20 καὶ πλάτους 2 - 3 μέτρων. Μετὰ τὴν ταφὴ οἱ λάκκοι ἀπογεμίστηκαν μὲ πηλὸ καὶ χαλίκια τοῦ ποταμοῦ. Ὁ προσανατολισμὸς τους ἦταν ΔΑ.

Δεύτερη Ὀμάδα

Τοποθετημένοι σὲ ἀπόσταση 50 - 60 μέτρων Δ καὶ ΒΔ τῆς πρώτης ὁμάδας, ἀνακαλύφθηκαν πέντε τάφοι μὲ βάθος ποὺ ποικίλλει ἀπὸ 0,60 - 1,85 μ. Προγενέστερες ἀναφορὲς ἔδιναν τὶς διαστάσεις δύο μόνο τάφων μὲ λάκκο μήκους 2,20 καὶ πλάτους 1 μέτρου. Ὁ Ν. Vulić διορθώνει τὰ προηγούμενα στοιχεῖα καὶ ἀνα-

φέρει ότι μερικοί από τους τάφους είχαν μήκος 4,20 μ. και πλάτος 1 - 1,10 μ. (Τάφος X), ή μήκος 3,75 και πλάτος 0,60 μ. (Τάφος XIII).

Τρίτη Όμάδα

Αποτελείται από τρεις μόνο τάφους που ανακαλύφθηκαν Β. των πρώτων δύο ομάδων και σε απόσταση 100 περίπου μέτρων. Η τοποθέτηση αυτών των τάφων διαφέρει από εκείνη των προηγούμενων ομάδων. Παρατάσσονται ο ένας δίπλα στον άλλο και σε απόσταση 1 - 4 μ. Ο προσανατολισμός είναι ίδιος με αυτόν των πρώτων δύο ομάδων, δηλ. Δ.Α. Αυτή η ομάδα χαρακτηρίζεται από εξαιρετικά ταπεινά εύρηματα, περιλαμβάνει δε πιθανώτατα μόνο απλές ταφές με κτερίσματα τοποθετημένα γύρω από το σώμα.

Όλο το αρχαιολογικό υλικό που ανακαλύφθηκε από τον Ν. Βυλιό βρίσκεται τώρα στο Έθνικό Μουσείο του Βελιγραδίου. Έπανεξετάσεις και ταξινομήσεις έγιναν το 1956 και τα αποτελέσματα δημοσιεύτηκαν σε σειρά καταλόγων του ίδιου Μουσείου.²¹ Προηγούμενα εύρηματα από την περιοχή Trebeniste βρίσκονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Σόφιας, και τα αντικείμενα που ανακαλύφθηκαν από τους J. Kastelic και V. Lahton στο Έθνικό Μουσείο Όχριδας (Μακεδονία). Το υλικό από το νεκροταφείο της Trebeniste απέδειξε ότι η επίδραση του Έλληνικού Αρχαϊκού πολιτισμού ήταν πολύ έντονη στα τέλη του 6ου και τις αρχές του 5ου αι. π.Χ. Παράλληλα και παρόμοια εύρηματα βρίσκονται στη Δωδώνη, Αλβανία και Ν. Ιταλία. Εξαιρετικά έργα Έλληνικής τέχνης, ιδίως ο χάλκινος κρατήρας με την αναπαράσταση ενός ιππέα (62), μελανόμορφα Έλληνικά αγγεία, ένας μεγάλος χάλκινος τρίποδας (61), σκεύη από γυαλί (88 - 90), χρυσά κοσμήματα σε συρματοτεχνική (filigree) και κοκκιδωτή τεχνική, ανακαλύπτονται μαζί με αντικείμενα που τεχνοτροπικά ανήκουν στην επιτόπια Ίλλυρική χειροτεχνία: απλή οικιακή κεραμική κυρίως και άλλα πήλινα αντικείμενα, άσημένα ψέλια, περόνες (απλές και διπλές άσημένες) και πόρπες.

Από μια γενική επισκόπηση του χαρακτήρα και της τεχνοτροπίας του υλικού αυτού από την Trebeniste συμπεραίνουμε ότι οι πρώτες περιωρισμένες επαφές των Ίλλυριών με τους Έλληνες σταθεροποιήθηκαν τον 5ο αι. π.Χ. Άλλα εύρηματα, ιδίως αυτά του Novi Pazar, επιβεβαιώνουν αυτή την άποψη. Η περαιτέρω διείσδυση του Έλληνικού Αρχαϊκού πολιτισμού στα Κεντρικά Βαλκάνια δημιούργησε μια νέα τεχνοτροπία που μπορεί να ονομασθή Έλληνο-Ίλλυρική.²²

Radoliste

Τα εύρηματα από το νεκροταφείο της περιοχής Radoliste είναι παρόμοια σε χαρακτήρα με τα της Trebeniste. Το νεκροταφείο αυτό είναι τοποθετημένο σε άμεση γειτνίαση με τη Struga, ΒΔ της Όχριδας και Δ της Trebeniste. Έρευνες έγιναν από τον

M. Grbić στα 1937 και αντικείμενα από έννεα τάφους αναγνωρίστηκαν. Ένα τρίτο είδος κεραμεικής περιλαμβάνει απλά σκεύη τοπικής παραγωγής σε σχήματα έμπνευσμένα από Έλληνικούς τύπους. Τα χάλκινα περιλαμβάνουν ένα εύρυ σκεύος τύπου φιάλης σε ανάγλυφο τεχνική (geroussé) με κυματοειδή διακόσμηση (161), τυπικής έλληνικής εισαγωγής. Άλλα σκεύη έχουν χαρακτηριστικά τοπικής κατασκευής.

Μεταξύ τών κοσμημάτων υπάρχει ένα ενδιαφέρον ένώτιο από χρυσό (154) σε συρματοτεχνική και κοκκιδωτή τεχνική, άσημένια ψέλια που καταλήγουν σε κεφαλές φιδιών (155 - 6), άσημένιες καρφίδες χαρακτηριστικές του Μακεδονικού Αιώνας του Χαλκού· μία πόρπη με άκτινωτή διακόσμηση (159) και διπλές καρφίδες τύπου Όμέγα.

Τα εύρηματα της περιοχής Radoliste, αν και πολύ κοντά σε σύγκριση με εκείνα της Trebeniste, παρουσιάζουν και μερικές διαφορές. Δεν υπάρχουν εδώ μόνον έλληνικές εισαγωγές άλλ' άκόμη και ένας πολύ μεγαλύτερος αριθμός αντικειμένων τυπικής κατασκευής, τυπικών του πολιτισμού της Έποχής του Χαλκού στα Κεντρικά Βαλκάνια (που περικλείει μιά πολύ μεγάλη περιοχή, όχι μόνο στη Μακεδονία αλλά και στη Σερβία και Βοσνία). Παράδειγμα τó περίφημο εύρημα του Glasinac κοντά στο Sarajevo. Γενικά, τó ύλικό από την περιοχή Radoliste φαίνεται να είναι νεώτερο απ' εκείνο της Trebeniste, αν και δεν φαίνεται να μεσολαβή μεγάλο χρονικό διάστημα που να χωρίζει αυτά τά δύο. Τα της Radoliste χρονολογούνται από τόν 5ο αί. π.Χ. αν και ή κεραμική και οί τύποι τών κοσμημάτων ήσαν ήδη σε χρήση σε προγενέστερες έποχές.²³

Novi Pazar

Σε άπόσταση 2 χιλιομέτρων Α της πόλεως Novi Pazar είναι ή μεσαιωνική έκκλησία του Άγίου Πέτρου που κατασκευάστηκε τόν 12 αί. μ.Χ. από τόν Στέφανο Νεμάνια. Η έκκλησία βρίσκεται στην κορυφή ενός λόφου κοντά στον ποταμό Dezena και δεσπόζει σ' όλη την περιοχή. Κατά τις έργασίες άποκαταστάσεως του Ναού και στηρίξεως τών θεμελίων της Β. πλευράς του κτηρίου άποκαλύφθηκε ένας θησαυρός μέσα σε ξύλινο κιβώτιο. Τουτό ήταν σ' ένα λάκκο σκαμμένο στο υπέδαφος άκριβώς κάτω από τη βάση του τοίχου, σε βάθος 1 - 1,75 μ.²⁴ Ο λάκκος είχε σχήμα όρθογώνιο με διασκορπισμένους μεγάλους λίθους και ό πυθμένας του, σε βάθος 2,12 μ. ήταν σκεπασμένος με μικρά χαλίκια του ποταμού. Στο μέσο υπήρχε τó ξύλινο κιβώτιο, μήκους 1,85 και πλάτους 0,83 μ., "δεμένο" με σίδηρο. Τó κιβώτιο είχε κατασκευαστή από σανίδες βελανιδιάς πάχους 2,5 εκ., και πλάτους 25 εκ. Τμήματά του είχαν φθαρή προπαντός στη Β. πλευρά όπου υπήρχε ένα στρώμα 40 εκ. που προήλθε από κατάρρευση. Τα περισσότερα από τά αντικείμενα ήσαν μέσα στο ίδιο τó κιβώτιο και περιλάμβαναν κυρίως

σκευή. Ακριβώς πάνω από το κιβώτιο υπήρχε στρώμα πηλού πάχους 10 εκ. μέσα στο οποίο ανακαλυφθηκαν τμήματα περιδεραιίου από χρυσό ήλεκτρο, σκορπισμένα σε όλη την επιφάνεια του στρώματος, μ' ένα χρυσό επιστήθιο στο μέσο. Δύο χρυσές ζώνες (141), δακτύλιοι, καθώς και άσημένα ψέλια βρέθηκαν στο νότιο άκρο. Ένας αριθμός μικρών χρυσών φυλλαρίων, αν κρίνουμε από τα λείψανα, είχαν εφαρμοσθή σε ύφασματίνα και δερμάτινα φορέματα. Δυστυχώς ελάχιστα λείψανα ύφασματος και δέρματος διασώθηκαν.

Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθῆ, ὅτι ὅλα τὰ ἀντικείμενα βρέθηκαν σε μία θέση, σε λάκκο ειδικά σκαμμένο στο παρθένο ἔδαφος καὶ τοποθετήθηκαν σ' ἓνα ειδικά φτιαγμένο ξύλινο κιβώτιο. Τοῦτο δείχνει ἐσκεμμένη ἀποθήκευση, καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι μέρη φορεμάτων, τὸ πιὸ σημαντικό εὔρημα, τοποθετήθηκαν στὸ κιβώτιο ἀλλ' ὄχι μαζί με ἀνθρώπινα λείψανα, θαμμένα εἴτε καμμένα. Ἐπίσης εἶναι πολύ σημαντικό νὰ σημειώσουμε ὅτι κανένα λείψανο σκελετοῦ, θαμμένου εἴτε καμμένου, δὲν ἀνακαλύφθηκε, ἔτσι πὺ ἐδῶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνεταὶ λόγος γιὰ τάφο.

Λόγω τῆς πλούσιας συλλογῆς τῶν εὔρημάτων στὴν "ἀποθήκη" τοῦ Νονί Pazar, ἢ ὁποῖα [συλλογῆ] ἀποτελεῖ ἀποκλειστικὸ εὔρημα, μποροῦμε νὰ ρίξωμε φῶς με τρόπο ἀντικειμενικὸ καὶ ἀναμφίβολο σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς σημαντικὲς περιόδους διεισδύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀρχαϊκοῦ πνεύματος σὲ μακρινὴ τοποθεσία τοῦ βορρᾶ. Τὴν ἴδια ἐποχὴ φαίνεται καὶ ἡ ἔντονη ἀπήχηση πὺ εἶχε αὐτὴ ἡ διείσδυση στὸν τοπικὸ Ἰλλυρικὸ Πολιτισμὸ καὶ Τέχνη.

Τὸ ὑλικὸ ταξινομεῖται στὶς ἀκόλουθες ὁμάδες:

Ὅμάδα 1: Ἀντικείμενα ἐλληνικῆς εἰσαγωγῆς: Ἑλληνικὰ ἀγγεῖα· χάλκινα σκευὴ πὺ περιλαμβάνουν ὑδρία (96), ἀσημένια φιάλη (100)· διακοσμημένα ἀντικείμενα ἀπὸ ἤλεκτρο, εἰδῶλεια, προσωπεῖα, ζῶα καὶ πτηνά· περιδέραια με γυάλινες χάντρες (121)· χρυσὴ καρφίδα καὶ κοκκιδωτὲς χάντρες ἀπὸ χρυσό.

Ὅμάδα 2: Ἀντικείμενα ἐπιχώριας Ἰλλυρικῆς κατασκευῆς: χρυσές ζώνες (141) καὶ ἐνώτια (142)· τοξοειδεῖς πόρπες σὲ χρυσό, ἀσημι καὶ χαλκό· ἀσημένια ψέλια· τμήματα περιδεραιίων ἀπὸ κατεργασμένο καὶ μὴ ἤλεκτρο (χάντρες, βελανοειδῆ καὶ σὲ ἄλλα ποικίλα γεωμετρικὰ σχέδια).

Ὅμάδα 3: Ἑλληνο-Ἰλλυρικὰ ἀντικείμενα: χάλκινο στραγγιστήρι (*infun dibulum*) (102), χρυσᾶ ἐπιστήθια (129 - 131), μίτρες (132 - 133), πτέρυγες (ὀρθογώνιες πλάκες, 134 - 136) καὶ πάνω ἀπὸ χίλια χρυσᾶ λεπτὰ φυλλάρια σὲ σχήματα τριγώνων, ῥόμβων καὶ βελῶν (137 - 140).

Τὰ περισσότερα εὔρηματα τοῦ Νονί Pazar εἶναι χρυσᾶ λεπτὰ φυλλάρια σὲ διάφορα σχήματα πὺ προσαρμόζονταν σὲ φορέ-

ματα. "Όλα τὰ κοσμήματα, ἐκτός ἀπὸ τὶς πόρπες μποροῦν ν' ἀποδοθοῦν μὲ σχετικὴ βεβαιότητα σὲ γυναικεῖες "μόδες" καὶ οἱ ἀριθμοὶ τοὺς ὑποδηλώνουν ὅτι ἐδῶ ἀντιπροσωπεύονται φορέματα καὶ κοσμήματα τριῶν γυναικῶν ὑψηλῆς κοινωνικῆς τάξεως, πιθανῶς Ἰλλυριῶν πριγκηπισσῶν.

Δὲν ἀνακαλύφθηκαν λείψανα ἀπὸ πανοπλίες, ὄπλα ἢ κράνη. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ μερικὰ ἀντικείμενα ποὺ ἀνήκαν σὲ ἀνδρικές ἐνδυμασίες, ὅπως ζῶνες, ἐπιστήθια, μίτρες καὶ πόρπες. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ ἀποθήκη ἀνῆκε σ' ἓναν Ἰλλυριὸ πρίγκηπα καὶ ὅτι τὰ εὐρήματα ἀνήκαν στὴν οἰκογένειά του.

Στὴν Trebeniste, ὑλικά ἐλληνικῆς προελεύσεως κυριαρχεῖ στὸ τοπικὸ Ἰλλυρικὸ στοιχεῖο, ἀλλὰ στὸ Novi Pazar ἔχει ἀναπτυχθῆ μιὰ καθωρισμένη ἤδη Ἑλληνο-Ἰλλυρικὴ τεχνοτροπία ποὺ ἐμφανίζει στενὲς σχέσεις μὲ τὰ Ἑλληνικὰ Κέντρα τῆς Ν. Ἰταλίας. Αὐτὴ ἡ ἀνάπτυξη σχέσεων παρουσιάζεται στὰ τέλη τοῦ βου καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 5ου αἰ. π.Χ., γεγονός ποὺ ἐπίσης δείχνει τὴν ὑψηλὴ στάθμη τῶν Ἑλληνο-Ἰλλυρικῶν πολιτιστικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἐπιτευγμάτων.²⁵

Νεκροταφεῖο τῆς περιοχῆς Atenica

Ἐρευνες διεξήχθησαν τὸ 1958 καὶ συνεχίστηκαν τὸ 1959 κοντὰ στὴν περιοχὴ τῆς πόλεως Casak, στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Zardna Morava, ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὴ λεωφόρο ποὺ ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸ Casak στὸ Kraljevo. Δύο τύμβοι ἀνακαλύφθηκαν, ποὺ πῆραν τοὺς ἀριθμοὺς I καὶ II (εἰκ. 2).

Τύμβος I

Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴ αὐτὸς ἦταν ἓνα χαμηλὸ ἀνάχωμα, διαμέτρου 35 μ. καὶ ὕψους 1 - 1,2 μ. Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ περιβόλου εἶναι ἓνας κεντρικὸς πέτρινος σωρὸς λίθων (διαμέτρου 9μ., ὕψους 1,90 μ), ὅπου εἶχαν ἀνακαλυφθῆ ἀνάμεσα στὶς πέτρες προσφορὲς κοσμημάτων ἀναμειγμένες μὲ χῶμα καὶ λείψανα πυρᾶς. Ἄλλο χαρακτηριστικὸ τῆς κατασκευῆς εἶναι ἓνας κυκλικὸς δακτύλιος ἀπὸ πέτρες — στηρίγματα ποὺ περικλείει ὅλον τὸν τύμβο, σὲ ἀπόσταση 8 μ. ἀπὸ τὸ λίθινον σωρὸ. Ἐνα τρίτον χαρακτηριστικὸ εἶναι μιὰ πέτρινη κατασκευὴ ποὺ προστέθηκε μετὰ τὸ τέλειωμα τοῦ τύμβου, σκαμμένη σὲ βάθος 0,70 μ. μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ δακτύλιου καὶ τοῦ κεντρικοῦ σωροῦ λίθων. Ἡ μέθοδος κατασκευῆς ἦταν ἡ ἴδια μὲ αὐτὴ τοῦ κεντρικοῦ λίθινου σωροῦ.

Ὁ τύμβος περιεῖχε χρυσὰ λεπτὰ φυλλάρια σὲ γεωμετρικά σχήματα, παρόμοια μὲ αὐτὰ τοῦ Novi Pazar μερικὰ ἀσημένια κοσμήματα, δηλ. ἀσημένιες πόρπες σὲ σχῆμα τόξου, καὶ ποικίλες χάντρες μὲ σχέδια λεοντοκεφαλῶν, πτηνῶν καὶ ἄλλων γεωμετρικῶν. Διασώζονται μερικὰ τμήματα ἀπὸ μεγάλα χάλκινα σκεύη

πού έχουν σχέδια με γλωσσοειδή διακόσμηση, σειρά άστραγάλων και δύο χάλκινους ρόδακες. Αυτά τα χάλκινα αντικείμενα καταστράφηκαν με την αποτέφρωση. Ειδικά αξιοσημείωτο είναι το φυλλάριο σε σχήμα κάπρου, έπιμεταλλωμένο με άσημι και χρυσό που προέρχεται από την περιφέρεια του λίθινου σωρού.

Τύμβος II

Ό ταφικός αυτός τόπος διαφέρει από τον τύμβο I αλλά είχε μιá παρόμοια κεντρική ταφή σε σωρό λίθων. Τούτος, 0,90 μ. ύψους και 5,30 επί 5,20 μ² κατασκευάστηκε από μεγάλους λίθους του ποταμού. Μετά την αποτέφρωση, μέρη του κρανίου τοποθετήθηκαν μέσα σε λεπτές πέτρινες πλάκες, κοντά σε άλλες αφιερωτικές προσφορές. Η αποτέφρωση εκτελέστηκε σε μιá χωριστή εξέδρα κοντά στον κεντρικό τάφο και στάχτες βρέθηκαν σκορπισμένες σε χώρο 4 μέτρων.² Τò πιό σημαντικό χαρακτηριστικό του τύμβου είναι μιá κατασκευή που αποτελείται από τέσσερα όρθογώνια περιφράγματα. Αυτά ήσαν ιδιαίτεροι χώροι. Λόγω τών μεγάλων διαστάσεων και της πιό σύνθετης κατασκευής του τύμβου αυτού εικάζεται ότι θα ανήκε σε άρχηγό της φυλής. Τά λείψανα μαρτυρούν ότι περίπλοκες νεκρικές τελετές εκτελούνταν στην κηδεία σπουδαίων προσώπων. Είναι ένδεικτικό τò γεγονός ότι πριν από τò τέλειωμα του τύμβου γινόταν όμαδική θυσία ζώων. Τά ακόλουθα ζώα θανατώθηκαν: ένας έξημερωμένος σκύλος (*Canis familiaris* L), δύο άγριοι χοίροι (*Sus scrofa ferus* L.) και τρεις ταύροι (*Bos primigenius* Boj.). Η παλαιοντολογική ανάλυση που έγινε από τον Μ. Ρανιονίτ του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου έδειξε ότι όλα τά ζώα, εκτός από τούς ταύρους, ήσαν πολύ μικρής ηλικίας.

Δέν βρέθηκαν κοσμήματα στον Τύμβο II. Άνάμεσα στα σημαντικώτερα αντικείμενα είναι ένα έπιχρυσωμένο άσημένιο άνθემιο· μικρές μορφές από ήλεκτρο που παρουσίαζαν σχηματισμένες κεφαλές κριαριών και χάντρες γεωμετρικού σχήματος. Άξιοσημείωτα είναι τά όστέινα αντικείμενα. Αυτά είναι φυλλάρια έλληνικής προελεύσεως και ιδιαίτερα ξεχωριστή είναι ή άναπαράσταση λιονταριού και έπιτίθεται σε έλάφι. Αυτή ή σύνθεση έχει καθαρά Ίωνικό χαρακτήρα και ανήκει στον 5ον αι. π.Χ. Έχει μοναδικό σχέδιο για τέτοιου είδους αντικείμενο στα Κεντρικά Βαλκάνια. Ένα όμοια σπουδαίο αντικείμενο είναι ή περίτεχνη όστέινη λαβή που έχει παράσταση κεφαλής γρύπα ή ίσως άλλου πτηνού. Άλλα αντικείμενα από τον Τύμβο II περιλαμβάνουν λείψανα χάλκινων σκευών που ήλθαν από την Ελλάδα, καταστραμμένα από φωτιά, αλλά με λαβές που μπορούν να συγκριθούν με τις παρόμοιες του κρατήρα από την Trebeniste. Υπάρχουν επίσης τμήματα όπλων τοπικής κατασκευής, άκόμη και αιχμές από βέλη «Σκυθικού» τύπου. Κατά τή γνώμη τών συγγραφέων τής αναφοράς, ή παρουσία ενός ζευγαριού πλοκάμων αποτελεί περαιτέρω απόδειξη

ψέλια, πόρπες και ποικίλα φυλλάρια που όλα δείχνουν μία διαδικασία βαθμιαίας υιοθετήσεως μερικῶν γνήσια Ἑλληνικῶν μορφῶν και τὸ μετασχηματισμὸ τους σύμφωνα με τις τοπικὲς προτιμήσεις. Αὐτὸ ἀποτελεῖ σπουδαία μαρτυρία γιὰ τις Ἰλλυρικο-Ἑλληνικὲς σχέσεις και ἀποδεικνύει ἀποδοχὴ ξένων ἐθνικῶν στοιχείων. Τοῦτο συνέβη σὲ μιὰ περίοδο που οἱ σχέσεις τῶν λαῶν ἦσαν ἤδη ἀναπτυγμένες και ὑποδηλώνει μιὰ κάποια οικονομικὴ σταθερότητα ἀνάμεσα στις χωρισμένες Ἰλλυρικὲς φυλές, σὲ ἓνα ἐπίπεδο στρατιωτικῆς δημοκρατίας.

Ἡ διείσδυση τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχαϊκῶν πολιτιστικῶν στοιχείων μπορεῖ νὰ παρασταθῆ σχηματικὰ με τὸν κύριο ὄγκο της στὰ Κεντρικὰ Βαλκάνια, περιωρισμένη στὸ δυτικὸ μέρος και σποραδικὴ στὴν ἀνατολικὴ περιοχὴ, δηλ. στὴ Θράκη. Αὐτὴ ἡ πολιτιστικὴ διείσδυση τοποθετεῖται στὰ τέλη τοῦ 6ου και τις ἀρχὲς τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Τὰ ἑλληνικὰ χάλκινα και ἄλλα ἀντικείμενα ἀπὸ τεχνοτροπικὴ ἀποψη ἀνήκουν στὴν τελευταία περίοδο τῆς Ἀρχαϊκῆς τέχνης. Ἐξ ἄλλου τὰ ἐπιχώρια Ἰλλυρικὰ δείχνουν συνέχιση τῆς τυπικῆς γραμμῆς ἀναπτύξεως κάτω ἀπὸ ἑλληνικὴ ἐπιρροή, που εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν Ἑλληνο-Ἰλλυρικὴ σύνθεση.

Αὐτὴ ἡ πολιτιστικὴ σύνθεση ἦταν ἀπαύγασμα τῆς ἀμοιβαίας ἀνταλλαγῆς ἀγαθῶν, κυρίως δὲ ἦταν διαδικασία οικονομικῆς φύσεως. Ἀπ' αὐτὲς τις ὑλιστικὲς ἀρχὲς ἀναπτύχθηκαν Τέχνη και τεχνικὴ που ἀπηχοῦν ἀμοιβαῖες πολιτιστικὲς ἐπιδράσεις. Παρόμοια φαινόμενα ὑπάρχουν και σὲ ἄλλες περιοχὲς ὅπου οἱ Ἑλληνικὲς ἐπιδράσεις γίνονται αἰσθητὲς ἀλλὰ δὲν σθῆνουν τελείως τις τοπικὲς πολιτιστικὲς παραδόσεις.

Οἱ ἀκόλουθοι παράγοντες προκάλεσαν τὴ διείσδυση τῶν Ἑλληνικῶν πολιτιστικῶν στοιχείων στὴν ἀρχικὴ της φάση: Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀποίκων γιὰ ἀνταλλαγὲς ὑλικῶν ἀγαθῶν και προϊόντων φυσικοῦ πλοῦτου ἀρχικά, κατόπιν ἡ ἀναζήτηση διευκολύνσεων γιὰ δημιουργία ἐμπορικῶν σταθμῶν και τελικὰ ἡ ἴδρυση τῶν ἀποικιῶν. Αὐτὲς οἱ ἐγκαταστάσεις δημιούργησαν συνθήκες γιὰ περαιτέρω οικονομικὴ ἀνάπτυξη, καθὼς οἱ ἴδιες ἐξαρτῶνταν ἀπὸ τις προμήθειες ὑλικῶν ἀγαθῶν (μεταλλευμάτων, σιτηρῶν, δερμάτων κ.λ.π.).

Ἄν και διασῶζονται ἀποσπάσματα Ἑλλήνων συγγραφέων που ἀναφέρονται στὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα και μιλοῦν συγχρόνως γιὰ τὰ συμφέροντα τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἀποίκων, αὐτὲς οἱ ἀναφορὲς δὲν μποροῦν νὰ συσχετιστοῦν με ἀντίστοιχα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ἢ μνημεῖα. Σὲ μερικὲς περιοχὲς ἡ Ἑλληνικὴ διείσδυση ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ μεμονωμένα εὐρήματα ἑλληνικῆς εἰσαγωγῆς που δείχνουν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὴν ἀπλὴ ἀνταλλαγὴ ἀγαθῶν και ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸν περιωρισμένο χρόνο διάρκειας τῆς διεισδύσεως αὐτῆς, που εἶχε σκοπὸ νὰ καθορίση τις δυνατότητες ὀργανωμένης δράσεως. Καθὼς ὅμως ἐγίνε δυνατό νὰ ἐπιβεβαιωθῆ ἡ παρουσία μεγάλου ἀριθμοῦ ἀντικειμένων που εἶχαν χαρακτηρι-

για τὸ ὅτι γινόνταν εἰσαγωγὴ Σκυθικῶν ἀντικειμένων.

Ἄπο ἀποψη κεραμεικῆς ἀρκετὰ ὄστρακα διασώθηκαν γιὰ νὰ ἀποκατασταθῆ μιὰ μεγάλη οἰνοχόη μὲ ραμφοειδῆ στόμιο, Ἴωνικῆς ἐμπνεύσεως.

Οἱ ἀφιερωτικὲς προσφορὲς ποὺ βρέθηκαν καὶ στὶς δυὸ ἀποτεφρώσεις δείχνουν ὅτι ὁ Τύμβος I ἀνήκε σὲ γυναίκα, ἐνῶ ὁ Τύμβος II σὲ ἄνδρα, ἀρχηγὸ φυλῆς ἢ πρίγκηπα. Τὰ λείψανα ἐνὸς εἰδους ἄμαξας ποὺ βρέθηκαν ἐπίσης στὸν Τύμβο II ὑποστηρίζουν τὴν ὑπόθεση αὐτή. Σύγκριση μὲ παρόμοια εὐρήματα ἀπὸ τὶς περιοχὲς Glasinac, Novi Pazar καὶ Trebeniste τοποθετεῖ χρονολογικὰ τὸ νεκροταφεῖο τῆς Atenica στὰ τέλη τοῦ 6ου μὲ ἀρχὲς τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.²⁶

Κανένα ἀντικείμενο ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο τῆς Atenica δὲν ἔχει περιληφθῆ στὴν ἐκθεση, καθὼς αὐτὰ εἶναι σχεδὸν ἴδια μὲ τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὸ Novi Pazar.

Συμπεράσματα

Συγκρίνοντας τὰ εὐρήματα τοῦ Novi Pazar μὲ τὰ εὐρήματα ἀπὸ τὶς περιοχὲς Trebeniste, Radoliste καὶ Atenica, εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ ἀνακαλύψεις στὸ Novi Pazar παρέχουν νέες δυνατότητες γιὰ τὴν ἐξήγηση τοῦ θέματος τῶν Ἑλληνο-Ἰλλυρικῶν σχέσεων στὰ τέλη τοῦ 6ου καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Ἄν καὶ ἐλληνικὲς εἰσαγωγὲς εἶναι φανερὲς στὰ εὐρήματα τῆς Trebeniste, ἡ τοπικὴ κεραμεικὴ τῆς Radoliste ἐμφανίζεται νὰ ἀντιγράφη ἐλληνικὲς μορφές. Τὰ κοσμήματα ἀνήκαν κυρίως σὲ ἐπιχώριους Ἰλλυρικοὺς τύπους, ὅπως ἡ τοξοειδῆς πόρπη καὶ οἱ διπλῆς καρφίδες τύπου Ω. Ἐπίσης τὸ τελετουργικὸ τῆς ταφῆς στὴν τοποθεσία Atenica ἦταν τυπικὸ γιὰ τὶς Ἰλλυρικὲς περιοχὲς τῶν Κεντρικῶν Βαλκανίων.

Στὰ εὐρήματα τοῦ Novi Pazar ὑπάρχουν μερικὰ νέα στοιχεῖα ποὺ μᾶς παρέχουν πληρέστερη εἰκόνα τῆς διεισδύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀρχαϊκοῦ πολιτισμοῦ στὸ Βαλκανικὸ χῶρο. Χάλκινα σκεύη, γνωστὰ ἤδη ἀπὸ τὰ εὐρήματα τῆς Trebeniste, βρίσκουν πλησιέστερες ἀντιστοιχίες σὲ δείγματα χάλκινων σκευῶν Πελοποννησιακῆς κατασκευῆς. Αὐτὸ φάνηκε ἀπὸ τυχαῖα εὐρήματα στὴν Ἀλβανία, ἰδίως στὶς πόλεις Ἀπολλωνία καὶ Ἐπίδαμνο, ὅπως ἐπίσης καὶ ἀπὸ χάλκινα Μακεδονικὰ εἰδώλεια. Ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴν Πελοποννησιακὴ παράδοση στὸ χαλκὸ, χάλκινα ἀντικείμενα ἀπὸ τὸ Novi Pazar δείχνουν στενὲς σχέσεις μὲ εὐρήματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς ἐλληνικὲς ἀποικίες τῆς Ν. Ἰταλίας.

Ἡ σύγκριση τῶν δύο ἐλληνικῶν ἀγγείων ἀπὸ τὸ Novi Pazar μὲ τὸ ἀγγεῖο τῆς Trebeniste κάνει δυνατὸ τὸν καθορισμὸ μιᾶς σαφέστερης χρονολογικῆς διαφοροποιήσεως.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα ποὺ ἤλθαν ἐδῶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἰδιαίτερα σημαντικὰ εἶναι καὶ τὰ τῆς ἐπιχώριας Ἰλλυρικῆς βιοτεχνίας. Τέτοια εἶναι ζῶνες, ἐνώτια, δακτύλιοι, διπλῆς καρφίδες,

για τὸ ὅτι γινόταν εἰσαγωγή Σκυθικῶν ἀντικειμένων.

Ἐκτὸς ἀποψη κεραμεικῆς ἀρκετὰ ὄστρακα διασώθηκαν γιὰ νὰ ἀποκατασταθῆ μιὰ μεγάλη οἰνοχόη μὲ ραμφοειδῆ στόμιο, Ἴωνικῆς ἐμπνεύσεως.

Οἱ ἀφιερωτικὲς προσφορὲς ποὺ βρέθηκαν καὶ στὶς δυὸ ἀποτεφρώσεις δείχνουν ὅτι ὁ Τύμβος I ἀνήκε σὲ γυναίκα, ἐνῶ ὁ Τύμβος II σὲ ἄνδρα, ἀρχηγὸ φυλῆς ἢ πρίγκηπα. Τὰ λείψανα ἐνὸς εἰδους ἄμαξας ποὺ βρέθηκαν ἐπίσης στὸν Τύμβο II ὑποστηρίζουν τὴν ὑπόθεση αὐτή. Σύγκριση μὲ παρόμοια εὐρήματα ἀπὸ τὶς περιοχὲς Glasinac, Novi Pazar καὶ Trebeniste τοποθετεῖ χρονολογικὰ τὸ νεκροταφεῖο τῆς Atenica στὰ τέλη τοῦ 6ου μὲ ἀρχὲς τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.²⁶

Κανένα ἀντικείμενο ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο τῆς Atenica δὲν ἔχει περιληφθῆ στὴν ἔκθεση, καθὼς αὐτὰ εἶναι σχεδὸν ἴδια μὲ τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὸ Novi Pazar.

Συμπεράσματα

Συγκρίνοντας τὰ εὐρήματα τοῦ Novi Pazar μὲ τὰ εὐρήματα ἀπὸ τὶς περιοχὲς Trebeniste, Radoliste καὶ Atenica, εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ ἀνακαλύψεις στὸ Novi Pazar παρέχουν νέες δυνατότητες γιὰ τὴν ἐξήγηση τοῦ θέματος τῶν Ἑλληνο-Ἰλλυρικῶν σχέσεων στὰ τέλη τοῦ 6ου καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Ἐὰν καὶ ἑλληνικὲς εἰσαγωγὲς εἶναι φανερὲς στὰ εὐρήματα τῆς Trebeniste, ἡ τοπικὴ κεραμεικὴ τῆς Radoliste ἐμφανίζεται νὰ ἀντιγράφη ἑλληνικὲς μορφές. Τὰ κοσμήματα ἀνήκαν κυρίως σὲ ἐπιχώριους Ἰλλυρικοὺς τύπους, ὅπως ἡ τοξοειδῆς πόρπη καὶ οἱ διπλῆς καρφίδες τύπου Ω. Ἐπίσης τὸ τελετουργικὸ τῆς ταφῆς στὴν τοποθεσία Atenica ἦταν τυπικὸ γιὰ τὶς Ἰλλυρικὲς περιοχὲς τῶν Κεντρικῶν Βαλκανίων.

Στὰ εὐρήματα τοῦ Novi Pazar ὑπάρχουν μερικὰ νέα στοιχεῖα ποὺ μᾶς παρέχουν πληρέστερη εἰκόνα τῆς διεισδύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀρχαικοῦ πολιτισμοῦ στὸ Βαλκανικὸ χῶρο. Χάλκινα σκεύη, γνωστὰ ἤδη ἀπὸ τὰ εὐρήματα τῆς Trebeniste, βρίσκουν πλησιέστατες ἀντιστοιχίες σὲ δείγματα χάλκινων σκευῶν Πελοποννησιακῆς κατασκευῆς. Αὐτὸ φάνηκε ἀπὸ τυχαῖα εὐρήματα στὴν Ἀλβανία, ἰδίως στὶς πόλεις Ἀπολλωνία καὶ Ἐπίδαμνο, ὅπως ἐπίσης καὶ ἀπὸ χάλκινα Μακεδονικὰ εἰδώλεια. Ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴν Πελοποννησιακὴ παράδοση στὸ χάλκιο, χάλκινα ἀντικείμενα ἀπὸ τὸ Novi Pazar δείχνουν στενὲς σχέσεις μὲ εὐρήματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς ἀποικίαις τῆς Ν. Ἰταλίας.

Ἡ σύγκριση τῶν δύο ἑλληνικῶν ἀγγείων ἀπὸ τὸ Novi Pazar μὲ τὸ ἀγγεῖο τῆς Trebeniste κάνει δυνατὸ τὸν καθορισμὸ μιᾶς σαφέστερης χρονολογικῆς διαφοροποιήσεως.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα ποὺ ἦλθαν ἐδῶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἰδιαίτερα σημαντικὰ εἶναι καὶ τὰ τῆς ἐπιχώριας Ἰλλυρικῆς βιοτεχνίας. Τέτοια εἶναι ζῶνες, ἐνώτια, δακτύλιοι, διπλῆς καρφίδες,

φέλια, πόρπες και ποικίλα φυλλάρια που όλα δείχνουν μιὰ διαδικασία βαθμιαίας υιοθετήσεως μερικών γνήσια Ἑλληνικῶν μορφῶν και τὸ μετασχηματισμὸ τους σύμφωνα μὲ τις τοπικὲς προτιμήσεις. Αὐτὸ ἀποτελεῖ σπουδαία μαρτυρία γιὰ τις Ἰλλυρικο-Ἑλληνικὲς σχέσεις και ἀποδεικνύει ἀποδοχὴ ξένων ἔθνικῶν στοιχείων. Τοῦτο συνέβη σὲ μιὰ περίοδο που οἱ σχέσεις τῶν λαῶν ἦσαν ἤδη ἀναπτυγμένες και ὑποδηλώνει μιὰ κάποια οικονομικὴ σταθερότητα ἀνάμεσα στις χωρισμένες Ἰλλυρικὲς φυλές, σὲ ἓνα ἐπίπεδο στρατιωτικῆς δημοκρατίας.

Ἡ διείσδυση τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχαϊκῶν πολιτιστικῶν στοιχείων μπορεῖ νὰ παρασταθῆ σχηματικὰ μὲ τὸν κύριο ὄγκο της στὰ Κεντρικὰ Βαλκάνια, περιωρισμένη στὸ δυτικὸ μέρος και σποραδικὴ στὴν ἀνατολικὴ περιοχὴ, δηλ. στὴ Θράκη. Αὐτὴ ἡ πολιτιστικὴ διείσδυση τοποθετεῖται στὰ τέλη τοῦ 6ου και τις ἀρχὲς τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Τὰ ἑλληνικὰ χάλκινα και ἄλλα ἀντικείμενα ἀπὸ τεχνοτροπικὴ ἄποψη ἀνήκουν στὴν τελευταία περίοδο τῆς Ἀρχαϊκῆς τέχνης. Ἐξ ἄλλου τὰ ἐπιχώρια Ἰλλυρικὰ δείχνουν συνέχιση τῆς τυπικῆς γραμμῆς ἀναπτύξεως κάτω ἀπὸ ἑλληνικὴ ἐπιρροή, που εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν Ἑλληνο-Ἰλλυρικὴ σύνθεση.

Αὐτὴ ἡ πολιτιστικὴ σύνθεση ἦταν ἀπαύγασμα τῆς ἀμοιβαίας ἀνταλλαγῆς ἀγαθῶν, κυρίως δὲ ἦταν διαδικασία οικονομικῆς φύσεως. Ἀπ' αὐτὲς τις ὑλιστικὲς ἀρχὲς ἀναπτύχθηκαν Τέχνη και τεχνικὴ που ἀπηχοῦν ἀμοιβαῖες πολιτιστικὲς ἐπιδράσεις. Παρόμοια φαινόμενα ὑπάρχουν και σὲ ἄλλες περιοχὲς ὅπου οἱ Ἑλληνικὲς ἐπιδράσεις γίνονται αἰσθητὲς ἀλλὰ δὲν σθῆνουν τελείως τις τοπικὲς πολιτιστικὲς παραδόσεις.

Οἱ ἀκόλουθοι παράγοντες προκάλεσαν τὴ διείσδυση τῶν Ἑλληνικῶν πολιτιστικῶν στοιχείων στὴν ἀρχικὴ της φάση: Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀποίκων γιὰ ἀνταλλαγὲς ὑλικῶν ἀγαθῶν και προϊόντων φυσικοῦ πλοῦτου ἀρχικά, κατόπιν ἡ ἀναζήτηση διευκολύνσεων γιὰ δημιουργία ἐμπορικῶν σταθμῶν και τελικὰ ἡ ἴδρυση τῶν ἀποικιῶν. Αὐτὲς οἱ ἐγκαταστάσεις δημιούργησαν συνθήκες γιὰ περαιτέρω οικονομικὴ ἀνάπτυξη, καθὼς οἱ ἴδιες ἐξαρτῶνταν ἀπὸ τις προμήθειες ὑλικῶν ἀγαθῶν (μεταλλευμάτων, σιτηρῶν, δερμάτων κ.λ.π.).

Ἄν και διασώζονται ἀποσπάσματα Ἑλλήνων συγγραφέων που ἀναφέρονται στὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα και μιλοῦν συγχρόνως γιὰ τὰ συμφέροντα τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἀποίκων, αὐτὲς οἱ ἀναφορὲς δὲν μποροῦν νὰ συσχετιστοῦν μὲ ἀντίστοιχα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ἢ μνημεῖα. Σὲ μερικὲς περιοχὲς ἡ Ἑλληνικὴ διείσδυση ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ μεμονωμένα εὐρήματα ἑλληνικῆς εἰσαγωγῆς που δείχνουν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὴν ἀπλὴ ἀνταλλαγὴ ἀγαθῶν και ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸν περιωρισμένο χρόνο διάρκειας τῆς διεισδύσεως αὐτῆς, που εἶχε σκοπὸ νὰ καθορίσῃ τις δυνατότητες ὀργανωμένης δράσεως. Καθὼς ὅμως ἐγίνε δυνατό νὰ ἐπιβεβαιωθῆ ἡ παρουσία μεγάλου ἀριθμοῦ ἀντικειμένων που εἶχαν χαρακτηρι-

στικά από διάφορες περιόδους ελληνικού πολιτισμού, μαζί με αντικείμενα έπιχώριας τέχνης, μπορούμε δίκαια να πιστεύουμε ότι εκεί συνέβηκαν σημαντικώτερες και μεγαλύτερης διάρκειας έπαφές.

Μερικά αντικείμενα που ήλθαν από την Ελλάδα έγιναν δεκτά σαν μέρος του γενικού έφοδιασμού των κατοίκων της περιοχής ή χρησίμεψαν σε νεκρικές προσφορές. Τέτοιο παράδειγμα είναι μιá πόρπη με άστεροειδή διακόσμηση της όποιας την εξέλιξη μπορούμε να παρακολουθήσουμε από την άρχική της ελληνική μορφή μέχρι τη μεταμόρφωσή της σε άνθέμιο.

Η τυπική έπιχώρια κεραμική δείχνει μίμηση ελληνικών μορφών, άλλ' αναπτύσσεται áκολουθώντας τοπική τεχνική και τοπικά ύλικά. Το Ίλλυρικο-Έλληνικό κράνος με καλύμματα "παραγναθίδων" είναι άλλο τυπικό δείγμα αντικειμένου χαρακτηριστικού της περιοχής της Ίλλυρίας, έπιβεβαιωμένο από πολυάριθμα εύρηματα στον Κεντρικό Βαλκανικό χώρο. Γενικά άπαντάται μαζί με άλλα αντικείμενα έπιχώριας παραγωγής που έχουν ζωηρά τονισμένο τον τοπικό τους χαρακτήρα, κυρίως κεραμική, πόρπες, καρφίδες και ψέλια, καθώς και με αντικείμενα καθαρά ελληνικής προελεύσεως. Είναι σημαντικό το να γίνη σωστή ταξινόμηση ενός τέτοιου εύρηματος, καθώς αυτό βρίσκεται μαζί με αντικείμενα διαφορετικής τεχνοτροπίας και χρονολογίας.

Ο ρόλος του πολιτισμού Hallstatt της Έποχής του Σιδήρου στα Βαλκάνια, την έποχή των από το νότο Έλληνικών έπιδράσεων πρέπει να τονιστή ιδιαίτερα. Ο πολιτισμός αυτός βοήθησε στην οικονομική ευημερία με την ανάπτυξη της τεχνικής της έπεξεργασίας των μετάλλων και την άνθιση των τεχνών. Η έπίδρασή του είναι ή πιό δυνατή στα Βαλκάνια των τελευταίων χρόνων του πολιτισμού τούτου, την ίδια έποχή που και ή διείσδυση ελληνικών στοιχείων έρχόταν από το νότο. Αυτό έπιβεβαιώνεται από πρόσφατες έργασίες πάνω στην καταγωγή των *situlae* στα ΒΔ Βαλκάνια, όπου τα τοπικά στοιχεία παίζουν σημαντικό ρόλο. Όχι μόνο τα άφθονα εύρηματα σ' αυτήν άκριβώς τη γεωγραφική περιοχή, άλλ' άκόμη και ή ύπαρξη έπιχωρίων έργαστηρίων έπιβεβαιώνουν τον τοπικό χαρακτήρα αυτής της τέχνης. Την ίδια έποχή διακοσμητικά στοιχεία της Έλληνικής Αρχαϊκής και Ανατολικής τεχνοτροπίας έρχονται έμμεσα από την Ίταλία και άποτελούν άπόδειξη έξωτερικών πολιτιστικών σχέσεων. Ο πολιτισμός Hallstatt στα Μέσα Βαλκάνια, έπειδή αναπτύχθηκε μέσα σε μικρότερες φυλετικές μονάδες, δείχνει άκριβώς τις άνομοιότητες άνάμεσα σε ποικίλες περιοχές. Έτσι παρατηρούμε ότι υπάρχουν διαφορές μεταξύ του πολιτισμού Hallstatt στη Μακεδονία και Σλοβενία, όπως έπίσης και στη Σερβία ή τη Βοσνία (Glasinac). Η άνόμοια αυτή πολιτιστική ανάπτυξη μπορεί να άποδοθή σε παράγοντες όπως ή συντηρητικότητα, οι κλειστές φυλετικές ομάδες, ή κακή έπικοινωνία και ή πρωτόγονη νοοτροπία σε ώρισμένες περιοχές, αν συγ-

κριθούν με την καλύτερη γεωγραφική θέση, την άποδοχή ποικίλων ειδών τεχνικής και την άφθονη ανταλλαγή αγαθών σε άλλες.

Η περίοδος που εκπροσωπούν τα εύρηματα στις περιοχές Trebeniste, Radoliste και ιδίως Novi Pazar είναι επίσης σημαντική για την ανακάλυψη και άλλων εύρημάτων στα κράσπεδα της Μεσογείου, π.χ. στην Ίσπανία, Γαλλία, Ίταλία και Βαλκάνια μέχρι τη Ν. Ρωσία, που και πάλι δείχνουν την διείσδυση του ελληνικού στοιχείου ανάμεσα στα ποικίλα τοπικά στοιχεία κάθε περιοχής που μέχρι τότε διατηρούσαν τον καθωρισμένο αυτόχθονο χαρακτήρα τους.

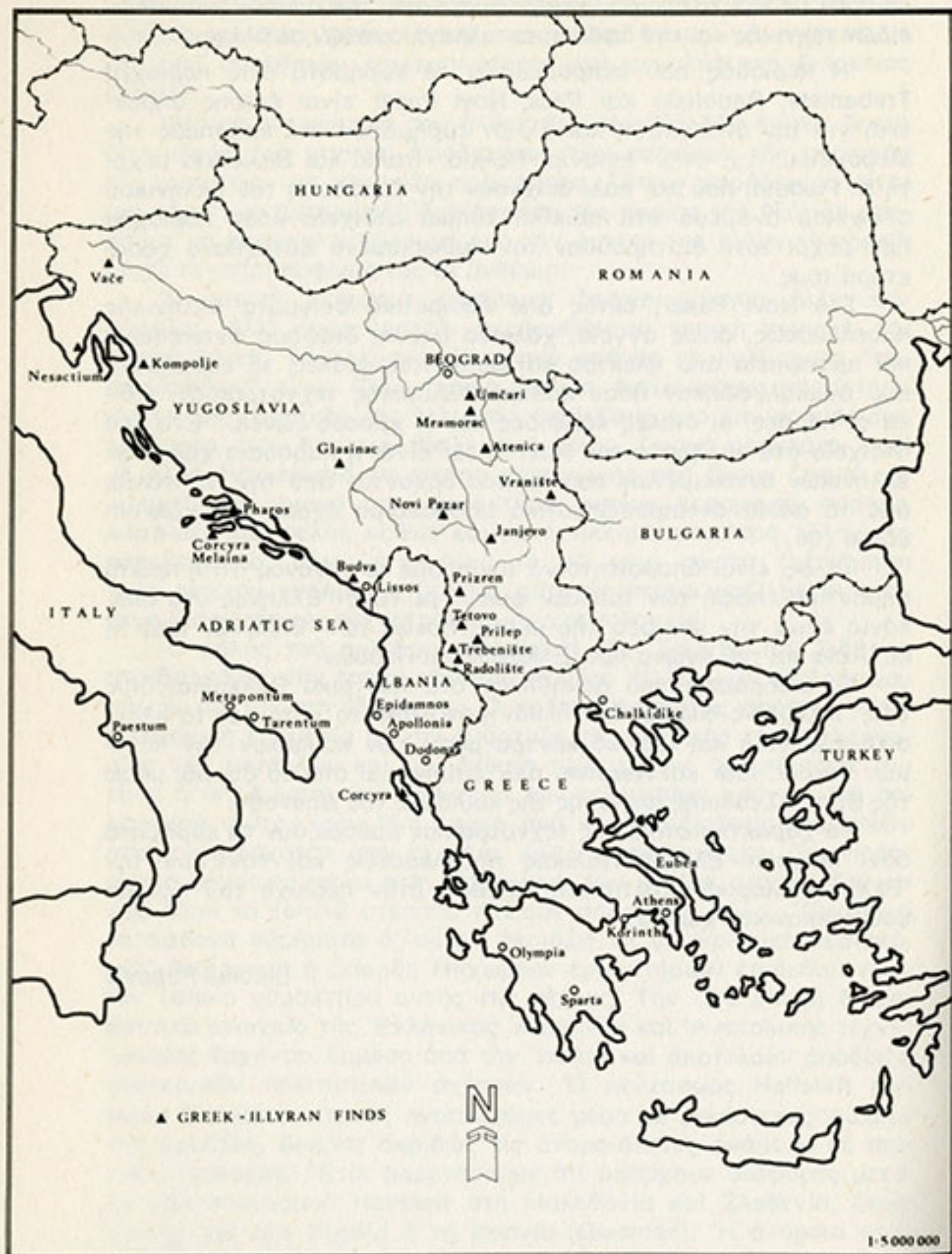
Στο Novi Pazar, εκτός από έξαιρετικά δείγματα ελληνικής προελεύσεως, όπως άγγεια, χάλκινα σκεύη, διάφορα αντικείμενα και προσωπεία από ήλεκτρο και άσημένιες φιάλες, τα κοσμήματα που ανακαλύφθηκαν ήσαν καθαρά Ίλλυρικής τεχνοτροπίας, ειδικά οι πόρπες, οι διπλές καρφίδες και οι χρυσές ζώνες. Ένα νέο στοιχείο στα εύρηματα του Novi Pazar είναι η παρουσία χάλκινων ελληνικών αντικειμένων που έμμεσα έρχονταν από την Ν. Ίταλία, από τα όποια αντιπροσωπευτικό παράδειγμα έχομε την χάλκινη ύδρια (96).

Τέλος, είναι άπαραίτητο νά τονίσουμε τὸ γεγονός ότι η πρώτη σημαντική έπαφή τῶν τοπικῶν φυλῶν με τοὺς Έλληνες στα Βαλκάνια έγινε τὴν περίοδο τῆς μετακινήσεως τῶν Έλλήνων από τὴ Μ. Ασία καὶ τοῦ άγῶνα τῶν Έλλήνων καὶ Περσῶν.

Οι επιδράσεις που άσκήθηκαν στα Κεντρικά Βαλκάνια, δηλ. στις Ίλλυρικές φυλές, δὲν ήλθαν μόνο από τὸ νότο καὶ τὰ κλασσικά ελληνικά καὶ ίταλικά κέντρα μέσω τῶν κοιλάδων τῶν ποταμῶν Vardar, Ibar καὶ Neretva, άλλ' επίσης καὶ από τὸ βορρά, μέσω τῆς Θρακο-Σκυθικής περιοχῆς τῆς κοιλάδας τοῦ Δούναβη.

Τὰ χαρακτηριστικά τῆς τεχνοτροπίας καθορίζουν τὰ εύρηματα σάν Ίλλυρικο-Έλληνο-Ίταλικῆς προελεύσεως καὶ τονίζουν τὴν Έλληνο-Ίλλυρική πολιτιστική σύνθεση στὴν περιοχή τοῦ Κεντρικοῦ Βαλκανικοῦ χώρου.

Ljubisa Popovic

AN EXHIBITION OF GREEK AND ILLYRIAN TREASURES FROM YUGOSLAVIA

The present exhibition including treasures from the National Museum of Belgrade is an important event affecting both Greece and Yugoslavia, since it examines the culture of these two countries on a common basis, i.e. at a specific period of time. In this exhibition the visitor will admire works of art created during the archaic and classic era by Greek and Illyrian artists and craftsmen, and will be given the opportunity to consider two parallel art directions which, through many examples define the contact of two different cultures. Thus, our main purpose has been to present a phase of Greek civilization in its creative mixing with other cultures and to define geographically the basic trade routes then available for communication. The last is always an interesting subject for both the archaeologist and the layman for whom today's distant places are easily reached.

The texts by our Yugoslavian colleagues which follow in this catalogue give the visitor the scientific background of knowledge necessary for the explanation of each object. According to these texts the exhibits are divided into related categories without losing their artistic substance, taking also for granted that the exhibition rooms offer the visitor an overall picture of the exhibits.

According to mythology, Illyria and its inhabitants have been named after Illyrius, son of Kadmus and Harmonia, who was born when his parents went to Illyria from Thrace.

The Illyrians were not a nation of specific and homogenous character but tribes of common national origin. They lived in what is today south Yugoslavia and Albania, areas whose geographical division contributed to the creation of small cultural units. Highlands and coastal areas north of Epirus and several small islands were the points of departure of these dangerous pirates. Groups of houses, protected by wooden fortifications at the height of the mountains were the most typical picture of the settlements of Illyrian tribes, out of which those most important were the Dalmates, Libournians, Japodes, Dardanians and Istrians. Their natural resources and material wealth were agricultural products and gold and silver mines, a fact that awoke the Greeks' interest in creating trade relations with the Illyrians. It has been proven that the Illyrians knew all about trade which was going on in the Danube area and the north Balkans at that time.

Tracing their intellectual and cultural background, scientists found out that the Illyrians belonged to the Hallstatt central European culture, the name taken from the area of the first Austrian discoveries. (The Hallstatt culture areas had been the center of wide salt trade and mostly contributed to the development of civilization

in these districts). Illyrian artistic achievements at that time belonged to the minor arts, mainly belts and mitrae from Novi Pazar, which are good examples of high quality art. Works by Greek craftsmen also came from the same areas, such as the impressive bronze hydria and some mostly unusual amber objects.

Today's observer is fascinated when comparing an art of abstract decorative forms to another of realistic representations.

Objects, morphologically and stylistically similar to greek, come from the big burial site of Trebeniste. The impressive helmet known as of "Illyrian" type cat. no. 53 recalls a greek archaic work and a similar example is to be found at the Archaeological Museum of Olympia. The golden masks, too, which were placed on the dead — not representing individual features of the deceased — recall those masks from the royal tombs at Mycenae, although the mycenean ones are a hundred years earlier. It seems that burial customs and funeral ornamentation, long since forgotten in Greece, still survive among the Illyrians.

In the second group coming from Radoliste, the majority of the objects were locally manufactured. They belong to the end of the 6th and the beginnings of the 5th c. B.C. In these objects the point of contact between Greeks and Illyrians is proven. Much earlier on the coasts of Illyria the only Greek colonies, Apollonia and Epidamnos had been found. These cities were used as stations for navigation and trade as were some islands on the Dalmatic coast like Issa (Lissa), Pharos (Lesina) and Curzola. Although the founding of Epidamnos (the first greek colony in Illyria) is dated in 625 B.C., connections with greek art, to be noticed through bronze statuettes which belong to the transitional period between the geometric and the archaic era, should be considered as fortuitous.

The problem of trade routes between Greece and Illyria is related to the manufacturing centers for those finds of greek origin which were discovered at archaeological sites in Yugoslavia and which are now on exhibit at the National Pinacothek of Athens.

Observing the treasures of bronze objects found in Trebeniste and bringing to mind the trade routes of archaic times, we can come closer to their mystery. Their relationship with Corinthian schools of sculpture, a theory supported by earlier research, should be considered as non-existent today.

The tripod's form and the simplicity of its decorative motifs lead our thinking to greek schools of south Italy, where anonymous artists were mastering all the virtues and technical means of archaic greek art that originated in mainland Greece. This relationship becomes even more evident, not only to the specialist but to the simple observer, too, in the Novi Pazar finds.

In the centuries that follow and before the Greeks and Romans turned against the Illyrian pirates, it now becomes clearer that the

transactions' center was Taranto (Tarentum). The trade routes were at first following the Italian Adriatic coast to the north, branching out to the East, passing the Adriatic sea and ending at Apollonia and Epidamnos (later Durazzo). From there, through valleys and different paths they finally arrived at the interior of Illyria.

Bronze vessels from Tarentum and products of greek schools of South Italy were also found at Picenum (Museum of Ancona and Pesaro). The long way from Greece through Thessaly, Macedonia, Epirus was not only of minor importance for trade and financial results but it also entailed greater hardship and danger.

The Illyrians maintained their Independence till the mid-3rd c. B.C. The first armed conflict with the Romans ended with the defeat of the queen of the Illyrians Teuta (228 B.C.) who had to yield the northern part of the country to the conquerors. With the second Illyrian war (219 B.C.) the Romans seized those coasts which until then belonged to the Illyrians. The final conquest of Illyria by the Romans, began with Octavian (Augustus) in 35 B.C., to be completed in 12-14 A.D.

The upper region of Illyria province then took the name "Dalmatia" while lower Illyria was named "Pannonia".

The votive offerings and excavation finds which the Director of the National Museum of Belgrade Dr. Vladimir Kondic accepted to lend us for an exhibition at the National Pinacothek of Athens, come from the provinces of today's Yugoslavia. I wish to express our gratitude for his generous offering.

I especially wish to give my thanks to Mr. K. Trypanis, the Greek Minister of Culture and Sciences and member of the Academy of Athens, and the Ambassador of Yugoslavia Mr. Milovan Marcovic whose fruitful cultural contacts were the cause for the realization of this exhibition. I would like also to thank Dr. L. Popovic, Assistant Director of the Museum and Supervisor of the Greek collection, who wrote the detailed account of the exhibition catalogue and took care of the selection and transportation of the exhibits.

For the writing of the exhibition guide I wish to thank Dr. Kl. Stähler, Director of the Archaeological Collection of Münster University, as well as the assistants to the National Pinacothek.

Dr. Dim. Papastamos
Director of the National Pinacothek

PREFACE

Establishment of this form of cooperation between our museums was realized through a really adequate occasion, an exhibition that speaks about ancient ties between these areas, vivid cultural and other connections that never stopped.

Formation of Illyrian tribes in the area of Central Balkans starts, as the archaeology precisely defined, during the era of developed bronze metallurgy, in the depths of the second millenium B.C. Regardless of cultural and historical currents of this complex and long process, however, its result was demonstrated in the flourishing of material culture and development of a new social organisation mainly in the period between the sixth and the fourth century B.C.

Strong formation of Illyrian tribal community or even tribal alliances shows at that time extraordinary vitality, drawing it out primarily from local sources. But Illyrians, as warriors and farmers during this period refine their culture through wide bounds with neighbouring civilisations of the eastern Mediterranean whose development towards organized states is at a full bloom.

Tribal cheftains and their warriors, heads of clans or high piests represent a social structure that gladly accepts and uses, within Illyrian tribal unity, luxuries produced by Greek archaic and early classic culture. Magnificent products of Greek thoreutics, gold smithery and ceramics spread at that time through all centres of Barbarian world and are witnessed in the rich finds of the early Latenian tomb in Vix or tumuls of Thracian princes in Duvanli in the south Bulgaria.

Illyrian tribes in the central and southern Balkans are heading the establishment of these ties, but the main fruits, however, and rather scarce, are used by the ruling cast of warriors. Thus we understand the character of this exceptional import which turns the graves of some Illyrian princes into real strongholds of precious objects — but according to the choice of a warriors' taste and a desire for prestige and centralised power of the princes family.

Besides abundant gold and silver jewelry made according to the traditions of Illyrian geometric style, we find numerous examples of Greek archaic ceramic vessels. Their versatile and highly professional figural and other decorations, often imitated with varying success, transport popular images and themes from the mythology of the Greek archaic world into the depths of Barbarian background of the eastern Mediterranean. There are some well known examples such as the kraters from Trebeniste or the hydria from Novi Pazar, black figural south Italian or antique vases from the end of the sixth century or from the beginning of the fifth century B.C., various jewelry from amber such as the Ionian import found in princely graves near

Atenica with coloured ceramics, decoration carved in bone or gold bee-like appliques.

Besides the developed cultural and manufacturing centres of the continental Greece such as the Athens and Corinth, in this frequent exchange participated also other Greek colonies, scattered from Black Sea steppes to the eastern coasts of the Southern Italy.

The presence of this significant material wealth within limited bounds of princes' or warriors' families at the same time confirms social differences within firmly established Illyrian tribal communities.

Favourable influence of highly developed Mediterranean civilisations started this time, at the dawn of creation of slave-owning Greek and Italic states, hand in hand with first beginnings of social inequality in just formed Illyrian tribal communities.

Thus this considerably short period of ascent of princely power in Illyrian tribes can be considered not only as the sign of power or owning of fortune, but as a graduate process of a closer acquaintance with results of Mediterranean culture, in spite of the narrow starting social positions. Is it not then too presumptuous to suppose that the later general social changes such as Hellenisation or Romanisation of the southern and central Balkans had their first beginnings just in this period?

In presenting you one part of the cultural heritage of our area through this exhibition conceived and realized by Dr. Ljubisa Popovic from the National Museum of Belgrade, we remain in the hope that in future we shall be able to wellcome in Belgrade our friends from Athens with an exhibition which would show at least a part of this magnificent civilisation which was born in this part of the Mediterranean and which enormously ended, inspired and instigated cultures of people from Europe and elsewhere.

Dr. Vladimir Kondic
Director
National Museum of Belgrade

The Greek-Illyrian Treasures

Early Greek Influences

The first Greek influences exerted on the Central Balkans, that is on the territory of present-day Yugoslavia, appear from two sources: indirectly, by the establishment of trading stations on the Adriatic coast which were later to become Greek colonies, and directly, by inland routes from the south, from various Greek craft and art centres.

The first Greek colony in the Adriatic was on the island of Corcyra (present-day Corfu) and from there Greek colonists explored further north. The first colonisers came from the island of Euboea, from Eretria, at a time when Chalkis plays an important role in the establishment of Greek colonies in Italy and Sicily. The colony of Corcyra controlled all the sea routes by reason of its exceptional location, especially the location of the port itself. Archaeological finds include primarily Corinthian pottery from the seventh century B.C., as well as some architectural finds from the sixth century B.C. Particularly to be mentioned is the temple of Artemis with free-standing sculpture from the early sixth century B.C.¹

In the year 627 B.C. Corcyra established Epidamnos, Roman Dyrrachium, present-day Durazzo on the coast, some 180 km further to the north. We are not in possession of significant data on the early history of Epidamnos, but there is the interesting fact that Corinth also established a colony named Apollonia.² This was discovered through limited finds of Early Corinthian pottery and some examples from Rhodes, which support the idea of trade contacts as early as the year 600 B.C. On the other hand, Corinthian pottery appears in various finds especially in Apulia and Messapia and penetrates through the Po valley further north into upper Italy. At the same time, in the sixth century B.C., the Greeks arrived in France and Spain, attracted mainly by the renowned silver mines.³

Among ancient authors Alcman, in the late seventh century B.C., shows in his (fragmentary) poetry an interest in the Adriatic and its coasts. This was a period when the Greeks were imperfectly informed on the northern Adriatic and the Illyrian tribes adjacent to it. In the sixth century appears a greater knowledge of the geography of the Adriatic. At that time the first allusions appear which indicate that early Greek legends were being connected with the coasts of the Adriatic.⁴ Alcman, already in the seventh century B.C., suggests a knowledge of the Veneti at the head of the Adriatic. In the mid-fifth century Herodotus tells of the Hyperboreans who lived far away beyond the Danube. It would appear that Scylax of Caryanda (late sixth century) and Hecataeus of Miletus (early fifth century) had a personal interest in this area. For a later period (fourth century B.C.) there is Pseudo-Scylax, author of the well-known *Periplus*. He mentions the tribes of the Veneti, the Liburnians, and the Illyrians, and among settlements Kerkyra Melaina (Corcyra Nigra,

modern Korčula), Pharos (Starigrad) and a settlement (later Naronā) which he places on the mouth of the river Neretva.⁵ There is here, however, a confusion with another place of the same name, a trading station either near Lake Skadar or near Lissos, present-day Ljes in Albania.⁶

Present-day Budva is thought to be ancient Bouthoe, also a Greek trading centre, as is apparent from rich finds of the Hellenistic period, but at the same time with abundant Illyrian material.⁷ However, there is no mention in any of the available historical sources of trade connections or colonisation in the period between the seventh and the sixth century B.C. Thucydides writes at length about Corcyra and Epidamnus, and therefore indirectly about the Adriatic, but this cannot be described as the early history of the Adriatic. None of the Greek writers has done for the history of Spina, Adria, Lissos or Corcyra Nigra (Kerkyra Melaina), what Antiochos has done for the cities of Magna Graecia and Sicily. The history of Massalia (modern Marseilles) and the Greek cities in Spain is also blank, except for some isolated facts connected with their struggle against the Phoenicians and Carthaginians.⁸ The activities of the Greeks in the Adriatic are demonstrated by numerous archaeological finds of authentic Greek origin from various localities. Unfortunately, these are chance finds lacking sufficient well-established data on the circumstances of discovery. The exertion of early Greek influence originated from suitably located emporia (markets) usually on the banks of some major river, as was the case with the settlement on the mouth of the Neretva River, later Roman Naronā, or in areas with suitable climatic conditions and geographical advantages which allowed the later formation of colonies and settlements, as in the case of Corcyra Nigra (Kerkyra Melaina).⁹

Greek cultural influences were spread by the river valleys. The most significant example is the appearance of Greek imports at Glasinac near Sarajevo in the famous complex of Illyrian tumuli, as early as the sixth century B.C. Through the South Italian Greek colonies Greek imports indirectly reached the Central Balkans and Lika district, and we find in Kopolje some remarkable examples of female faces in amber, jewellery of Bronze Age tradition and local Illyrian pottery.¹⁰

Early in the seventh and in the sixth centuries B.C. we encounter objects of Greek Archaic art in Istria and areas of the Southern Alps: examples of Apulian pottery, bronze vessels, and even part of a monumental stone sculpture from Nesactium (Visača). This sculpture shows specific characteristics of rustic style which can be attributed to local craftsmen from the end of the sixth century B.C.¹¹

Routes inland from major Greek craft and art centres are responsible for direct and indirect Greek influences. This was established primarily by individual finds of Greek provenance in Macedonia. We would like to mention some of the important finds, such as the Runner from Prizren¹² (now in the British Museum), a statuette from Albania¹³ (now in the Louvre), a Maenad from Tetovo¹⁴, Macedonia (now in the

Archaeological Museum, Skoplje) and finally, the statuette of a blacksmith from Vranište¹⁵, Bela Palanka, Serbia (170), which completes a rich repertoire of bronze statuettes showing the strong influence of the Archaic Greek style developing at the end of the sixth and the beginning of the fifth century B.C. Apart from these, the representation of the blacksmith belongs by its style to the post-Geometric period with elements of early Archaic art from the end of the eighth and the beginning of the seventh centuries B.C. To date, the statuette of the blacksmith is the oldest example of Peloponnesian Greek bronze modelling in the area of the Central Balkans. The Late Geometric style is here enriched by Archaic influence, especially in the surprisingly free treatment of the blacksmith, shown sitting with legs crossed, working on a piece of iron. The Maenad from Tetovo, in the details of its style, is closer to late Archaic bronze work, especially the Dodona finds, while the mirror handle from Janjevo¹⁶, Kosovo (172), can be treated as a local product. The Runner from Prizren (British Museum) derives from traditions of Peloponnesian art in spite of an obviously lively presentation and the freedom of movement in the rendering of the body.

The discovery of the famous Trebenište Cemetery near Ohrid in Macedonia, and finds at Novi Pazar, fully confirm the strong influence of Greek culture from the south of the Central Balkans at the time when Archaic Greek culture was flourishing. This is elaborated in more detail later.

The Trebenište Cemetery

The first finds from the Trebenište cemetery in the immediate vicinity of Lake Ohrid, on the route to Kičevo, were discovered by Bulgarian soldiers during war operations in 1918. At that time seven tombs were discovered. Unfortunately, archaeologists arrived only much later and made lists of the objects. It is interesting to mention that the Bulgarian archaeologists, B. Filow and K. Škorpil, gave the name *Trebenište* to the site, taking it from the nearby village, and thus it entered into scientific literature. The true location of the finds is in Gorenci village close to Trebenište. Because of the war, B. Filow and K. Škorpil¹⁷ did not publish the material until ten years later.

Further investigations were carried out by the classical philologist and epigraphist, N. Vulić, between 1930 and 1933. N. Vulić did not use all available archaeological methods of documentation, and did not contribute much to the problems of the site, relying more on the interpretation already made by B. Filow and K. Škorpil, even in his conclusions.¹⁸ J. Kastelic continued investigations in 1953, but his work did not much change the existing picture of the problems connected with the Trebenište find.¹⁹ The same author in cooperation with V. Lahtov investigated the site of *Kale* which yielded Hellenistic material.²⁰

According to the available data which we were in a position to gather from earlier reports and publications, the Trebenište tombs can be divided into three groups:

First Group

Seven tombs discovered by the Bulgarians and tomb No. 8 discovered by N. Vulić. The graves are located at a distance of 7 to 12 metres apart. B. Filow described them as deep pits 4.80 to 5.20 metres long and 2 to 3 metres wide. After the burial the pits were filled in with clay and river gravel. Orientation was west-east.

Second Group

Located at 50 to 60 metres west and north-west of the first group. Five tombs were discovered with the depth varying from 0.60 to 1.85 metres. Earlier reports gave dimensions of only two tombs with a pit length of 2.20 metres and a width of 1 metre. N. Vulić corrects earlier data and states that some of the tombs were 4.20 metres long and 1 to 1.10 metres wide (tomb X), or 3.75 metres long and 1.60 metres wide (tomb XIII).

Third Group

This group is formed of only three tombs discovered north of the first two groups at some 100 metres distance. The layout of these tombs differs from that of the previous groups. They are located one beside another at a distance of 1 to 4 metres. Orientation is identical with that of the first two groups, i.e. west-east. This group was characterised by extremely modest finds.

The burials were probably all inhumations, with the offerings placed around the body.

All the material discovered by N. Vulić is now in the National Museum in Belgrade. Re-examination and classification took place in 1956 and the results are published in a series of catalogues of the National Museum in Belgrade.²¹ The early discoveries from Trebenište are in the Archaeological Museum in Sophia, and objects discovered by J. Kastelic and V. Lahtov are in the National Museum in Ohrid (Macedonia).

Material from the Trebenište cemetery has proved that the penetration of Archaic Greek culture was very strong at the end of the sixth and the beginning of the fifth century B.C. Parallels and similar finds can be found in Dodona, Albania and South Italy. Exquisite works of Greek art, especially the bronze krater with a representation of a horseman (62), black-figured Greek vases, a large bronze tripod (61), glass vessels (88-90), gold jewellery in filigree and granulation techniques, are found together with objects which in style belong to native Illyrian crafts: first and foremost, rough domestic pottery and other clay objects, silver bracelets, double pins of silver and other pins and fibulae.

From an overall consideration of the material from Trebenište in character and style, we can conclude that the first limited contacts of Illyrians with Greeks became firmly established in the fifth century B.C. Other finds, especially those from Novi Pazar, fully confirm this view. The penetration of Archaic Greek culture further into the Central Balkans generated a special style which we can classify as Greek-Illyrian.²²

Radolište

The objects from the Radolište cemetery are similar in character to those from Trebenište. This cemetery is located in the immediate vicinity of Struga, north-west of Ohrid, and west of Trebenište. Investigations were carried out by M. Grbić in 1937 and finds from nine tombs were identified. Typical Greek imported pottery was found, e.g. a kylix, a skyphos and parts of aryballoi. Other pottery shows strong Hallstattian characteristics. A third variety of pottery comprises locally-produced coarse wares, their shapes inspired by Greek types. Bronzes include a large vessel of phial type in *repoussé* technique with wave-like decoration (161), a typical Greek import. Other vessels show characteristics of local manufacture.

Amongst the jewellery there is an outstanding gold ear-ring (154), demonstrating filigree and granulation techniques; silver bracelets terminating in snakes' heads (155-6); silver pins characteristic of the Macedonian Iron Age; a fibula with ray-like decoration (159) and double pins of *omega* type.

The Radolište finds, though closely comparable with those from Trebenište, show certain differences. There are not only Greek imports but also a far greater number of local objects, typical of the Iron Age culture of the Central Balkans over a wide area, that is not only Macedonia but also in Serbia and Bosnia, especially the renowned find from Glasinac near Sarajevo. As a whole the material from Radolište appears to be more recent than that from Trebenište, though there is no great time-span separating the two. Radolište dates from the fifth century B.C. though the pottery and jewellery types were already in use, at an earlier date.²³

Novi Pazar

At a distance of 2 kilometres east of the town of Novi Pazar is the medieval church of Saint Peter, constructed in the twelfth century A.D. by Stefan Nemanja. The church is sited on a hill top by the river Dezeva, and dominates the whole area. During conservation of the church and reinforcement of the foundations on the north side of the building, a hoard was discovered in a wooden chest. The chest was found in a pit dug into the sub-soil immediately under the wall footings, at a depth of 1 to 1.75 metres.²⁴ The pit was rectangular with a scattering of large stones, and the bottom, at a depth of 2.12 metres, was covered with small gravel. In the middle was a wooden chest, 1.85 metres long by 0.83 metres wide, bound with iron. The chest was made of oak boards, 2.5 centimetres thick and 25 centimetres wide. Parts of the chest were decayed especially on the north side where there was a 40 centimetre layer of collapsed earth. The majority of the objects were in the chest itself, and comprised mainly decorative pieces from garments, and jewellery. At the northern end were grouped Greek vases and bronze vessels. Immediately above the chest was a layer of clay 10 centimetres thick, in which was found parts of a gold and amber necklace scattered

along the whole length of the layer with a gold pectoral in the middle. Two gold belts (141) and rings, and silver bracelets, were found at the south end. A number of small gold attachments, judging by the remains, had been applied on textile and leather garments. Unfortunately, only a few small fragments of textiles and leather were preserved.

It is very important to mention that all the objects were found in one place in a pit specially excavated into the virgin soil and placed in a specially made and arranged wooden chest. This clearly indicates deliberate storage. This is confirmed by the fact that parts of garments, the most significant objects of the find, were placed in the chest but not associated with human remains either buried or cremated. Furthermore, it is very important to note that no skeletal remains, either inhumed or cremated, were discovered and thus there cannot be a question here of a grave.

By reason of the rich repertoire of objects discovered in the Novi Pazar storeroom, which is a closed find, we are able to clarify objectively and with certainty one of the significant periods of penetration of the Greek Archaic culture to an area further north. At the same time, the strong impact this made on local Illyrian culture and art can be demonstrated.

The material can be classified into the following groups:

Group One: imported Greek objects: Greek vases; bronze vessels including a hydria (96), phial of silver (100); decorated amber plates, statuettes, masks, animals and birds; necklaces of glass beads (121); a gold pin and granulated gold beads.

Group Two: objects of local Illyrian manufacture: gold belts (141) and earrings (142); bow fibulae in gold, silver and bronze; silver bracelets; parts of necklaces of worked and rough amber (beads, acorns and various geometric shapes).

Group Three: Greek-Illyrian objects: an infundibulum (or strainer) of bronze (102), gold pectorals (129-131), mitrae (?protective aprons) (132-133), pteryges (rectangular plaques) (134-136) and over a thousand small attachments in sheet gold, in triangular, rhomboidal and arrow shapes (137-140).

The majority of objects in the Novi Pazar find are attachments in various shapes of sheet gold and relate to clothing. All the jewellery, except the fibulae, can with reasonable certainty be attributed to female fashions, and the numbers present suggest that they represent the garments and jewels of three women, of high rank, probably Illyrian princesses. There were no pieces of armour, weapons or helmets. However, there are some objects which belonged to male clothing, such as the belts, the pectorals, the mitrae and the fibulae. It is quite certain that the storeroom belonged to a highly placed Illyrian prince and that the objects discovered belonged to his family.

At Trebenište, Greek material dominated the local Illyrian, but at Novi Pazar a definite Greek-Illyrian style has developed, with close connections with Greek centres in Southern Italy. This development took

place at the end of the sixth and the beginning of the fifth century B.C., which also marks the high point of Greek-Illyrian cultural and artistic achievement.²⁵

Atenica Cemetery

Investigations were carried out in 1958 and continued in 1959 in the immediate vicinity of Čačak town, on the right bank of the Zapadna Morava River, near the highway from Čačak to Kraljevo. Two tumuli were discovered, numbered I and II (fig. 2).

Tumulus No. I

Before excavation this was a low mound, 35 metres in diameter and 1 to 1.2 metres high. The main feature of the barrow's construction was a central stone cairn (dia. 9 metres, height 1.90 metres), in which were found among the stones offerings of jewellery mixed with earth and the remains of a cremation. Another constructional feature was a peripheral supporting ring of stones encircling the whole tumulus at a distance of 8 metres from the cairn. A third feature was a stone structure, added after the tumulus was made, and dug to a depth of 0.70 metres between the outer ring and the central cairn. The method of construction was identical with that of the central cairn.

This tumulus contained geometric-shaped gold attachments, similar to those from Novi Pazar, some silver ornaments, notably silver bow fibulae, and various beads in the shape of lion heads, birds, and geometric forms. A few fragments of large bronze vessels survive, represented by pieces with tongue-pattern decoration, a row of astragals and two bronze rosettes. The bronze objects had been damaged during the cremation ritual. Especially noteworthy is the attachment, in the shape of a boar, plated in silver and gold and from the periphery of the cairn.

Tumulus No. II

This tomb differs from tumulus No. I but had a similar central burial in a stone cairn. The cairn, 0.90 metres high and 5.30 by 5.20 metres square was constructed of river boulders. After the cremation parts of the skull were placed within thin stone slabs, together with other votive offerings. The cremation was performed on a separate platform near the central tomb and ashes were found over an area of 4 metres². The most important feature in tumulus II was a construction composed of four rectangular enclosures. These spaces were divided. Given the large size and more complex construction of tumulus II, it is thought to have belonged to a tribal chieftain. The evidence indicates that elaborate funeral rites were performed at the burial of this important person. Significant is the fact that a group sacrifice of animals was made prior to the completion of the tumulus. The following animals were killed: a domesticated dog (*Canis familiaris* L.), two wild pigs (*Sus scrofa ferus* L.), and three bulls (*Bos primigenius* Boj.). The palaeontological analysis made by M. Pavlović of Belgrade University indicated that all the animals, except the bulls, were very young individuals.

No jewellery was found in tumulus II. Among the important objects are a gold-plated silver palmette; amber figurines in the shape of stylised ram's heads, and beads of geometric shape. Especially important are the objects made of bone. These are attachments of definite Greek origin, and especially outstanding is the representation of a lion seizing a stag. This composition is of strong Ionian inspiration and belongs to the fifth century B.C. It is a unique design for this kind of object in the Central Balkans. An equally important object is an elaborate bone handle bearing a representation of a griffin's head, or perhaps the head of a bird.

Other objects from tumulus II include remains of bronze vessels of Greek origin, damaged by fire, but with handles comparable to the handles from the Trebenište krater. There were also parts of weapons of local manufacture, as well as arrow heads of "Scythian type". In the opinion of the authors of the report, further proof of the import of Scythian objects is given by the presence of the pair of braids.

From the pottery sufficient fragments remained to reconstruct a large oinochoe (wine jug) with a beak-shaped opening for pouring, of Ionian inspiration.

The votive offerings found with both cremations indicate that tumulus I belonged to a woman, while tumulus II belonged to a man, a tribal chieftain or a prince. The remains of a cart or chariot also found in tumulus II, add further support to this supposition. Comparison with the similar finds from Glasinac, Novi Pazar and Trebenište, dates the Atenica cemetery to the end of the sixth and the beginning of the fifth century B.C.²⁶

No objects from the Atenica cemetery have been included in the exhibition as they are nearly identical with those from Novi Pazar.

Conclusions

In comparing the Novi Pazar find with finds from Trebenište, Radolište and Atenica it is evident that the discoveries at Novi Pazar offer new possibilities for understanding the problem of Greek-Illyrian relations at the end of the sixth and the beginning of the fifth century B.C. Although Greek imports are greatly in evidence in the Trebenište find, in Radolište local pottery appears, copying Greek forms. The jewellery was mainly of native Illyrian types, such as bow fibulae and double pins of *omega* type. Furthermore, the burial rite in Atenica was typical for Illyrian lands in the Central Balkans.

In the Novi Pazar find there are some new factors which offer a fuller explanation of the penetration of Archaic Greek culture into the Balkans. Bronze vessels, known on the basis of the Trebenište finds, have close parallels with Peloponnesian bronze production. This was first indicated by accidental finds from Albania, especially from Apollonia and Epidamnos, as well as bronze statuettes from Macedonia. Contrary to this Peloponnesian bronze tradition, bronzes from Novi Pazar show clear parallels with finds from the South Italian Greek colonies.

The two Greek vases from Novi Pazar, when considered jointly with the vase from Trebenište, enable a more clearly defined chronological differentiation to be established.

Besides the imported Greek objects, especially important are the objects of local Illyrian manufacture. These are belts, earrings, finger rings, double pins, bracelets, fibulae and various attachments, all of which demonstrate the process of gradual adoption of some original Greek forms and their transformation to satisfy local taste. This is important evidence of Illyrian-Greek relations, and indicates the affirmation of local ethnic elements. This occurred in a period of already developed relations, and indicates a certain economic stability among the disunited Illyrian tribes, on the level of a military democracy.

The penetration of Archaic Greek culture can be plotted mainly in the Central Balkans, and only partially in the western part and sporadically in the eastern area, i.e. in Thrace. This cultural penetration can be dated to the end of the sixth and the beginning of the fifth century B.C. The Greek bronzes and other products stylistically belong to Late Archaic art forms. On the other hand, the local products show a clear continuity of development under Greek influence, which resulted in a Greek-Illyrian synthesis.

This cultural synthesis came about as a result of the mutual exchange of goods, essentially an economic process. From this material beginning, arts and crafts developed which reflect mutual cultural influences. A similar phenomenon can be demonstrated in other areas where Greek influences made themselves felt but did not wholly extinguish the native cultural tradition.

Greek penetration was primarily caused in the initial phases by the interest of colonisers in the exchange of material goods and natural wealth, then by a quest for geographical facilities for the creation of trading stations and finally by the foundation of settlements. Such settlements or cities resulted in further economic expansion because they were dependent on supplies of material goods (ores, wheat, leather, etc.).

Although fragments are preserved of Greek authors writing of the Adriatic sea, emphasising the Greek colonisers' interest, these references cannot be connected with corresponding archaeological finds or monuments. In certain areas Greek penetration is represented by individual finds of Greek imports, which indicate a simple exchange of goods and that the penetration was transitory, aimed at determining the possibilities for organised action. Since it has become possible to establish the existence and presence of a large number of objects with characteristics of various Greek periods, together with objects of local workmanship, we can rightly speak of more significant contacts of longer duration.

Certain Greek objects were accepted and they entered as a component part into the general equipment of the native inhabitants or became part of burial offerings. An example of such is a fibula with star-like decoration

of which the development can be followed from the original Greek form to the stylisation into a palmette as its final phase, a complete transformation from its original shape.

Typical local pottery shows imitation of Greek forms but these are developed in native techniques and materials. The Illyrian-Greek helmet with cheek-pieces is another typical example of an object characteristic of the Illyrian area, confirmed by numerous finds in the Middle Balkans. As a rule, it is encountered together with objects of local production and of emphatically local character, primarily pottery, fibulae, pins and bracelets as well as objects of purely Greek provenance. It is important to determine the right and correct placing for such an object as it is found together with objects different in style and chronology.

The role of the Iron Age Hallstatt culture in the Balkans, at the time when Greek influence penetrated from the south, should be emphasized. The Hallstatt culture contributed to greater economic prosperity through the boom in crafts and metal working techniques. This influence is strongest in the Balkans in Late Hallstatt times, at the same time as Greek influence penetrated from the south. This is confirmed by recent work on the origin of situlae in the north-west Balkans, where local components are present to a great extent. Not only the abundant finds in this one geographic area, but also the evidence for local craft workshops, strongly confirm the local character of this craft. At the same time the decorative elements of Archaic Greek and Oriental styles, coming indirectly through Italy, are proof of outside cultural connections.

Hallstatt culture in the Middle Balkans shows specific differences in different areas as it developed within smaller tribal units. Thus there are differences between the Hallstatt culture in Macedonia and Slovenia, as well as in Serbia or Bosnia (Glasinac). Uneven cultural development can be explained by conservatism, closed tribal groupings, poor communications, and primitive attitudes of mind in some areas, compared with better geographic location, the acceptance of various techniques and the abundant exchange of goods in other areas.

The period represented by the finds at Trebenište, Radolište and especially Novi Pazar, is significant also for the discovery of other finds on the fringes of the Mediterranean, for instance in Spain, France, Italy, and the Balkans as far as South Russia, representing the penetration of Greek culture and civilisation among local cultures which still retained specific autochthonous elements.

At Novi Pazar, apart from the exquisite Greek imported objects such as vases, bronze vessels, amber plates, amber masks and silver phial, the jewellery discovered was of strong Illyrian style, especially the fibulae, double pins and gold belts. The new element in the Novi Pazar discovery is the presence of Greek bronzes coming indirectly from Southern Italy, demonstrated especially by the bronze hydria (96).

Finally, it is necessary to emphasise the fact that the first significant contact of local tribes in the Balkans with the Greeks took place in the

period of the movement of Greeks from Asia Minor and the struggle of the Greeks and Persians.

Influences exerted on the Central Balkans, that is on the Illyrian tribes, did not penetrate only from the south and from classical Greek centres in Greece and Italy, through the Vardar, Ibar and Neretva river valleys, but also from the north by way of the Thracian-Scythian area of the Danube river valley.

The characteristics of style support the Illyrian-Greek-Italic identification of the finds and stress the Greek-Illyrian cultural amalgam in the area of the Central Balkans.

Ljubiša Popović

Footnotes

- 1 Pauly-Wissowa, *Real Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, XI 2, 1400, II 1, 111
G. Glotz and R. Cohen, *Histoire Grecque I* (1938), 181.
- 2 Pauly-Wissowa, *RE Halbband X* 1883.
- 3 G. y Bellido, *Hispania graeca I-III* (1948).
M. Almagro, *Las necropolis de Ampurias* (1953).
R. Joffroy, *Le trésor de Vix* (1955).
- 4 R. L. Beaumont, "Greek influence in the Adriatic Sea before the Fourth Century B.C.", *The Journal of Hellenic Studies* (1936), 159. See also J. Oliver Thomson, *History of Ancient Geography* (1948), 44ff.
- 5 G. Novak, *Prehistorijski Hvar* (1955) 3 and 297.
- 6 M. Suić, *Glasnik Zemaljskog muzeja Sarajevo VIII* (1953) 111-129.
- 7 M. Abramić, *Bericht VI Intern. Archäolog. Kongress, Berlin* (1939) 178.
- 8 R. L. Beaumont, op.cit. 162.
- 9 P. Lisičar, *Crna Korkira i kolonije antičkih Grka na Jadranu* (1951) 31.
- 10a A. Benac and B. Čović, *Glasinac 2* (1957).
- 10b R. Bižić-Drechsler, *Vjesnik Arheološkog muzeja Zagreb III/II* (1961) 67.
- 11 A. Puschi, *Atti e Memorie XXIV* (1908).
A. Gnirs, *Istria praeromana* (1925).
- 12 H. B. Walters, *Catalogue of the Bronzes, Greek, Roman and Etruscan in the British Museum* (1899) 19, pl. III 208.
E. Langlotz, *Fruegriechische Bildhauerschulen* (1927) 93, pl. 48.
W. Lamb, *Greek and Roman Bronzes* (1929) 97, Pl. XXXIIIa.
- 13 J. Charbonneaux, *Les bronzes grecques* (1958) 77, pl. XX, 1.
- 14 S. Radojčić, *Glasnik skopskog naučnog društva XII* (1933) 243-251.
- 15 L. Popović and associates, *Greek, Roman and Early Christian Bronzes in Yugoslavia* (Belgrade 1969) 15, 66, no. 19.
- 16 L. Popović, *Glasnik Muzeja Kosova i Metohije I* (1956) 1-13.
- 17 B. Filow and K. Schkorpil, *Die archaische Nekropole von Trebenische am Ochrida-See* (1927).

- 18 *Glasnik skopskog naučnog društva* XI (1932) 1.
Spomenik srpske kraljevske akademije LXXVI i, LXXVII, drugi raz. br. 59 i 60 (1933) i (1934).
Revue archaéologique (1934), Jan-Apr. O,26.
Jahrbuch des Deutsch. Arch. Inst. (1930), *Arch. Anzeiger*, Beiblatt III/IV 276.
Jahrbuch des Deutsch. Arch. Inst. (1933) *Arch. Anzeiger*, Beiblatt III/IV 459.
- 19 *Lihnid I* (Ohrid 1957) 19.
- 20 *Lihnid II-III* (1959) 11.
- 21 L. Popović, *Katalog nalaza iz nekropole kod Trebeništa* (1956).
- 22 L. Popović, op.cit. 23, 84.
- 23 L. Popović, *Radolište*, *Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd* (1956/57) 88.
- 24 D. Mano-Zisi and L. B. Popović, *Novi Pazar, ilirsko-grčki nalaz* (1969) 9, 73.
- 25 *Ibid.*, 63, 129.
- 26 M. Djuknić and B. Jovanović, *Ilirska knezevska nekropola u Atenici, Čačak* (1966).

Bibliography

- (a) B. Filow and K. Schkorpil, *Die archaische Nekropole von Trebenište am Ochrida-See* (1927).
- (b) R. Joffroy, *Le trésor de Vix* (1955).
- (c) K. Kromer, *Die Gräber von Hallstatt* (1959).
- (d) W. Lamb, *Greek and Roman Bronzes* (1929).
- (e) L. Popović, *Katalog nalaza iz nekropole kod Trebeništa* (1956).
- (f) G. Novak, *Prehistorijski Hvar* (1955).
- (g) D. Mano-Zisi and L. Popović, *Novi Pazar, ilirsko-grčki nalaz* (1969).
- (h) H. Payne, *Necrocorinthia, a study of Corinthian Art in the Archaic Period* (1931).
- (i) H. Payne, *Perachora, the Sanctuaries of Hera Akraia and Limenia I* (1940), II (1962).
- (j) C. Picard, *Manuel d'archéologie grecque, la sculpture I, période archaïque* (1935).
- (k) G. Richter, *Archaic Greek Art against its Historical Background* (1949).
- (l) E. H. Minns, *Scythians and Greeks* (1913).
- (m) J. Alexander, *Jugoslavia before the Roman Conquest* (1972).

Κατάλογος

Catalogue

ΤΡΕΜΠΕΝΙΣΤΕ

1. **Χρυσό νεκρικό προσωπείο***. "Εκτυπο ανάγλυφο. Τὰ μάτια εἶναι κλειστά, ἡ μύτη πεπλατυσμένη, μὲ προεξέχοντα τὰ μῆλα τοῦ προσώπου· τὸ στόμα μικρὸ καὶ σφικτὰ κλεισμένο. Τὰ γραμμικὰ κτυπήματα στὸ σαγόνι ὑποδηλώνουν γενειάδα. Στὸ νεκρικό αὐτὸ προσωπεῖο δὲν ἀποδίδονται φυσιογνωμικὰ στοιχεῖα ἀτομικότητος τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσαν νὰ ἀποδοθοῦν σὲ χαρακτηριστικὰ ὑπαρκτοῦ προσώπου. Διαστ.: 16,5 x 20,5 ἐκ. 'Ανασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 95, Pl. I 1. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 81/1.
2. **Χρυσό νεκρικό προσωπείο***. "Εκτυπο ανάγλυφο. Τὰ μάτια εἶναι μεγαλύτερα καὶ ἐπίσης κλειστά. Ἡ μύτη ἔχει στερεωθῆ μὲ τέσσερα μικρὰ καρφιά. Τὸ στόμα πιὸ σαρκώδες μοιάζει μισάνοιχτο. Διαστ.: 18,5 x 17,5 ἐκ. 'Ανασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 95/96, Pl. II 2. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 82/1.
3. **Χρυσὸ σανδάλι** ἀπὸ φύλλο χρυσοῦ μὲ ανάγλυφη παράσταση τῆς Μένδουσας καὶ τῆς Σφίγγας. Μῆκος: 29 ἐκ. 'Ανασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 96, Pl. III 3. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 83/1.
4. **Χρυσὸ σανδάλι** ὁμοίας τεχνικῆς μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 3. Μῆκος: 29 ἐκ. 'Ανασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 97, Pl. III 4. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 84/1.
5. **Χρυσὸ ἐνώτιο** ὁμοίας τεχνικῆς καὶ διακοσμῆσεως μὲ τὰ ὑπ' ἀριθ. 3 καὶ 4. Μῆκος: 14 ἐκ. 'Ανασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 97, Pl. IV, 5. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 85/1.
6. **Χρυσὸ ἐνώτιο*** χωνοειδοῦς σχήματος. Μῆκος: 3 ἐκ. 'Ανασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 97, Pl. V 6. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 86/1.
7. **Χρυσὸ ἐνώτιο*** ὁμοίας τεχνικῆς μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 6. Μῆκος: 3 ἐκ. 'Ανασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 97, Pl. V 7. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 87/1.
8. **Χρυσὸ ἐνώτιο*** παρεμφεροῦς ἐπεξεργασίας μὲ τὰ ὑπ' ἀριθ. 5 καὶ 6. Μῆκος: 2,2 ἐκ. 'Ανασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 97, Pl. V 8. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 88/1.
9. **Ζεῦγος χρυσῶν ἐνωτίων** κωνοειδοῦς σχήματος μὲ διακόσμηση ἀπὸ κοκκίδες. Μῆκος: 2,5 ἐκ. 'Ανασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 97, Pl. V 9. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 89/1.

T.C. = Trebeniste Catalogue

N.P.C. = Novi Pazar Catalogue

A.K. = Ἀριθμὸς Καταλόγου

* = Φωτογραφία στὶς εἰκόνες καταλόγου.

10. **Τρία χρυσά ένώτια*** ὁμοίας τεχνικῆς μετὸ ὑπ' ἀριθ. 9. Μῆκος: 2 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 98, Pl. V 10. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 90/1.
11. **Δύο χρυσά κοσμήματα*** τραπεζοειδοῦς σχήματος, ἐξηρητημένα ἀπὸ σταυροειδῆ κύλινδρο καὶ διακοσμημένα μετὸ χρυσὸ καὶ κοκκίδες. Μῆκος: 3 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 98, Pl. VI καὶ VII 11. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 91/1.
12. **Χρυσὸ κόσμημα** ὁμοίας τεχνικῆς μετὰ τὰ κοσμήματα ὑπ' ἀριθ. 11. Μῆκος: 2 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 98, Pl. VI 12. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 92/1.
13. **Χρυσὸ κόσμημα*** σφαιροειδὲς καὶ διακοσμημένο μετὸ χρυσὸ σύρμα καὶ κοκκίδες. Μῆκος: 3,5 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 98, Pl. VII 13. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 93/1.
14. **Χρυσὴ χάντρα** σφαιροειδῆς διακοσμημένη μετὸ χρυσὸ σύρμα καὶ κοκκίδες. Ὑψος: 1,1 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 98, Pl. V 14. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 94/1.
15. **Χρυσὴ κεφαλὴ περόνης** φιλοτεχνημένη σὲ φύλλο χρυσοῦ, σὲ σχῆμα ποῦ θυμίζει ἐνωμένες σφαῖρες. Μῆκος: 5,2 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 99, Pl. VIII 15. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 95/1.
16. **Χρυσὴ κεφαλὴ περόνης*** ὁμοίας τεχνικῆς μετὸ ὑπ' ἀριθ. 15. Μῆκος: 6,5 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 99, Pl. VIII 16. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 96/1.
17. **Χρυσὴ καὶ ἀσημένια κεφαλὴ περόνης.** Ἡ κεφαλὴ τοῦ δίσκου κοσμεῖται μετὸ χρυσὸς κοκκίδες καὶ σύρμα. Μῆκος: 6 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 99, Pl. IX 17. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 97/1.
18. **Χρυσὴ καὶ ἀσημένια κεφαλὴ περόνης*** ὁμοίας τεχνικῆς μετὸ ὑπ' ἀρ. 17. Μῆκος: 6 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 99, Pl. IX 18. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 98/1.
19. **Χρυσὸ δακτυλίδι.** Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ταινίες ἐνωμένες μετὸ χρυσὰ σφαιρίδια. Διαμ. 2,5 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 99, Pl. VI 19. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 99/1.
20. **Χρυσὸ δακτυλίδι** σὲ σχῆμα ἀπλοῦ κύκλου. Διάμ. 2,5 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 99, Pl. VI 20. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 100/1.
21. **Ἀσημένια περόνη** μετὸ κεφάλι φιδιού, ἐλικοειδὲς στέλεχος καὶ κωνοειδῆ αἰχμῆ. Μῆκος: 21,5 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 101, Pl. X, Χα 1. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 104/1.
22. **Ἀσημένια περόνη** ὁμοίας τεχνικῆς μετὸ ὑπ' ἀριθ. 21. Μῆκος: 20 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 101, Pl. X 2. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 105/1.
23. **Ἀσημένια περόνη** ὁμοίας τεχνικῆς μετὸ ὑπ' ἀριθ. 22. Μῆκος: 22 ἐκ. Ἀνασκαφὴ Ν. Vulic. T.C. 1956, 101, Pl. X 3. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 106/1.

24. **Διπλή άσημένια περόνη** σχήματος Ωμέγα. Μήκος: 8,5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 101, Pl. X, Χα 4. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 107/1.
25. **Διπλή άσημένια περόνη** σχήματος Ωμέγα. Μήκος: 8 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 101, Pl. X 5. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 108/1.
26. **Διπλή άσημένια περόνη** σχήματος Ωμέγα. Μήκος: 7,5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 102, Pl. X 6. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 109/1.
27. **Διπλή άσημένια περόνη** σχήματος κωνοειδούς. Μήκος: 13,5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 102, Pl. X 8. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 111/1.
28. **Διπλή άσημένια περόνη** σχήματος Ωμέγα. Μήκος: 11,5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 102, Pl. X 9. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 112/1.
29. **Διακοσμητική άσημένια περόνη.** Στην κορυφή δίσκος διακοσμημένος με χρυσό ρόδακα και ανάγλυφη διακόσμηση στο στέλεχος. Μήκος: 16,5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 103, Pl. X, Χα 12. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 115/1.
30. **Διακοσμητική άσημένια περόνη** ὁμοιας τεχνικῆς με τὴν ὑπ' ἀριθ. 29. Μήκος: 16,5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 103, Pl. X 13. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 116/1.
31. **Διακοσμητική άσημένια περόνη** ὁμοιας τεχνικῆς με τὴν ὑπ' ἀριθ. 30. Μήκος: 13,5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 103, Pl. X 14. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 117/1.
32. **Διακοσμητική άσημένια περόνη** ὁμοιας τεχνικῆς με τὴν ὑπ' ἀρ. 31. Μήκος: 15 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 103, Pl. X 15. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 118/1.
33. **'Ασημένια πόρπη.** Φέρει πλάκα με κεφαλή ζώου και τόξο με ανάγλυφα σφαιρίδια. Μήκος: 5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 104, Pl. XI 17. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 120/1.
34. **'Ασημένια πόρπη** παρεμφερούς τεχνικῆς με τὴν ὑπ' ἀριθ. 33. Μήκος: 5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 104, Pl. XI 18. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 121/1.
35. **'Ασημένια πόρπη** παρεμφερούς τεχνικῆς με τὴν ὑπ' ἀριθ. 34. Μήκος: 4,5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 104, Pl. XI 19. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 122/1.
36. **'Ασημένια πόρπη** με τοξοειδῆ διακόσμηση. Μήκος: 5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 104, Pl. XI 20. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 123/1.
37. **'Ασημένια πόρπη** παρεμφερούς τεχνικῆς με τὴν ὑπ' ἀριθ. 36. Μήκος: 3,5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 104, Pl. XI 21. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 124/1.
38. **'Ασημένιο θραχιόλι** με γραμμική ἐγχάρκτη διακόσμηση. Διαμ.: 6,5 έκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 105, Pl. XII 23. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 126/1.

39. **΄Ασημένιο βραχιόλι** με άπολήξεις σε σχήμα κεφαλής φιδιού. Διαμ.: 5 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 105, Pl. XII 24. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 127/1.
40. **΄Ασημένιο βραχιόλι** με δύο ένωμένες ταινίες που καταλήγουν σε σχήμα κεφαλής φιδιού. Διαμ.: 7 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 105, Pl. XII 25. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 128/1.
41. **΄Ασημένιο βραχιόλι** παρεμφερούς τεχνικής με τὸ ὑπ' ἀριθ. 40. Διαμ.: 6,5 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 105, Pl. XII 26. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 129/1.
42. **΄Ασημένιο βραχιόλι** Διαμ.: 6 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 105, Pl. XII 27. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 130/1.
43. **΄Ασημένιο βραχιόλι** Διαμ.: 8 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 106, Pl. XII 28. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 131/1.
44. **΄Ασημένιο βραχιόλι** Διαμ.: 8 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 106, Pl. XII 29. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 132/1.
45. **΄Ασημένια ζώνη.** ΄Εγχάρκτη στενή ταινία με έλικοειδή άκρα. Διαμ.: 23 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 106, Pl. XII 30. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 133/1.
46. **΄Ασημένια πόρπη.** Κυκλική με όμόκεντρη διακόσμηση και χρυσά καρφιά. Διάμ.: 6,5 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 106, Pl. XII 31. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 134/1.
47. **΄Ασημένιο δακτυλίδι** με ανάγλυφη και έγχάρκτη διακόσμηση. Διαμ.: 2 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 107, Pl. XIII 32. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 135/1.
48. **΄Ασημένιο κύπελλο.** ΄Η βάση του και τὸ χεῖλος είναι διακοσμημένα από χρυσές ταινίες με φυτικό διάκοσμο. ΄Ύψος: 20 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 109, Pl. XIV, XV 50. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 153/1.
49. **Δύο άσημένια κύπελλα** παρεμφερούς τεχνικής με τὸ ὑπ' ἀριθ. 48. ΄Ύψος: 22,5 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 109, Pl. XIVa 51. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 154/1 και 155/1.
50. **΄Ασημένιο κέρας*** διακοσμημένο με ανάγλυφες χρυσές ταινίες. Μήκος: 30 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 109, Pl. XVI και XVIa 52. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 156/1.
51. **Τριπλό άσημένιο άγκιστρο.** ΄Ύψος: 17 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 110, Pl. XVII 53. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 157/1.
52. **΄Ασημένιο έπίθημα** διακοσμημένο με Σφίγγα και κεφάλι λιονταριού. Μήκος: 7 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 110, Pl. XI 54. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 247/1.
53. **Χάλκινο κράνος***. ΄Η δεξιά παραγναθίς είναι διακοσμημένη με ανάγλυφη χρυσή πλάκα και μορφή αλόγου και ίππέως. ΄Εμπρός φέρει όρθογώνιο άνοιγμα. ΄Ύψος: 24 εκ. ΄Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, III, Pl. XVIII, XVIIIa 1. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 158/1.

54. **Χάλκινο κράνος.** Έμπρός φέρει καρδιάσχημο άνοιγμα. Ύψος: 23 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, III, ΡΙ. XIX 2. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 159/1.
55. **Χάλκινη πόρπη** με τόξο σε σχήμα θηλειάς και όρθογώνιο σώμα. Πλάτος: 6,5 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 112, ΡΙ. XX 8. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 165/1.
56. **Ζεύγος χάλκινων δακτυλίων** διακοσμημένο με τέσσαρες ομάδες αναγλύφων έξογκωμένων σφαιριδίων. Διαμ.: 4,5 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 113, ΡΙ. XXI 9. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 166/1.
57. **Ζεύγος χάλκινων δακτυλίων.** Είναι συνδεδεμένοι μεταξύ τους και διακοσμημένοι με τρεις ομάδες από έξογκωμένα σφαιρίδια. Διαμ.: 4,5 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 113, ΡΙ. XXI 10. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 167/1.
58. **Ζεύγος χάλκινων δακτυλίων** παρεμφερούς τεχνικής με τó ύπ' άριθ. 57. Διαμ. 3,5 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 113, ΡΙ. XXI 11. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 168/1.
59. **Ζεύγος χάλκινων δακτυλίων** όμοιας τεχνικής με τά ύπ' άρ. 58 και 57. Διαμ. 3,5 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 113, ΡΙ. XXI 13. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 170/1.
60. **Ζεύγος χάλκινων δακτυλίων** όμοιας τεχνικής με τά ύπ' άρ. 57, 58, 59. Διαμ.: 4 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 113, ΡΙ. XXI 14. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 170/1.
61. **Χάλκινος τρίποδας*** διακοσμημένος με κεφάλια άλόγων, ξαπλωμένες άνδρικές μορφές, λιοντάρια και φοίνικες. Τά πόδια τού τρίποδα έχουν τó σχήμα πελμάτων λιονταριού. Ύψος: 46 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 114, ΡΙ. XXII 16. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 173/1.
62. **Χάλκινος κρατήρας*.** Οί λαβές είναι διακοσμημένες με μορφές τής Μέδουσας και ό λαιμός με καλπάζοντες ίππεις. Η βάση του φέρει διάκοσμο από τρεις φτερωτές Μέδουσες, σκύλους και φίδια. Τά πόδια τού κρατήρα έχουν τó σχήμα πελμάτων λιονταριού. Ύψος: 72 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 114, ΡΙ. XXIIIa, b, c και XXIII 17. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 174/1.
63. **Χάλκινος τρίποδας.** Τά πόδια τού τρίποδα έχουν τó σχήμα πελμάτων λιονταριού. Διαμ. 7 εκ. Ύψος: 4,5 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 114, ΡΙ. XXIV 18. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 175/1.
64. **Χάλκινος τρίποδας** παρεμφερούς τεχνικής με τó ύπ' άρ. 63. Διαμ. 15 εκ. Ύψος: 4,6 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 115, ΡΙ. XXIV 19. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 176/1.
65. **Χάλκινο δοχείο.** Τά πόδια τού τρίποδα έχουν τó σχήμα πελμάτων λιονταριού. Διάμετρος τού τρίποδα: 18 εκ. Ύψος βάσεως: 11 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 115, ΡΙ. XXIV 21. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 178/1.

66. **Χάλκινη λυχνία.** Τα πόδια του τρίποδα έχουν το σχήμα πελμάτων ζώου. Ύψος: 13,5 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 115, Pl. XXV 23. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 180/1.
67. **Τμήμα χάλκινης ύδριας.** Η λαβή της είναι διακοσμημένη με φοίνικες. Διαμ.: 11 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 116, Pl. XXVII 26. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 183/1.
68. **Λαβή από χάλκινο άγγείο** διακοσμημένο με ανάγλυφες παραστάσεις χειρών. Ύψος: 19 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 117, Pl. XXVI 30. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 187/1.
69. **Λαβή από χάλκινο άγγείο.** Ύψος: 11,5 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 117, Pl. XXX 32. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 189/1.
70. **Χάλκινη λαβή** με έλλειπτικό σχήμα. Διαστ.: 8×5 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 118, Pl. XXX 35. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 192/1.
71. **Χάλκινη λαβή** όμοιας τεχνικής με την ύπ' αριθ. 70. Ύψος: 8 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 118, Pl. XXX 36. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 193/1.
72. **Χάλκινο έπίθημα** σε σχήμα Σφίγγας. Διαστ.: 6,5×5 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 119, Pl. XXVIII 39. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 196/1.
73. **Χάλκινο έπίθημα** σε σχήμα Σφίγγας. Διαστ.: 6,5×5 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 119, Pl. XXVIII 40. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 197/1.
74. **Χάλκινο έπίθημα** σε σχήμα Σφίγγας. Διαστ. 6×4,5 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 119, Pl. XXVIII 41. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 198/1.
75. **Χάλκινη ύδρια.** Η λαβή είναι διακοσμημένη με κεφάλια λιονταριού και καταλήγει σε φύλλο φοίνικος. Δυό όριζόντιες λαβές πάνω στο βάζο είναι διακοσμημένες με ανάγλυφα χέρια. Ύψος: 52 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 119, Pl. XXXI, XXXIa 42. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 199/1.
76. **Τμήμα χάλκινης ύδριας.** Η λαβή της καταλήγει σε φύλλο φοίνικος. Διαμ.: 12,8 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 119, Pl. XXXIII 43. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 200/1.
77. **Χάλκινο λιοντάρι** Διαστ.: 6,7×4 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 120, Pl. XXVIII 45. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 202/1.
78. **Χάλκινο λιοντάρι.** Διαστ.: 6,7×4 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 120, 46. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 203/1.
79. **Χάλκινη λαβίδα.** Μήκος: 6,7 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 122,55. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 212/1.
80. **Λήκυθος** μελανόμορφη. Ύψος: 15 εκ. Άνασκαφή Ν. Vulic. T.C. 1956, 123, Pl. XXXIV 1. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 213/1.

81. **Λήκυθος.** "Υψος: 21 εκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 123, Pl. XXXV 2. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 214/1.
82. **Κύλιξ μελανόμορφη διακοσμημένη με φοίνικες.** "Υψος: 11 εκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 123, Pl. XXXVI 3. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 215/1.
83. **Κύλιξ μελανόμορφη με ζωϊκό διάκοσμο.** "Υψος: 12 εκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 124, Pl. XXXVII 4. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 216/1.
84. **Πήλινο άγγείο σε σχήμα κάρβαρου.** "Υψος: 8 εκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 124, Pl. XXXVIII 5. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 217/1.
85. **Πήλινο κύπελλο.** "Υψος: 5,5 εκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 124, Pl. XXXVIII 6. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 218/1.
86. **Πήλινο άγγείο σε σχήμα κάρβαρου.** "Υψος: 8,5 εκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 124, Pl. XXXIX 7. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου 219/1.
87. **Πήλινο άγγείο σε σχήμα άμφορέα.** "Υψος: 34 εκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 125, Pl. XL 8. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 220/1.
88. **Γυάλινος άμφορέας σε σχήμα πυρήνα με άλλεπάλληλες ζώνες από άσπρο και πορφυρό γυαλί.** "Υψος: 11 εκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 126, Pl. XLI, XCII 1. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 221/1.
89. **Γυάλινος άμφορέας παρεμφερής με τόν προηγούμενο.** "Υψος: 12 εκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 126, Pl. XLI 2. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 222/1.
90. **Μικρός γυάλινος άρύβαλλος σε σχήμα πυρήνα ίόχρους με κίτρινες και γαλάζιες ζώνες.** "Υψος: 6,5 εκ. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 126, Pl. XLI, XLIII 3. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 223/1.
91. **Γυάλινο περιδέραιο με έννέα πράσινες ώσειδείς χάντρες και μιά κυλινδρική.** 'Ανασκαφή N. Vulic. T. C. 1956, 127, Pl. XLIV 4. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 224/1.
92. **Περιδέραιο από ήλεκτρο.** 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 127, Pl. XLIV 7. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 227/1.
93. **Τέσσερες χάνδρες από ήλεκτρο.** Τμήμα από περιδέραιο. 'Ανασκαφή N. Vulic. T.C. 1956, 127, Pl. XLIV 6. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 226/1.

ΝΟΒΙ ΠΑΖΑΡ

94. "Ολπη. 'Ελληνικό μελανόμορφο άγγείο με παράσταση Διονύσου και Σατύρων που χορεύουν. "Υψος: 21,7 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. Κατάλογος Novi Pazar, 1969, 77. Pl. I a-b. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 659/1.
95. **Κύλιξ έλληνικό μελανόμορφο άγγείο με παράσταση σκύλου και άλεπούς.** "Υψος 7,5 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 77, Pl. II. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 660/1.

96. **Χάλκινη ύδρια*** με λαβή σε σχήμα γυμνής ανδρικής μορφής που υποβαστάζει δυο λοντάρια και στηρίζεται σε κεφάλι Γοργόνας, ή οποία βρίσκεται ανάμεσα σε δύο κριούς. Ύψος: 43 εκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 78, Pl. III a-h. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 648/1.
97. **Χάλκινο δοχείο.** Τα πόδια του τρίποδα έχουν σχήμα πελμάτων λιονταριού. Ύψος: 13 εκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic N.P.C. 1969, 78, Pl. IV 1. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 655/1.
98. **Χάλκινο δοχείο.** Τα πόδια του τρίποδα έχουν σχήμα πελμάτων λιονταριού. Ύψος: 26 εκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic N.P.C. 1969, 79, Pl. IV 2, 2a, 2b. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 655/1.
99. **Χάλκινη μικρή οινόχρη.** Η ψηλή καμπύλη λαβή ενώνεται με συνδέσμους διακοσμημένους με τρεις εγχάρκτους ρόδακες. Ύψος: 10 εκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. NP.C. 1969, 79, Pl. V. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 658/1.
100. **Άσημένα μεσόμοφαλος φιάλη.** Η χρυσή ανάγλυφη διακόσμηση γύρω από τη βάση ομοιάζει με εκείνη των άσημένων κυπέλλων και του χωνιού από το Trebeniste (48, 49, 50). Διαμ.: 17,6 εκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 79, Pl. VI, VIa. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 734/1.
101. **Χάλκινο άγγείο** κυλινδρικό με έντονες οριζόντιες ραβδώσεις. Ήμιτελής. Ύψος: 18 εκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 80, Pl. VII. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 650/1.
102. **Χάλκινος ήθμος:** Η μακριά λαβή καταλήγει σε ένα σχηματοποιημένο κεφάλι κριού. Μιά μορφή άλόγου. Χρησιμεύει για να ύψώνη και να χαμηλώνη το φίλτρο. Μήκος: 31,5 εκ. Διάμ.: 12 εκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 80, Pl. VIII, VIIIa, XXXIX. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 651/1.
103. **Κόσμημα από ήλεκτρο** (καρδιοφύλαξ ή παραγναθίς). Στη μία πλευρά έχουν χαραχθή σφίγγες, γύπες και φτερωτά λιοντάρια και στην άλλη ιππείς. Διαστ. 6,3 x 11 εκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 81, Pl. XXXII. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 678/1.
104. **Κόσμημα από ήλεκτρο** (καρδιοφύλαξ ή παραγναθίς). Φέρει εγχάρκτες παραστάσεις όπλισμένων πολεμιστών στις δυο πλευρές, πιθανόν παριστάνουν τον Άχιλλέα και τον Έκτορα ή τον Ήρακλή με τους Κέρκωπες. Διαστ.: 4,8 x 4 εκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. NP.C. 1969, 81, Pl. XXXI, XXXIII. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 679/1.
105. **Τμήματα από πλάκα ήλεκτρο.** Φέρουν διακοσμήσεις από φύλλα φοίνικος. Μήκος: 1 εκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 82, Pl. XXXI. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 669/1.

106. Μικρό άγαλμα Κόρης από ήλεκτρο, αύθεντικό έργο αρχαϊκής έποχής από την Ίωνία. "Υψος: 3,8 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 83, Pl. IX 2, XXXIV. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 688/1.
107. Μικρό άγαλμα Κόρης από ήλεκτρο*. "Όμοιο με το προηγούμενο. "Υψος: 3,8 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 83, Pl. IX 1, XXXIV. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 689/1.
108. Μικρό άγαλμα Κόρης από ήλεκτρο, άδέξια μίμηση έλληνικών άγαλματιδίων. "Υψος: 3,6 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 83. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 692/1.
109. Προσωπείο από ήλεκτρο. Άνάγλυφη παράσταση σχηματοποιημένου ανθρώπινου προσώπου. "Υψος: 3 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 83, Pl. XXXIV. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 683/1.
110. Προσωπείο από ήλεκτρο. "Όμοιο με το προηγούμενο, φέρει όμως τέσσερες όπες για άνάρτηση. "Υψος: 2,5 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 84, Pl. X 1, XXXIV. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 684/1.
111. Προσωπείο από ήλεκτρο. Παρεμφερές με το προηγούμενο αλλά χωρίς όπες. "Υψος: 2,5 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 84, Pl. XXXIV. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 685/1.
112. Προσωπείο από ήλεκτρο. Παρεμφερές με το προηγούμενο αλλά με δυό όπες για άνάρτηση. "Υψος: 2 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 84, Pl. X 2, XXXIV. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 686/1.
113. Προσωπείο από ήλεκτρο. Παρεμφερές με το προηγούμενο αλλά χωρίς όπες. "Υψος: 2 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 84, Pl. XXXIV. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 687/1.
114. Προσωπείο από ήλεκτρο. Παρεμφερές με το προηγούμενο αλλά με τέσσερες όπες για άνάρτηση. "Υψος: 2,3 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 84, Pl. XXXIV. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 691/1.
115. Δυό κεφάλια λιονταριών από ήλεκτρο. Κάθε ένα φέρει τέσσερες όπες για άνάρτηση. "Υψος: 2,4 έκ. και 2 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 85, Pl. XI, XXXIV. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 665/1.
116. Κεφάλια κριών από ήλεκτρο. (είκοσι πέντε τεμάχια). "Υψος: 2 και 3 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 85, Pl. XXXIV. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 677/1.
117. Κεφάλι κριοῦ από ήλεκτρο. Μήκος: 4 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 86, Pl. XII 2. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 677a/1.
118. Κεφάλια αλόγων από ήλεκτρο (τμήματα). "Υψος: 2,5 έκ. Άνασκαφή L. Ρορονίς και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 86, Pl. XXXIV. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 690/1.

119. Πτηνόν από ηλεκτρο με όπες για ανάρτηση. Διαστ.: 3,2 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 86, Pl. XII 1. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 693/1.
120. Σταυροειδές ειδώλιο από ηλεκτρο· σχηματοποιημένη ανθρώπινη μορφή. Ύψος: 2,5 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 88, Pl. XI 1, XXXIV. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 668/1.
121. Γυάλινο περιδέραιο· είκοσι έξη ώσειδεις σκουροπράσινες χάντρες και μία κυλινδρική. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 89, Pl. XIV, XXXVIII. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 703/1.
122. Χρυσή περόνη. Μήκος: 5,4 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 80, Pl. VIa. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 727/1.
123. Τρεις χρυσές χάντρες άμφικωνικές με σπειροειδή συρμάτινη διακόσμηση. Διαμ.: 1,5 και 1,2 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 90, Pl. XV 1, XXXVII. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 719/1.
124. Χρυσοί σωλήνες. Μήκος: 3,9 και 4,6 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 90, Pl. XXXVII. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 725/1.
125. Χρυσά σπειροειδή άντικείμενα που χρησιμοποιούνται για περιδέραια. Μήκος: 2,5 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 91, Pl. XXXVII. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 726/1.
126. Τέσσερα χρυσά δακτυλίδια διακοσμημένα με ρόδακες. Διαμ.: 2 και 2,5 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 91, Pl. XVI, XXXVII. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 708/1.
127. Τέσσερα χρυσά δακτυλίδια στρογγυλά Διαμ.: 2 και 2,5 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic N.P.C. 1969, 91, Pl. XXXVII. 'Εθν. Μουσ Βελιγραδίου Α.Κ. 709/1.
128. 'Ασημένιο θραχιόλι διακοσμημένο με χρυσή συρμάτινη ταινία, που καταλήγει σε διπλά κεφάλια φιδιών. Διάμ.: 7 εκ. 'Ανασκαφή L. και A. Jurisic N.P.C. 1969, 91, Pl. XV2. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 732/1.
129. Ζεύγος χρυσών έλασμάτων για την προστασία του θώρακος με έκτυπη διακόσμηση ρόδακος στο μέσον και όμοκέντρους κύκλους. Διαμ.: 19,5 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic N.P.C. 1969, 92, Pl. XVII, XXXV. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 710/1.
130. Ζεύγος χρυσών έλασμάτων για την προστασία του θώρακος. Παρεμφερές με το προηγούμενο. Διάμ.: 21,5 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. P.N.C. 1969, 92, Pl. XVIII, XIX. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 711/1.
131. Ζεύγος χρυσών έλασμάτων για την προστασία του θώρακος. Παρεμφερές με το προηγούμενο (τμήμα). Διάμ.: 21,5 εκ. 'Ανασκαφή L. Poronic και A. Jurisic N.P.C. 1969, 92, Pl. XX. 'Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 712/1.

132. **Δυὸ χρυσῆς μίτρες** ἡμικυκλικῆς σὲ φύλλο χρυσοῦ μὲ ἔκτυπη διακόσμηση. Διαστ.: 15×11,5 ἑκ. Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic N.P.C. 1969, 93, Pl. XXI, XXXVI. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 714/1.
133. **Χρυσὴ μίτρα.** Παρεμφερῆς μὲ τὶς προηγούμενες Διαστ.: 19,3×14,5 Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic N.P.C. 1969, 94, Pl. XXII. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 715/1.
134. **Χρυσὸ ὀρθογώνιο ἐπίθημα** ἀπὸ φύλλο χρυσοῦ μὲ γεωμετρικὰ μοτίβα μαιάνδρου. Τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ χρησιμοποιοῦντο γιὰ νὰ διακοσμοῦν τὰ πτερύγια τῆς πανοπλίας. Διαστ.: 15,5×5 ἑκ. Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic. N.P.C. 1969, 94, Pl. XXIII 1. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 716/1.
135. **Ζεῦγος ὀρθογωνίων χρυσῶν ἐπιθημάτων.** Διαστ.: 4,3×1,7 ἑκ. Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic. N.P.C. 1969, 94, Pl. XXII 2., Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 717/1.
136. **Χρυσὸ ὀρθογώνιο ἐπίθημα.** Διαστ.: 5,6×2 ἑκ. Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic. N.P.C. 1969, 94, Pl. XXIV, XXXVII. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 721/1.
137. **Χρυσὰ τριγωνικὰ ἐπιθήματα.** Διαστ.: 2,8×2 ἑκ. Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic. N.P.C. 1969, 95, Pl. XXIV, XXXVII. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 723/1.
138. **Χρυσὰ ἐπιθήματα.** Διαστ.: 3,8×2 ἑκ. Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic. N.P.C. 1969, 95, Pl. XXIV, XXXVII. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 724/1.
139. **Χρυσὸ ἐπίθημα.** Διαστ.: 2×3 ἑκ. Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic. N.P.C. 1969, 95, Pl. XXV, XXXVII. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 720/1.
140. **Χρυσὰ ἀκτινωτὰ ἐπιθήματα.** Μῆκος: 2 ἑκ. Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic. N.P.C. 1969, 95, Pl. XXIV, XXXVII. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 722/1.
141. **Ζεῦγος χρυσῶν ζωνῶν** διακοσμημένες μὲ ταινίες ἀπὸ φύλλο χρυσοῦ καὶ μὲ ἔκτυπες γεωμετρικῆς παραστάσεις. Μῆκος: 79 ἑκ. Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic. N.P.C. 1969, 96, Pl. XXV. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 704/1.
142. **Ζεῦγος χρυσῶν ἐνωτίων.** Παρεμφερῆς σὲ σχῆμα, τεχνικὴ καὶ διακόσμηση μὲ τὶς προηγούμενες ζῶνες. Μῆκος: 20 ἑκ. Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic. N.P.C. 1969, 97, Pl. XXVI. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 705/1.
143. **Ζεῦγος χρυσῶν πορπῶν.** Μῆκος: 4,1 καὶ 4,2 ἑκ. Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic. N.P.C. 1969, 97, Pl. XXVII, 1,2, XXXVII. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 706/1.
144. **Ζεῦγος χρυσῶν πορπῶν.** Μῆκος: 4 καὶ 4,2 ἑκ. Ἀνασκαφή L. Poronic καὶ A. Jurisic. N.P.C. 1969, 98, Pl. XXVII, 3 καὶ 4. Ἐθν. Μουσ. Βελιγραδίου A.K. 707/1.

145. Τέσσερες άσημένιες διπλές περόνες σχήματος Ω. Μήκος: 8,4 έκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 98, Pl. XXVIII. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 730/1.
146. Πέντε άσημένιες τοξοειδείς πόρπες. Μήκος: 4,5 και 5 έκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 98, Pl. XXIX. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 731/1.
147. Χάλκινες τοξοειδείς πόρπες. Μήκος: 5 έκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 99, Pl. XXX1. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 735/1.
148. Χάλκινη τοξοειδής πόρπη. Μήκος 6,5 έκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 99, Pl. XXX2. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 736/1.
149. Χάλκινη τοξοειδής πόρπη. Μήκος: 5,4 έκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 99, Pl. XXX 3. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 737/1.
150. Τμήμα από χάλκινη πόρπη. Μήκος: 7,2 έκ. Άνασκαφή L. Poronic και A. Jurisic. N.P.C. 1969, 99, Pl. XXX 4. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 739/1.

ΡΑΝΤΟΛΙΣΤΕ

151. Κύλιξ με μαύρο επίχρισμα. Ύψος: 8 έκ. Διάμ.: 18 έκ. Άνασκαφή Grbic L. Poronic, Radoliste, Zbornik radona Narodnog muzeja, Beograd, 1956/57, 88, Pl. I, Tomb V. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου, Α.Κ. 2/1.
152. Πήλινο άγγείο σε σχήμα κώνθου. Ύψος: 12,5 έκ. Διάμ.: 11. Άνασκαφή M. Grbic. Zbornik radona Narodnog muzeja, Beograd, 1956/57, 86, Pl. II. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 3/1.
153. Πήλινο άγγείο σε σχήμα κύλικος. Ύψος: 8 έκ. Διαμ.: 18,5. Άνασκαφή M. Grbic. Zbornik radona Narodnog muzeja, Beograd, 1956/57, 85, Pl. II Tomb V. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 56/1.
154. Άσημένιο ένώτιο με διακόσμηση από άσημένιο σύρμα και κοκκίδες. Διαστ.: 4×2,8 έκ. Άνασκαφή M. Grbic. Zbornik radona Narodnog muzeja, Beograd, 1956/57, 81, Pl. X Tomb. I. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 8/1.
155. Άσημένιο βραχιόλι που καταλήγει σε κεφάλια φιδιών. Διάμ.: 5,2 έκ. Zbornik radona Narodnog muzeja, Beograd, 1956/57, 86, Pl. X. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου, Α.Κ. 6/1.
156. Άσημένιο βραχιόλι που καταλήγει σε κεφάλια φιδιών. Διαμ.: 5,2 έκ. Zbornik radona Narodnog muzeja, Beograd, 1956/57, 86, Pl. X. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου, Α.Κ. 7/1.

157. **΄Ασημένιο βραχιόλι** πού τὰ ἄκρα του ἔχουν σχῆμα κώνου. Διαμ.: 6,5 ἑκ. Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd, 1956/57, 85, Pl. IX. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου, Α.Κ. 4/1.
158. **΄Ασημένιο βραχιόλι**. ΄Ομοιο μὲ τὸ προηγούμενο. Διαμ.: 6,5 ἑκ. Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd, 1956/57, 80, Pl. IX. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α. Κ. 5/1.
159. **΄Ασημένια πόρπη**. Τὸ τόξο φέρει ἀνάγλυφη διακόσμηση. Μῆκος: 6,8 ἑκ. ΄Ανασκαφὴ Μ. Grbic Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd, 1956/57, 79, Pl. VII. Tomb. I. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 10/1.
160. **Χάλκινη κεφαλὴ περόνης** μὲ δισκοειδῆ ἀπόληξη καὶ ἀνάγλυφη διακόσμηση στὸ στέλεχος. Μῆκος: 4,7 ἑκ. ΄Ανασκαφὴ Μ. Grbic. Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd, 1956/57, 79, Pl. VIII, Tomb V. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 20/1.
161. **Χάλκινο πινάκιο** μὲ κυματοειδῆ διακόσμηση. ΄Υψος: 9,5 ἑκ. Διαμ.: 33 ἑκ. Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd, 1956/57, 80, Pl. VI Olympia IV 141, ἀρ. 880/881, Pl. LII. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 23/1.

Διάφορα εὐρήματα

162. **΄Ασημένια ζώνη ἀπὸ τὸ Umcari κοντὰ στὸ Βελιγράδι**. Διακόσμηση ἀπὸ καγκελωτοὺς σταυροὺς καὶ φύλλα φοίνικος. Μῆκος: 45 ἑκ. D. Garasamin, Starinar n.s. XI, 1960, 86. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 10619.
163. **΄Ασημένια διπλῆ περόνη ἀπὸ τὸ Umcari κοντὰ στὸ Βελιγράδι*** σχήματος Ω. Μῆκος: 10,7 ἑκ. Starinar n.s. XI, 1960, 86. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 11133.
164. **΄Ασημένιο βραχιόλι ἀπὸ τὸ Curug*** Μὲ ἀπολήξεις φιδιών καὶ διάτρητη διακόσμηση. Διαμ. 6,9 ἑκ. D. Garasamin, Katalog metala, Beograd, 1954, 40. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 2026.
165. **΄Ασημένια πόρπη ἀπὸ τὸ Curug*** μὲ ἀστεροειδῆ ἀνάγλυφη διακόσμηση στὸ τόξο. Μῆκος: 9,4 ἑκ. Katalog metala, 1954, 40. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου, Α.Κ. 2022.
166. **΄Ασημένιο ἐνώτιο*** μὲ διακόσμηση ἀπὸ ἀσημένιο σύρμα καὶ κοκκίδες. Διαμ.: 3,2 ἑκ. Katalog metala, 1954, 40. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου, Α.Κ. 2033.
167. **΄Ασημένιο δακτυλίδι ἀπὸ τὸ Curug*** ἑλλειψοειδοῦς σχήματος μὲ διάστικτη διακόσμηση. Διαμ.: 2,5 ἑκ. Katalog metala, 1954, 40. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 2035.
168. **Χάλκινη πόρπη ἀπὸ τὸ Curug*** μὲ τοξοειδεῖς ἀπολήξεις καὶ τόξο διακοσμημένο μὲ σπειροειδῆ χάλκινα σύρματα Katalog metala, 1954, 41. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου, Α.Κ. 2041.
169. **΄Ασημένιο δακτυλίδι ἀπὸ τὸ Prilep τῆς Μακεδονίας**. Καταλήγει σὲ κεφαλὴ φιδιοῦ. Διάμ.: 7,5 ἑκ. Katalog metala, 1954, 63. ΄Εθν. Μουσ. Βελιγραδίου, Α.Κ. 4655α.

170. **Χάλκινο μικρό άγαλμα σιδηρουργού*** από το Vraniste κοντά στο Bella Palanka στη Σερβία. Άνδρική μορφή καθισμένη με σταυρωμένα πόδια και το σώμα γυρμένο προς τα μπρός. Στα πόδια της υπάρχει ένα μικρό άμوني. Ο σιδηρουργός κρατάει στο άριστερό του χέρι ένα αντικείμενο που σφυροκοπά με το δεξιό. Το σώμα σε ωραία γεωμετρική φόρμα σε σχήμα τριγώνου. Το στήθος και ο φαλλός είναι πλαστικά τονισμένα. Τέλος 8ου και αρχές 7ου αιών. π.Χ. Έλληνικό έργο έξαιρετικής ποιότητας. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 999/1.
171. **Χάλκινο κάλυμμα από τη Μακεδονία.** Έχει σχήμα άνδρικής μορφής που κρατάει ένα άγγείο από το οποίο πίνει. Ύψος: 5,3 εκ. (ύψος μορφής 3,2 εκ.). D. Garasanin, Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd, 1958/59, 32. Εικ. 1α, αβ. Τέλος 8ου και αρχές 7ου αιών. π.Χ. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου Α.Κ. 13216.
172. **Χάλκινη λαβή καθρέφτη από το Janjevo στο Κοσοβο.** Σε σχήμα γυμνης γυναικείας μορφής με ύψωμένα τα χέρια σαν να κρατάη τον καθρέφτη. Ύψος: 13 εκ. L. Popovic, Glasnik Muzeja, Kosova Metohije I, 1956, 1-13, Greek, Roman and Early Christian Bronzes in Yugoslavia, 1969, 15, 65 άρ. 22. 5ου αιών. π.Χ. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου, Α.Κ. 825/1.
173. **Χάλκινο επίθημα κεφαλής ταύρου από την Όχριδα της Μακεδονίας.** Ύψος: 4,5 εκ. Διαμ.: 7 εκ. T.C. 1956, 80-81. Greek Roman and Early Christian Bronzes in Yugoslavia, 1969, 15, 76 άρ. 51. 5ου αιών. π.Χ. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου, Α.Κ. 824/1.
174. **Χάλκινο κράνος από το Trstenik της Σερβίας με παραγναθίδες και όρθογώνιο άνοιγμα μπροστά.** Ύψος: 29 εκ. B. Schröder, Jdl, 1912, 342. A. Snodgrass, Early Greek Armour and Weapons, 1964, p. 18. Greek, Roman and Early Christian Bronzes in Yugoslavia, 1969, 15, 69 άρ. 27. Άρχές 5ου αιών. π.Χ. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου 645/1.
175. **Χάλκινο κράνος από το Budva στο Montenegro.** Όμοιο με το προηγούμενο. Ύψος: 18 εκ. Βρέθηκε το 1938 στην Έλληνορωμαϊκή νεκρόπολη στο Budva. Greek, Roman and Early Christian Bronzes in Yugoslavia, 1969, 15, 69 άρ. 28. Άρχές 5ου αιώ. π.Χ. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου, Α.Κ. 588/1.
176. **Χάλκινο κράνος από το Budva Montenegro.** Ύψος 29 εκ. Βρέθηκε το 1938 στην Έλληνορωμαϊκή νεκρόπολη στο Budva. M. Garasanin, Vesnik Voinog muzeja, JNA, 1957, 40. Greek, Roman and Early Christian Bronzes in Yugoslavia, 1969, 15, 69 άρ. 29. Έθν. Μουσ. Βελιγραδίου, Α.Κ. 589/1.

Trebenište

1 Gold mask*

Representation of a human face in sheet gold; using *repoussé* and incision techniques. The eyes are shown closed; the nose is large; the cheek bones are prominent; and the mouth small and tightly closed. Dots on the chin and under the lower lip seem to indicate a beard. Bands of linear, hatched and *pointillé* ornament outline the face.

Size: 16.5 × 20.5 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 95. Pl. I 1.

National Museum, Belgrade (81/I).

2 Gold mask*

Representation of a human face in sheet gold; using *repoussé* techniques. The eyes are large and shown closed; the nose has been attached separately with four small rivets; the mouth is prominent and gives the impression of being partly open. Three broad bands of decoration, combining double twists, bosses, linear and *pointillé* ornament, edge the top and sides of the mask.

Size: 18.5 × 17.5 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 95-96. Pl. II 2.

National Museum, Belgrade (82/I).

3 Gold sandal

In sheet gold decorated with the figures of Medusa and a Sphinx.

L: 29 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 96. Pl. III 3.

National Museum, Belgrade (83/I).

4 Gold sandal

Identical with above.

L: 29 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 97. Pl. III 4.

National Museum, Belgrade (84/I).

5 Gold glove

Identical motif of Medusa as on the sandals.

L: 14 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 97. Pl. IV 5.

National Museum, Belgrade (85/I).

6 Gold ear-ring*

Funnel-shaped in sheet gold.

L: 3 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 97. Pl. V 6.

National Museum, Belgrade (86/I).

7 Gold ear-ring*

Identical with above.

L: 3 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 97. Pl. V 7.

National Museum, Belgrade (87/I).

8 Gold ear-ring

Similar to the above.

L: 2.2 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 97. Pl. V 8.

National Museum, Belgrade (88/I).

*Object illustrated in catalogue

- 9 Pair of gold ear-rings**
 Funnel-shaped in solid gold with granular decoration.
 L: 2.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 97. Pl. V 9.
 National Museum, Belgrade (89/I).
- 10 Three gold ear-rings***
 Similar to the above.
 L: 2 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 98. Pl. V 10.
 National Museum, Belgrade (90/I).
- 11 Two gold pendants***
 Trapezoidal shape, suspended from a cross-cylinder, and decorated with gold wire and granules.
 L: 3 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 98. Pls. VI and VII 11.
 National Museum, Belgrade (91/I).
- 12 Gold pendant**
 Similar to the above.
 L: 2 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 98. Pl. VI 12.
 National Museum, Belgrade (92/I).
- 13 Gold pendant***
 Globular and decorated with gold wire and granules.
 L: 3.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 98. Pl. VII 13.
 National Museum, Belgrade (93/I).
- 14 Gold bead**
 Globular, decorated with gold wire and granules.
 Ht: 1.1 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 98. Pl. V 14.
 National Museum, Belgrade (94/I).
- 15 Gold pin head**
 Made in sheet gold, the shape resembles conjoined spheres.
 L: 5.2 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 99. Pl. VIII 15.
 National Museum, Belgrade (95/I).
- 16 Gold pin head**
 Similar to the above.
 L: 6.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 99. Pl. VIII 16.
 National Museum, Belgrade (96/I).
- 17 Gold and silver pin head***
 Disc head bears elaborate granular and plaited wire decoration in gold.
 L: 6 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 99. Pl. IX 17.
 National Museum, Belgrade (97/I).
- 18 Gold and silver pin head***
 Identical with the above.
 L: 6 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 99. Pl. IX 18.
 National Museum, Belgrade (98/I).

- 19 Gold finger-ring**
Two bands joined by gold granules.
Dia: 2.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 99. Pl. VI 19.
National Museum, Belgrade (99/1).
- 20 Gold finger-ring**
Plain circle.
Dia: 2.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 99. Pl. VI 20.
National Museum, Belgrade (100/1).
- 21 Silver pin**
With snake head, twisted shank, and conical-shaped point.
L: 21.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 101. Pl. X, Xa 1.
National Museum, Belgrade (104/1).
- 22 Silver pin**
Identical with the above.
L: 20 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 101. Pl. X 2.
National Museum, Belgrade (105/1).
- 23 Silver pin**
Identical with the above.
L: 22 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 101. Pl. X 3.
National Museum, Belgrade (106/1).
- 24 Silver double pin**
Omega type.
L: 8.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 101. Pl. X, Xa 4.
National Museum, Belgrade (107/1).
- 25 Silver double pin**
Omega type.
L: 8 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 101. Pl. X 5.
National Museum, Belgrade (108/1).
- 26 Silver double pin**
Omega type.
L: 7.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 102. Pl. X 6.
National Museum, Belgrade (109/1).
- 27 Silver double pin**
Cone-headed.
L: 13.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 102. Pl. X 8.
National Museum, Belgrade (111/1).
- 28 Silver double pin**
Omega type.
L: 11.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 102. Pl. X 9.
National Museum, Belgrade (112/1).

- 29 Decorative silver pin**
Disc head decorated with gold rosette, and bosses in high-relief on shank.
L: 16.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 103. Pl. X, Xa 12.
National Museum, Belgrade (115/I).
- 30 Decorative silver pin**
Identical with the above.
L: 16.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 103. Pl. X 13.
National Museum, Belgrade (116/I).
- 31 Decorative silver pin**
Identical with the above.
L: 13.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 103. Pl. X 14.
National Museum, Belgrade (117/I).
- 32 Decorative silver pin**
Identical with the above.
L: 15 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 103. Pl. X 15.
National Museum, Belgrade (118/I).
- 33 Silver fibula**
Animal-headed catch plate and bow decorated with bosses in high-relief.
L: 5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 104. Pl. XI 17.
National Museum, Belgrade (120/I).
- 34 Silver fibula**
Similar to the above.
L: 5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 104. Pl. XI 18.
National Museum, Belgrade (121/I).
- 35 Silver fibula**
Similar to the above.
L: 4.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 104. Pl. XI 19.
National Museum, Belgrade (122/I).
- 36 Silver fibula**
Bow decorated with bosses in high-relief.
L: 5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 104. Pl. XI 20.
National Museum, Belgrade (123/I).
- 37 Silver fibula**
Similar to the above.
L: 3.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 104. Pl. XI 21.
National Museum, Belgrade (124/I).
- 38 Silver bracelet**
Incised linear decoration.
Dia: 6.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 105. Pl. XII 23.
National Museum, Belgrade (126/I).

- 39 Silver bracelet**
 With snake headed terminals.
 Dia: 5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 105. Pl. XII 24.
 National Museum, Belgrade (127/I).
- 40 Silver bracelet**
 Two bands joined by single snake headed terminals.
 Dia: 7 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 105. Pl. XII 25.
 National Museum, Belgrade (128/I).
- 41 Silver bracelet**
 Similar to the above.
 Dia: 6.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 105. Pl. XII 26.
 National Museum, Belgrade (129/I).
- 42 Silver bracelet**
 Two bands joined by double snake headed terminals.
 Dia: 6 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 105. Pl. XII 27.
 National Museum, Belgrade (130/I).
- 43 Silver bracelet**
 Four bands joined by quadruple snake headed terminals.
 Dia: 8 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 106. Pl. XII 28.
 National Museum, Belgrade (131/I).
- 44 Silver bracelet**
 Three bands joined by collar at double snake headed terminals.
 Dia: 8 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 106. Pl. XII 29.
 National Museum, Belgrade (132/I).
- 45 Silver belt**
 Narrow incised band with spiral terminals.
 Dia: 23 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 106. Pl. XIII 30.
 National Museum, Belgrade (133/I).
- 46 Silver buckle**
 Circular with concentric decoration and gold headed rivets.
 Dia: 6.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 106. Pl. XIII 31.
 National Museum, Belgrade (134/I).
- 47 Silver finger-ring**
 With relief and incised decoration.
 Dia: 2 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 107. Pl. XIII 32.
 National Museum, Belgrade (135/I).
- 48 Silver cup***
 Rim and base decorated with gold bands embossed with leaf designs.
 Ht: 20 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 109. Pl. XIV, XV 50.
 National Museum, Belgrade (153/I).

49 Two silver cups

Similar to the above.

Ht: 22.5 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 109. Pl. XIVa 51.

National Museum, Belgrade (154/I and 155/I).

50 Silver drinking horn*

Decorated with embossed gold bands, similar to the above.

L: 30 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 109. Pl. XVI, XVIa 52.

National Museum, Belgrade (156/I).

51 Silver triple hook

Ht: 17 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 110. Pl. XVII 53.

National Museum, Belgrade (157/I).

52 Silver mount

Decorated with a sphinx and a lion's head. Incomplete.

L: 7 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 110. Pl. XI 54.

National Museum, Belgrade (247/I).

53 Bronze helmet*

The right cheekpiece is decorated with a circular embossed gold plaque, and bears traces of an applied ornament depicting a horse and rider. The front opening is rectangular.

Ht: 24 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 111. Pl. XVIII, XVIIIa 1.

National Museum, Belgrade (158/I).

54 Bronze helmet

Heart-shaped front opening. Reconstruction.

Ht: 23 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 111. Pl. XIX 2.

National Museum, Belgrade (159/I).

55 Bronze fibula

Loop-bow type with rectangular catch plate.

L: 6.5 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 112. Pl. XX 8.

National Museum, Belgrade (165/I).

56 Pair of bronze rings

Each decorated with four groups of raised bosses.

Dia: 4.5 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 113. Pl. XXI 9.

National Museum, Belgrade (166/I).

57 Pair of bronze rings

Interlocked and each decorated with three groups of raised bosses.

Dia: 4.5 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 113. Pl. XXI 10.

National Museum, Belgrade (167/I).

58 Pair of bronze rings

Similar to the above.

Dia: 3.5 cm. Excavated by N. Vulić.

Trebenište Catalogue (1956) 113. Pl. XXI 11.

National Museum, Belgrade (168/I).

- 59 Pair of bronze rings**
 Identical with the above.
 Dia: 3.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 113. Pl. XXI 13.
 National Museum, Belgrade (170/I).
- 60 Pair of bronze rings**
 Identical with the above.
 Dia: 4 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 113. Pl. XXI 14.
 National Museum, Belgrade (171/I).
- 61 Bronze tripod***
 Decorated with horse heads, reclining male figures, lions and palmettes. The tripods feet are shaped like lion's paws.
 Ht: 46 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 114. Pl. XXII 16.
 National Museum, Belgrade (173/I).
- 62 Bronze krater***
 The handles are decorated with figures of Medusa, and the neck with galloping horsemen. Three winged Medusa figures, flanked by hounds and snakes, appear on the tripod base. The feet are shaped like lion's paws.
 A similar but larger (164 cm. high) krater, also Greek-made, was found with a rich female burial of the late 6th century B.C., at Vix (nr. Châtillon-sur-Seine) in France. (Joffroy, 1955).
 Ht: 72 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 114. Pl. XXIII a, b, c and XXIII 17.
 National Museum, Belgrade (174/I).
- 63 Bronze tripod**
 With feet shaped like lion's paws.
 Dia: 7 cm. Ht: 4.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 114. Pl. XXIV 18.
 National Museum, Belgrade (175/I).
- 64 Bronze tripod**
 Similar to the above.
 Dia: 15 cm. Ht: 4.6 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 115. Pl. XXIV 19.
 National Museum, Belgrade (176/I).
- 65 Bronze vessel (?foot-bath)**
 The tripod legs are shaped like lion's paws. Reconstruction.
 Dia. of tripod: 18 cm. Ht. of base: 11.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 115. Pl. XXIV 21.
 National Museum, Belgrade (178/I).
- 66 Bronze candelabrum**
 With tripod feet in the shape of animal's paws.
 Ht: 13.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 115. Pl. XXV 23.
 National Museum, Belgrade (180/I).
- 67 Part of bronze hydria**
 Rim and palmette decorated handle.
 Dia: 11 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 116. Pl. XXVII 26.
 National Museum, Belgrade (183/I).

- 68 Handle of bronze vessel**
Decorated with human hands in relief.
L: 19 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 117. Pl. XXVI 30.
National Museum, Belgrade (187/I).
- 69 Handle of bronze vessel**
L: 11.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 117. Pl. XXX 32.
National Museum, Belgrade (189/I).
- 70 Bronze handle**
Elliptical-shaped drop handle.
Size: 8 × 5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 118. Pl. XXX 35.
National Museum, Belgrade (192/I).
- 71 Bronze handle**
Identical with above.
L: 8 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 118. Pl. XXX 36.
National Museum, Belgrade (193/I).
- 72 Bronze mount**
In the shape of a Sphinx.
Size: 6.5 × 5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 119. Pl. XXVIII 39.
National Museum, Belgrade (196/I).
- 73 Bronze mount**
In the shape of a Sphinx.
Size: 6.5 × 5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 119. Pl. XXVIII 40.
National Museum, Belgrade (197/I).
- 74 Bronze mount**
In the shape of a Sphinx.
Size: 6 × 4.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 119. Pl. XXVIII 41.
National Museum, Belgrade (198/I).
- 75 Bronze hydria**
The handle is decorated with lion's heads and ends in a palmette. Two horizontal handles on the body of the vase are decorated with human hands in relief. Reconstructed.
Ht: 52 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 119. Pl. XXXI, XXXIa 42.
National Museum, Belgrade (199/I).
- 76 Part of bronze hydria**
Twisted handle ending in a palmette.
Dia: 12.8 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 119. Pl. XXXIII 43.
National Museum, Belgrade (200/I).
- 77 Bronze figure of lion**
Size: 6.7 × 4 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 120. Pl. XXVIII 45.
National Museum, Belgrade (202/I).

- 78 Bronze figure of lion**
 Size: 6.7 × 4 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 120, 46.
 National Museum, Belgrade (203/I).
- 79 Bronze tweezers**
 L: 6.7 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 122, 55.
 National Museum, Belgrade (212/I).
- 80 Lekythos**
 Black-figure ware.
 Ht: 15 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 123. Pl. XXXIV 1.
 National Museum, Belgrade (213/I).
- 81 Lekythos**
 Unsuccessful reconstruction.
 Ht: 21 cm? Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 123. Pl. XXXV 2.
 National Museum, Belgrade (214/I).
- 82 Kylix**
 Black-figure ware, decorated with palmettes.
 Ht: 11 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 123. Pl. XXXVI 3.
 National Museum, Belgrade (215/I).
- 83 Kylix**
 Black-figure ware, with animal decoration.
 Ht: 12 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 124. Pl. XXXVII 4.
 National Museum, Belgrade (216/I).
- 84 Pottery vessel**
 Resembles the shape of a kantharos. Reconstructed.
 Ht: 8 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 124. Pl. XXXVIII 5.
 National Museum, Belgrade (217/I).
- 85 Pottery bowl**
 Ht: 5.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 124. Pl. XXXVIII 6.
 National Museum, Belgrade (218/I).
- 86 Pottery vessel**
 In the shape of a kantharos.
 Ht: 8.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 124. Pl. XXXIX 7.
 National Museum, Belgrade (219/I).
- 87 Larger pottery vessel**
 In the shape of an amphora.
 Ht: 34 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 125. Pl. XL 8.
 National Museum, Belgrade (220/I).
- 88 Glass amphora**
 Core-formed in alternate bands of white and purple glass.
 Ht: 11 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 126. Pl. XLI, XLII 1.
 National Museum, Belgrade (221/I).

- 89 Glass amphora**
 Similar to the above.
 Ht: 12 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 126. Pl. XLI 2.
 National Museum, Belgrade (222/I).
- 90 Small glass aryballos**
 Core-formed mainly in blue-violet glass with yellow and blue bands.
 Ht: 6.5 cm. Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 126. Pl. XLI, XLIII 3.
 National Museum, Belgrade (223/I).
- 91 Glass necklace**
 Nine dark green melon-shaped beads, and one cylindrical.
 Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 127. Pl. XLIV 4.
 National Museum, Belgrade (224/I).
- 92 Amber necklace**
 Beads of unworked perforated lumps of amber.
 Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 127. Pl. XLIV 7.
 National Museum, Belgrade (227/I).
- 93 Four amber beads**
 Part of necklace of shaped beads.
 Excavated by N. Vulić.
Trebenište Catalogue (1956) 127. Pl. XLIV 6.
 National Museum, Belgrade (226/I).

Novi Pazar

- 94 Olpe**
 Greek black-figure ware. Representation of Dionysus and dancing Satyrs.
 Ht: 21.7 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 77. Pl. I a-b.
 National Museum, Belgrade (659/I).
- 95 Kylix**
 Greek black-figure ware. Painting of dog or a fox.
 Ht: 7.5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 77. Pl. II.
 National Museum, Belgrade (660/I).
- 96 Bronze hydria***
 Handle in the shape of a naked male figure, supporting two lions, and at his feet
 a Gorgon head, flanked by two rams. Reconstruction.
 Ht: 43 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 78. Pl. III a-h.
 National Museum, Belgrade (648/I).
- 97 Bronze vessel (foot-bath)**
 The tripod legs shaped like lion's paws. Reconstruction.
 Ht: 13 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 78. Pl. IV 1.
 National Museum, Belgrade (655/I).

- 98 Bronze vessel (foot-bath)**
The tripod legs shaped like lion's paws. Reconstruction.
Ht: 26 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 79. Pl. IV 2, 2a, 2b.
National Museum, Belgrade (652/I).
- 99 Small bronze oinochoe**
The high curved handle is attached to the neck with clamps decorated with three incised rosettes.
Ht: 10 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 79. Pl. V.
National Museum, Belgrade (658/I).
- 100 Silver phiale mesomphalos**
The embossed gold decoration round the raised centre of the dish, is similar to the gold decoration on the silver cups and horn from Trebenište (48, 49 and 50).
Dia: 17.6 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 79. Pl. VI, VIa.
National Museum, Belgrade (734/I).
- 101 Bronze situla**
Cylindrical with pronounced horizontal ribbing. Incomplete.
Ht: 18 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 80. Pl. VII.
National Museum, Belgrade (650/I).
- 102 Bronze strainer (infundibulum)***
The long handle terminates in a stylised ram's head, and a figure of a horse serves as a handle for lifting and lowering the filter.
L: 31.5 cm. Dia: 12 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 80. Pl. VIII, VIIIa, XXXIX.
National Museum, Belgrade (651/I).
- 103 Amber chest ornament (cardiophylax), or cheek ornament (paragnathis)**
On one side are incised sphinxes, griffins and winged lions, and on the other horseriders. Incomplete.
Size: 6.3 × 11 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 81. Pl. XXXII.
National Museum, Belgrade (678/I).
- 104 Amber chest ornament (cardiophylax), or cheek ornament (paragnathis)**
Armed warriors are engraved on both sides, possibly representing Achilles and Hector, or Heracles with Cercopes. Incomplete.
Size: 4.8 × 4 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 81. Pl. XXXI, XXXIII.
National Museum, Belgrade (679/I).
- 105 Fragments of an amber plaque**
Decorated with palmettes.
L: 1 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 82. Pl. XXXI.
National Museum, Belgrade (669/I).
- 106 Amber statuette of Kore**
Original Greek Archaic Ionic work.
Ht: 3.8 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 83. Pl. IX 2, XXXIV.
National Museum, Belgrade (688/I).

- 107 Amber statuette of Kore***
 Similar to the above.
 Ht: 3-8 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 83. Pl. IX 1, XXXIV.
 National Museum, Belgrade (689/I).
- 108 Amber statuette of Kore**
 A clumsy local imitation of Greek statuettes.
 Ht: 3-6 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 83.
 National Museum, Belgrade (692/I).
- 109 Amber mask**
 Stylised representation of a human face in relief.
 Ht: 3 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 83. Pl. XXXIV.
 National Museum, Belgrade (683/I).
- 110 Amber mask**
 Similar to the above, but with four holes for suspension.
 Ht: 2-5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 84. Pl. X 1, XXXIV.
 National Museum, Belgrade (684/I).
- 111 Amber mask**
 Similar to the above, but unperforated.
 Ht: 2-5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 84. Pl. XXXIV.
 National Museum, Belgrade (685/I).
- 112 Amber mask**
 Similar to the above, but with two holes for attachment.
 Ht: 2 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 84. Pl. X 2, XXXIV.
 National Museum, Belgrade (686/I).
- 113 Amber mask**
 Similar to the above, but unperforated.
 Ht: 2 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 84. Pl. XXXIV.
 National Museum, Belgrade (687/I).
- 114 Amber mask**
 Similar to the above, but with four holes for suspension.
 Ht: 2-3 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 84. Pl. XXXIV.
 National Museum, Belgrade (691/I).
- 115 Two amber lion-heads**
 Each with four holes for suspension.
 Ht: 2-4 cm and 2 cm. Excavation by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 85. Pl. XI, XXXIV.
 National Museum, Belgrade (665/I).
- 116 Amber rams' heads**
 (25 pieces).
 Ht: 2 to 3 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 85. Pl. XXXIV.
 National Museum, Belgrade (677/I).

- 117 Amber ram's head**
 Incomplete.
 L: 4 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 86. Pl. XII 2.
 National Museum, Belgrade (677a/l).
- 118 Amber horse-heads**
 Fragments.
 Ht: 2.5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 86. Pl. XXXIV.
 National Museum, Belgrade (690/l).
- 119 Amber cock**
 With holes for suspension.
 Size: 3 × 2 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 86. Pl. XII 1.
 National Museum, Belgrade (693/l).
- 120 Cross-shaped amber idol**
 Schematised human figure with holes for suspension.
 Ht: 2.5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 88. Pl. XI 1, XXXIV.
 National Museum, Belgrade (668/l).
- 121 Glass necklace**
 Twenty-six dark green melon-shaped beads, and one cylindrical.
 Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 89. Pl. XIV, XXXVIII.
 National Museum, Belgrade (703/l).
- 122 Gold pin**
 Knot headed type.
 L: 5.4 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 80. Pl. VIa.
 National Museum, Belgrade (727/l).
- 123 Three gold beads**
 Biconical with spiral filigree decoration.
 Dia: 1.5 and 1.2 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 90. Pl. XV 1, XXXVII.
 National Museum, Belgrade (719/l).
- 124 Gold tubes**
 Made from rectangular folded pieces with hammered-out ribbing.
 L: 3.9 to 4.6 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 90. Pl. XXXVII.
 National Museum, Belgrade (725/l).
- 125 Gold wire spiral tubes**
 Used in necklaces.
 L: 2.5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 91. Pl. XXXVII.
 National Museum, Belgrade (726/l).
- 126 Four gold finger-rings**
 Decorated with rosettes in gold wire and granules.
 Dia: 2 to 2.2 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 91. Pl. XVI, XXXVII.
 National Museum, Belgrade (708/l).

- 127 Four gold finger-rings**
Plain circles.
Dia: 2 to 2.5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 91. Pl. XXXVII.
National Museum, Belgrade (709/I).
- 128 Silver bracelet**
Decorated with a band of gold wire and double snake-headed terminals.
Dia: 7 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 91. Pl. XV 2.
National Museum, Belgrade (732/I).
- 129 Pair of gold pectorals (breast protectors)***
Disc-shaped in sheet gold, with *repoussé* decoration, consisting of a central rosette surrounded by concentric circles and double twists. The edges of the discs are folded on the reverse side and bear traces of oxidised leather from the garment to which they were originally attached.
Dia: 19.5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 92. Pl. XVII, XXXV.
National Museum, Belgrade (710/I).
- 130 Pair of gold pectorals (breast protectors)**
Similar to the above.
Dia: 21.5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 92. Pl. XVIII, XIX.
National Museum, Belgrade (711/I).
- 131 Pair of gold pectorals (breast protectors)**
Similar to the above. Fragmented.
Dia: 21.5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 92. Pl. XX.
National Museum, Belgrade (712/I).
- 132 Two gold mitrae (?protective aprons)***
Semi-circular in sheet gold, with *repoussé* decoration, consisting of a central zig-zag surrounded by multiple lines and a line of double twists. The edges are folded and bear traces of oxidised leather from the garment to which they were originally attached.
Size: 15 × 11.5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 93. Pl. XXI, XXXVI.
National Museum, Belgrade (714/I).
- 133 Gold mitra (?protective apron)***
Similar to the above, but with the decorative patterns including spiral meander motifs.
Size: 19.3 × 14.5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 94. Pl. XXII.
National Museum, Belgrade (715/I).
- 134 Rectangular gold attachment***
Sheet gold, worked in a geometric meander pattern; in a *repoussé* technique. These objects were used to decorate the fringes (pteryges) of armour.
Size: 15.5 × 5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 94. Pl. XXIII 1.
National Museum, Belgrade (716/I).
- 135 Pair of rectangular gold attachments**
Pattern, a line of double twist in a linear frame.
Size: 4.3 × 1.7 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 94. Pl. XXIII 2, XXXVI.
National Museum, Belgrade (717/I).

- 136 Rectangular gold attachment**
 Pattern, a line of double twist.
 Size: 5.6 × 2 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 94. Pl. XXIV, XXXVII.
 National Museum, Belgrade (721/I).
- 137 Triangular gold attachments**
 Linear pattern.
 Size: 2.8 × 2 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 95. Pl. XXIV, XXXVII.
 National Museum, Belgrade (723/I).
- 138 Gold attachments**
 Diamond shaped, linear pattern.
 Size: 3.8 × 2 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 95. Pl. XXIV, XXXVII.
 National Museum, Belgrade (724/I).
- 139 Gold attachment**
 In the shape of a swastika. Pattern, a linear design round a central boss.
 Size: 2 × 3 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 95. Pl. XXV, XXXVII.
 National Museum, Belgrade (720/I).
- 140 Rayed gold attachments**
 Linear pattern. Probably used to decorate the ends of reins or straps.
 L: 2 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 95. Pl. XXIV, XXXVII.
 National Museum, Belgrade (722/I).
- 141 Pair of gold belts***
 Made from strips of thick sheet gold, and terminating in a broad triangle, decorated in *repoussé* technique, with bosses and *pointillé* geometric designs, based on triangles and swastikas.
 L: 79 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 96. Pl. XXV.
 National Museum, Belgrade (704/I).
- 142 Pair of gold ear-rings**
 Similar in shape, technique and decoration to the belts described above.
 L: 20 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 97. Pl. XXVI.
 National Museum, Belgrade (705/I).
- 143 Pair of gold fibulae**
 Loop-bow type with a rectangular catch plate, surmounted by a conical boss.
 L: 4.1 and 4.2 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 97. Pl. XXVII 1, 2, XXXVII.
 National Museum, Belgrade (706/I).
- 144 Pair of gold fibulae**
 Similar to the above.
 L: 4 and 4.2 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 98. Pl. XXVII 3 and 4.
 National Museum, Belgrade (707/I).
- 145 Four silver double pins**
Omega type.
 L: 8.4 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 98. Pl. XXVIII.
 National Museum, Belgrade (730/I).

- 146 Five silver bow-fibulae**
 Loop-bow type with a rectangular catch plate, surmounted by a conical boss.
 L: 4.5 and 5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 98. Pl. XXIX.
 National Museum, Belgrade (731/I).
- 147 Bronze bow-fibula**
 Loop-bow type with a triangular catch plate, and chain attached to the pin.
 L: 5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 99. Pl. XXX 1.
 National Museum, Belgrade (735/I).
- 148 Bronze bow-fibula**
 Loop-bow type. Incomplete.
 L: 6.5 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 99. Pl. XXX 2.
 National Museum, Belgrade (736/I).
- 149 Bronze bow-fibula**
 Loop-bow type. Incomplete.
 L: 5.4 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 99. Pl. XXX 3.
 National Museum, Belgrade (737/I).
- 150 Fragment of bronze fibula**
 Probably the pin from a spectacle type.
 L: 7.2 cm. Excavated by L. Popović and A. Jurišić.
Novi Pazar Catalogue (1969) 99. Pl. XXX 4.
 National Museum, Belgrade (739/I).

Radolište

- 151 Kylix**
 Black glaze. Size: Ht 8 cm. dia 18 cm.
 Excavated by M. Grbić.
 L. Popović, *Radolište, Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd* (1956/57) 88.
 Pl. I, Tomb V.
 National Museum, Belgrade (2/I).
- 152 Pottery vessel**
 In the shape of a kantharos, in grey clay.
 Ht: 12.5 Dia: 11 cm. Excavated by M. Grbić.
Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd (1956/57) 86 Pl. II.
 National Museum, Belgrade (3/I).
- 153 Pottery vessel**
 In the shape of a kylix, in red clay.
 Ht: 8 cm Dia: 18.5 cm. Reconstruction.
 Excavated by M. Grbić.
Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd (1956/56) 85 Pl. II, Tomb V.
 National Museum, Belgrade (56/I).
- 154 Silver ear-ring***
 Of the *navicella* type, with filigree and granular decoration.
 Size: 4 × 2.8 cm. Excavated by M. Grbić.
Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd (1956/57) 81. Pl. X. Tomb. I.
 National Museum, Belgrade (8/I).

- 155 Silver bracelet**
 With snake head terminals.
 Dia: 5.2 cm. No data.
Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd (1956/57) 86. Pl. X.
 National Museum, Belgrade (6/1).
- 156 Silver bracelet**
 With snake head terminals.
 Dia: 5.2 cm. No data.
Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd (1956/57) 86 Pl. X.
 National Museum, Belgrade (7/1).
- 157 Silver bracelet**
 With terminal in the shape of a massive cone.
 Dia: 6.5 cm No data.
Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd (1956/57) 85. Pl. IX.
 National Museum, Belgrade (4/1).
- 158 Silver bracelet**
 Identical with the above.
 Dia: 6.5 cm. No data.
Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd (1956/57) 80. Pl. IX.
 National Museum, Belgrade (5/1).
- 159 Silver fibula***
 With high-relief decoration on the bow. L: 6.8 cm.
 Excavated by M. Grbić.
Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd (1956/57) 79.
 Pl. VII, Tomb I.
 National Museum, Belgrade (10/1).
- 160 Bronze pin head**
 Disc headed with high-relief decoration on shank.
 L: 4.7 cm. Excavation by M. Grbić.
Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd (1956/57) 79.
 Pl. VIII, Tomb V.
 National Museum, Belgrade (20/1).
- 161 Bronze dish**
 With wave-like decoration. Reconstruction.
 Ht: 9.5 cm. Dia: 33 cm. No data.
Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd (1956/57) 80.
 Pl. VI; *Olympia* IV 141, no. 880 and 881, Pl. LII.
 National Museum, Belgrade (23/1).

Other Finds

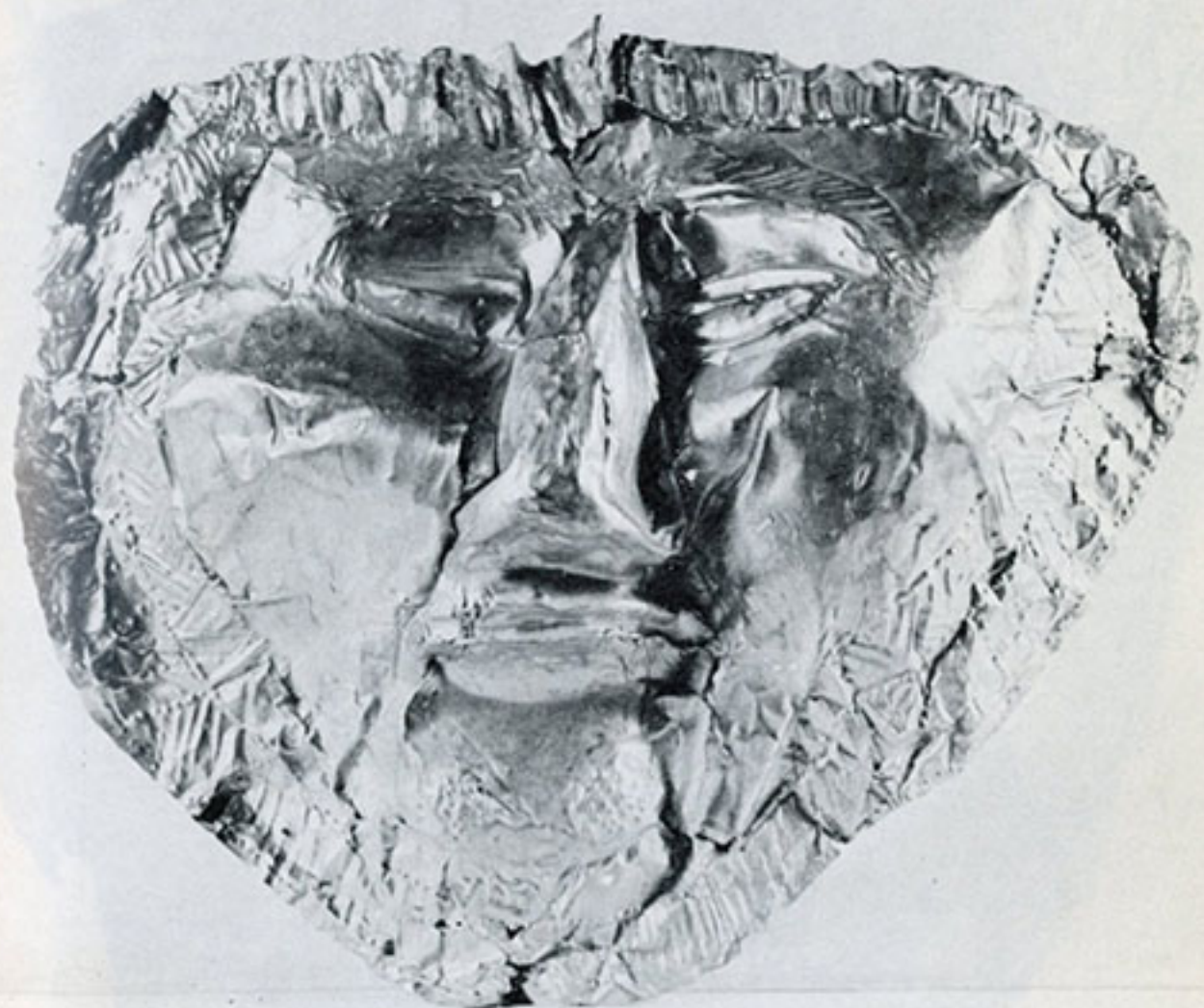
- 162 Silver belt from Umčari near Belgrade***
 Decoration includes swastikas and a palmette.
 L: 45 cm.
 D. Garašanin, *Starinar* n.s. XI (1960) 86.
 National Museum, Belgrade (10619).
- 163 Silver double pin from Umčari near Belgrade***
Omega type. L: 10.7 cm.
Starinar n.s. XI (1960) 86.
 National Museum, Belgrade (11133).

- 164 Silver bracelet from Čurug***
 With stylised snake head terminals, and punched decoration.
 Dia: 6.9 cm.
 D. Garašanin, *Katalog metala, Beograd* (1954) 40.
 National Museum, Belgrade (2026)
- 165 Silver fibula from Čurug***
 With star-like decoration in high relief on the bow.
 L: 9.4 cm.
Katalog metala (1954) 40.
 National Museum, Belgrade (2022)
- 166 Silver ear-ring***
 In the shape of an expanding ribbon with filigree and granular decoration.
 Dia. 3.2 cm.
Katalog metala (1954) 40.
 National Museum, Belgrade (2033).
- 167 Silver finger-ring from Čurug***
 Elliptical-shaped mount, with filigree and granular decoration. Dia: 2.5 cm.
Katalog metala (1954) 40.
 National Museum, Belgrade (2035)*
- 168 Bronze fibula from Čurug**
 Suspended chains with arrow-like terminals, and the bow decorated with spiral bronze coils. L: 40 cm.
Katalog metala (1954) 41.
 National Museum, Belgrade (2041).
- 169 Silver bracelet from Prilep in Macedonia**
 With snake head terminals. Dia: 7.5 cm.
Katalog metala (1954) 63.
 National Museum, Belgrade (4655a).
- 170 Bronze statuette of a blacksmith from Vranište near Bela Palanka in Serbia***
 Male seated figure with crossed legs, right leg over the left and body slightly inclined forward. In front of the legs is a small anvil. The blacksmith is holding an object in his left hand and hammering with the right. Summary rendering of the head. Body in fine geometric form in the shape of an elongated triangle. Neck also elongated in the form of a cylinder. Chest and phallus strongly modelled. The figure is placed on a flat platform in the shape of a letter T. Ht: 8 cm. Width of platform near the anvil 3.4 cm. Discovered by L. Popović in the High School collection of Bela Palanka in 1963.
 L. Popović and associates, *Greek, Roman and Early Christian Bronzes in Yugoslavia*, Belgrade (1969), p. 15, 66, no. 19.
 Period: end of the 8th and the beginning of the 7th century B.C., i.e. the end of the Geometric and the beginning of the Archaic period. Greek import of exceptional artistic value.
 National Museum, Belgrade (999/1).
- 171 Bronze cover from Macedonia**
 In the form of a seated male figure on a square plate, holding with both hands a vessel from which he is drinking.
 Ht: 5.3 cm (total: height of figure: 3.2 cm). No data.
 D. Garašanin, *Zbornik radova Narodnog muzeja, Beograd* (1958/59) 32, fig. 1a, ab.
 Period: end of the 8th and beginning of the 7th century B.C.
 Macedonian Hallstatt.
 National Museum, Belgrade (13216).

- 172 Bronze mirror handle from Janjevo in Kosovo**
 In the shape of a naked female figure with raised hands symbolically holding the mirror disc. Ht: 13 cm. No data.
 L Popović, *Glasnik Muzeja Kosova i Metohije I* (1956) 1-13, *Greek, Roman and Early Christian Bronzes in Yugoslavia* (1969), 15, 67, no. 22.
 Period: the 5th century B.C.
 National Museum, Belgrade (825/I).
- 173 Bronze mount of a bull's head from Ohrid in Macedonia**
 L: 4.5 cm. Dia: 7 cm. No data.
Trebenište Catalogue (1956) 80-81.
Greek, Roman and Early Christian Bronzes in Yugoslavia (1969) 15, 76, no. 51.
 Period: 5th century B.C.
 National Museum, Belgrade (824/I).
- 174 Bronze helmet from Trstenik in Serbia**
 With cheek pieces and rectangular front opening.
 Ht: 29 cm. No data.
 B. Schröder, *JdI* (1912), 342.
 A. Snodgrass, *Early Greek Armour and Weapons* (1964), p. 18, *Greek, Roman and Early Christian Bronzes in Yugoslavia* (1969) 15, 69, no. 27.
 Period: beginning of the 5th century B.C.
 National Museum, Belgrade (645/I).
- 175 Bronze helmet from Budva in Montenegro**
 Identical with the above. Ht: 18 cm. Discovered in 1938 in the Graeco-Roman necropolis in Budva.
 M. Garašanin, *Vesnik Vojnog muzeja JNA* (1957) 40.
Greek, Roman and Early Christian Bronzes in Yugoslavia (1969) 15, 69 no. 28.
 Period: beginning of the 5th century B.C.
 National Museum, Belgrade (588/I).
- 176 Bronze helmet from Budva in Montenegro**
 Ht: 29 cm. Discovered in 1938 in the Graeco-Roman necropolis in Budva.
 M. Garašanin, *Vesnik Vojnog muzeja JNA* (1957) 40.
Greek, Roman and Early Christian Bronzes in Yugoslavia (1969) 15, 69 no. 29.
 National Museum, Belgrade (589/I).

Εικόνες

Plates

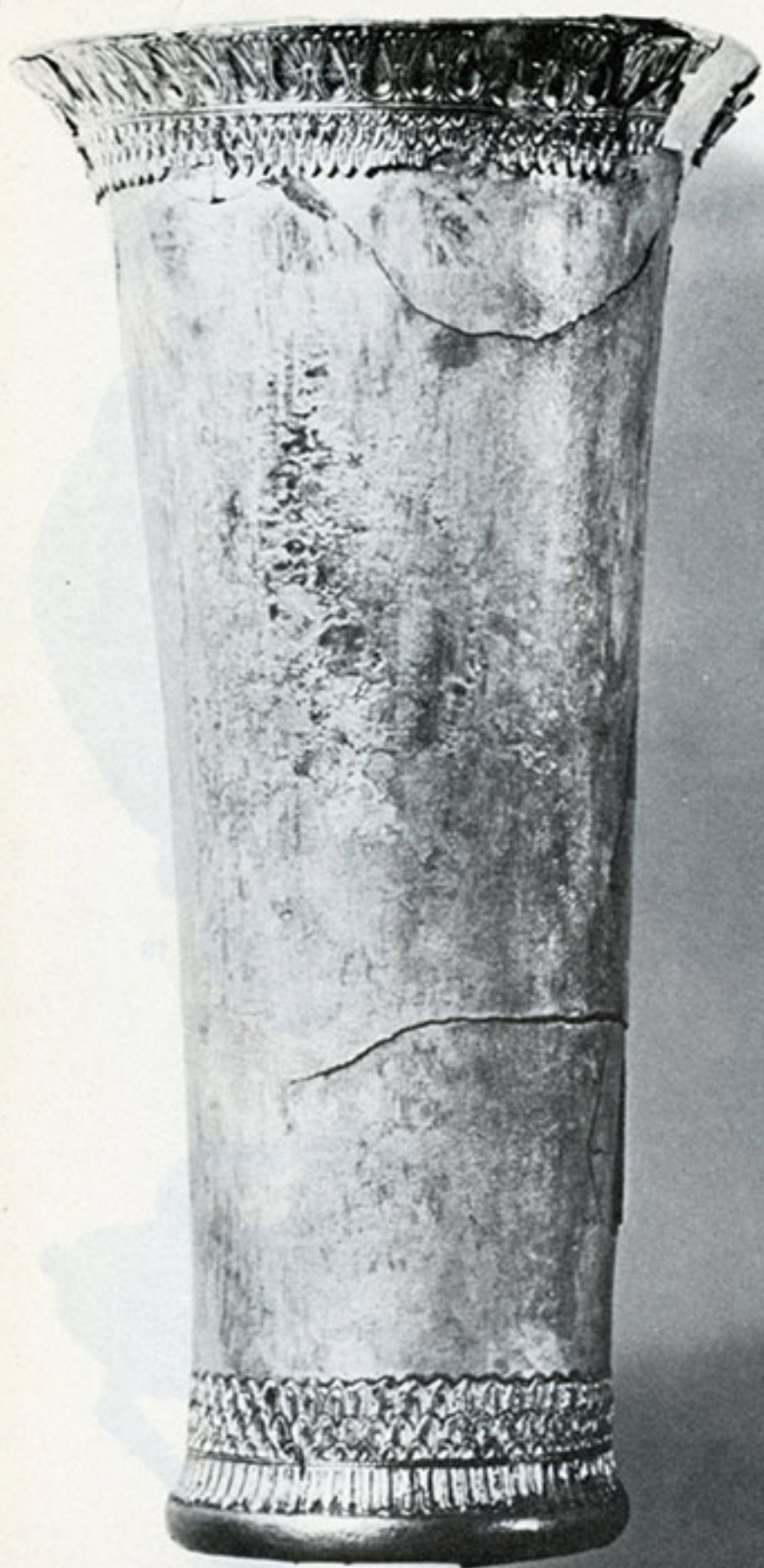

17

13

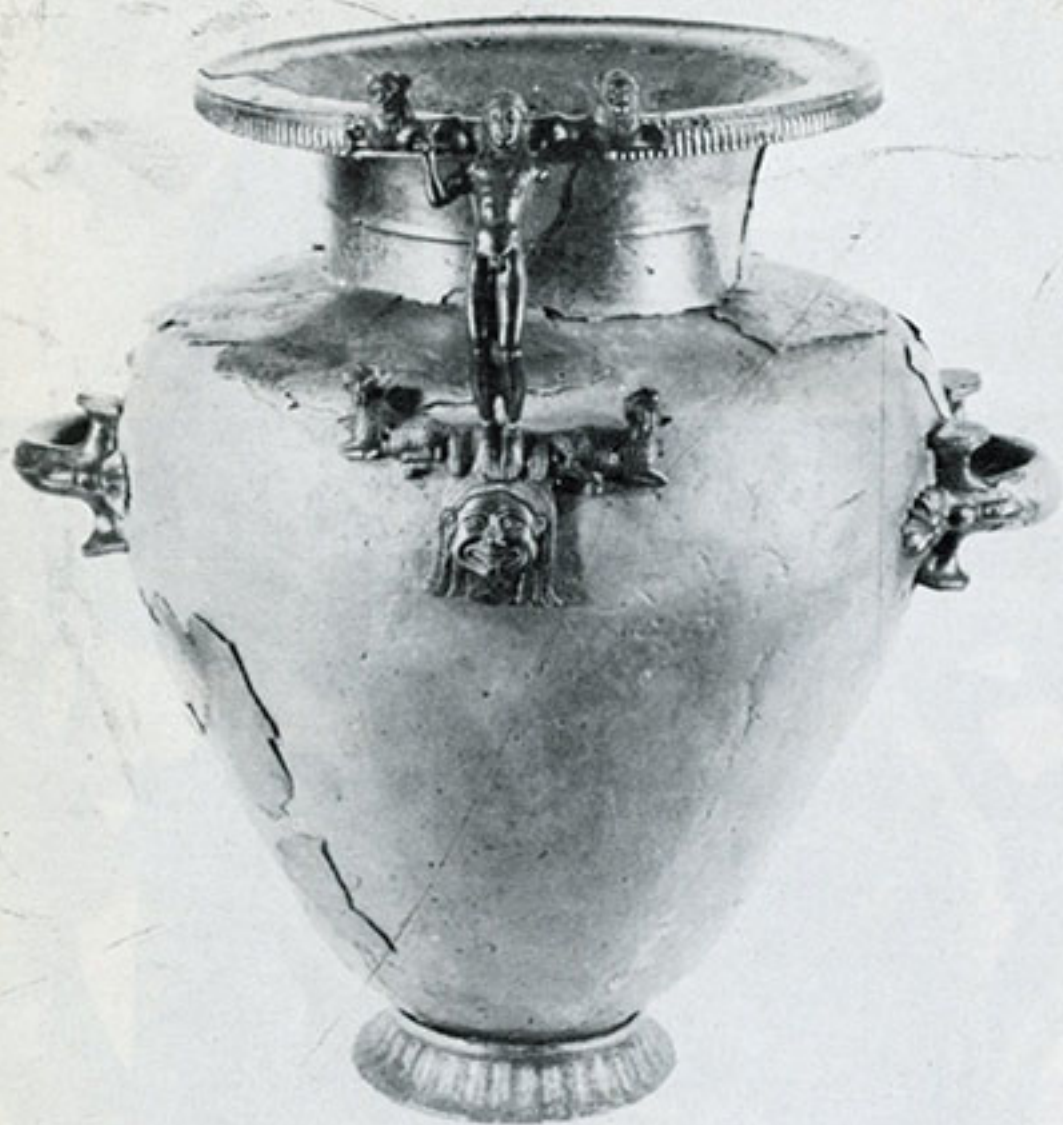

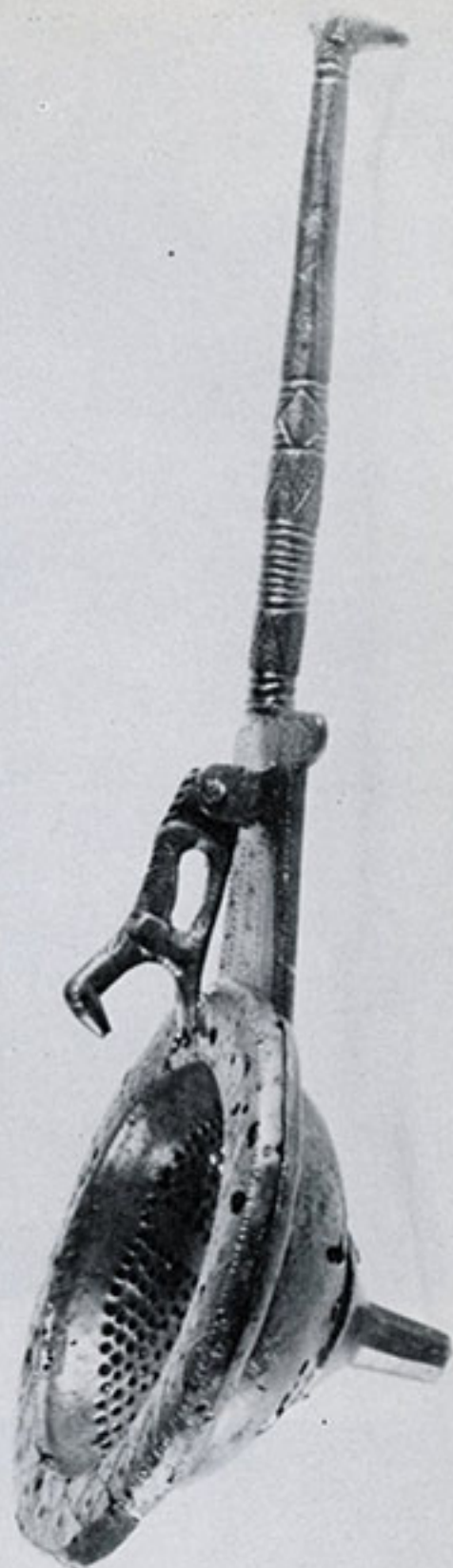

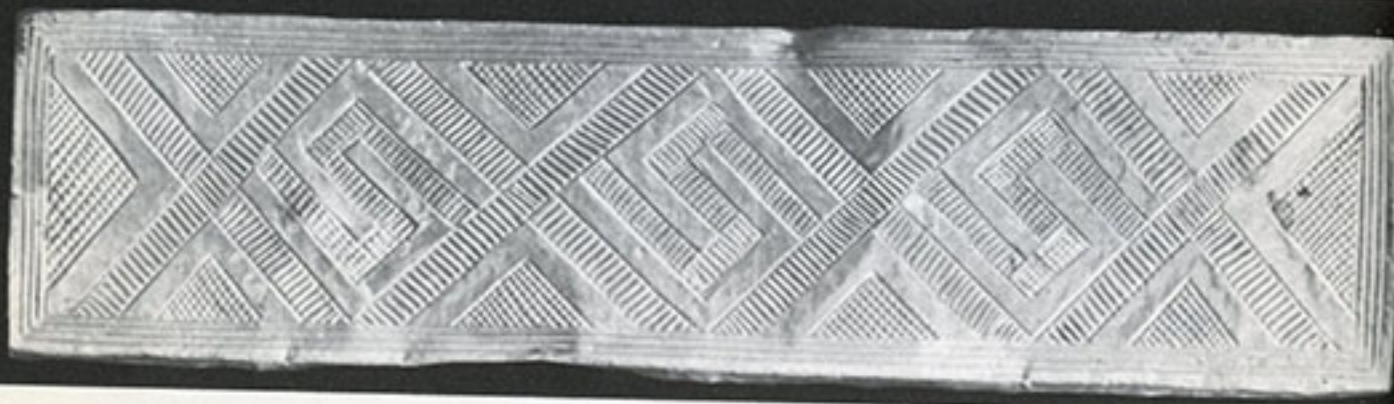

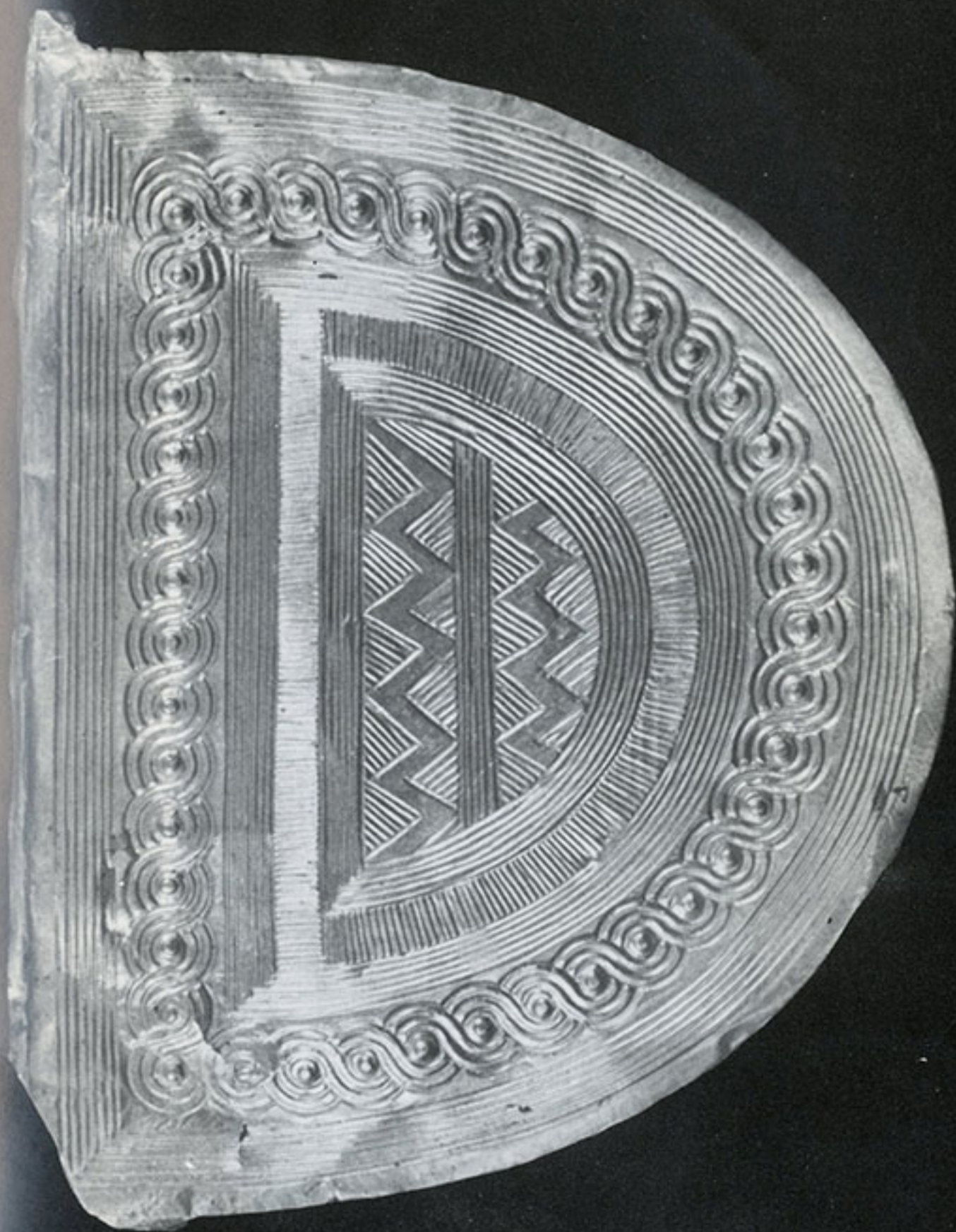

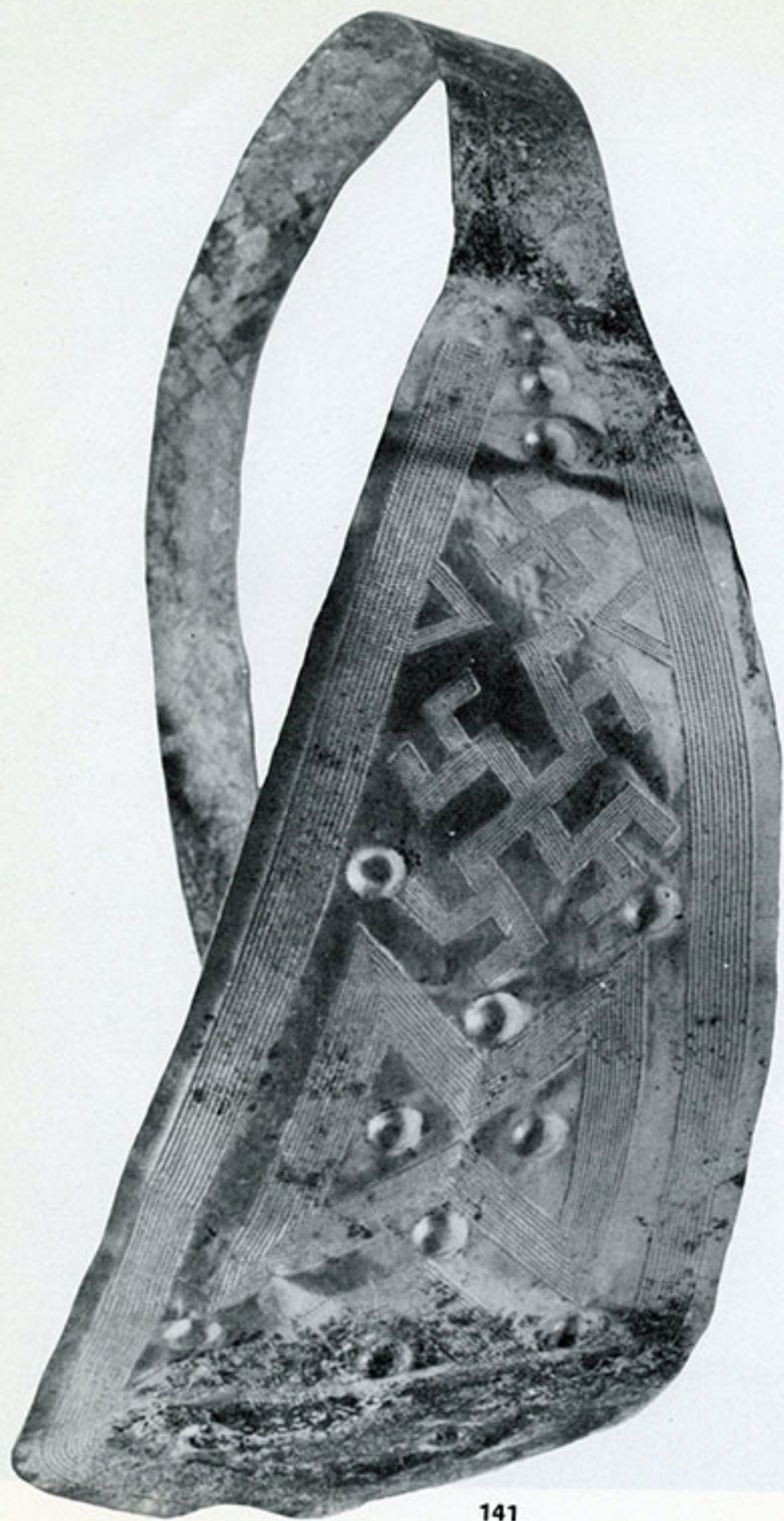

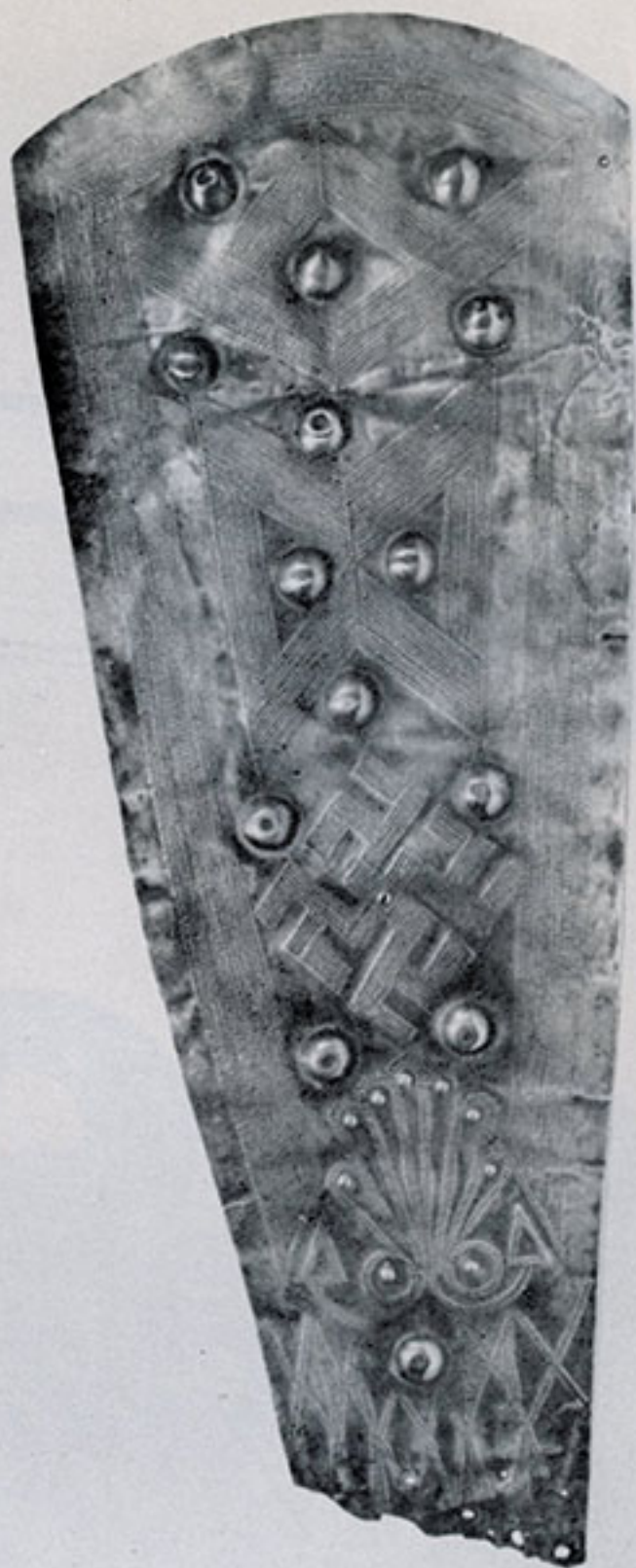
129

134

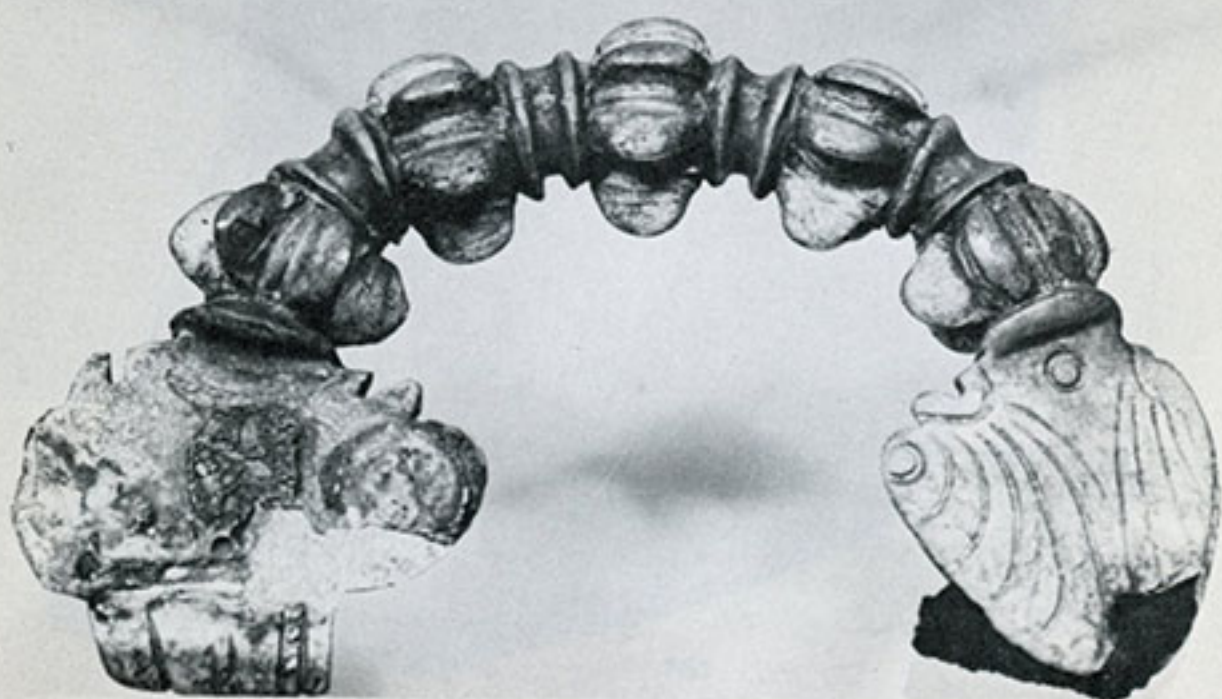

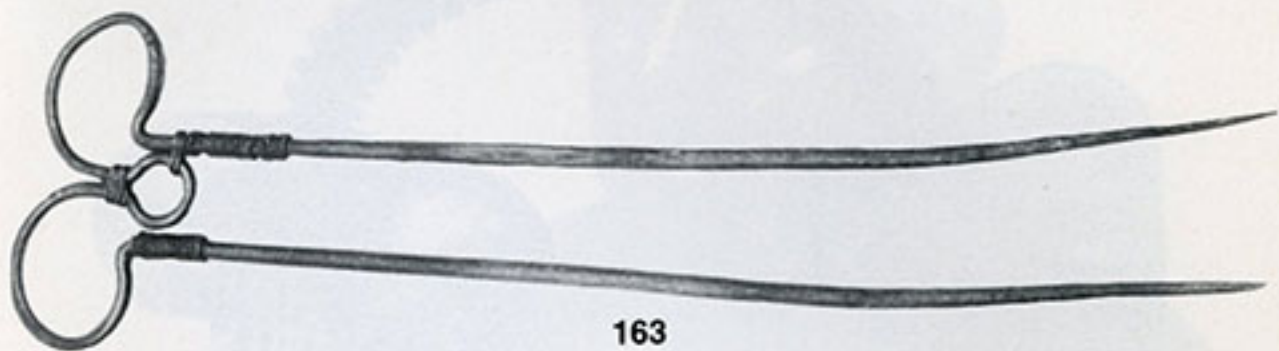

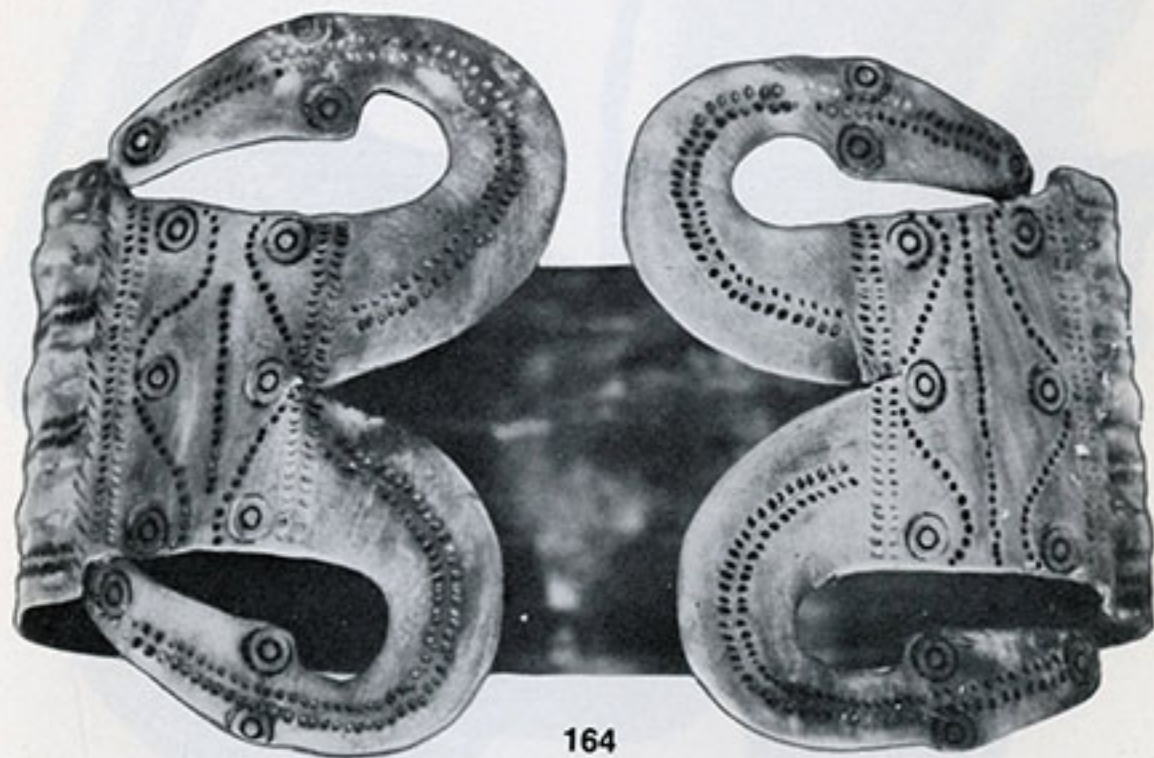
154

159

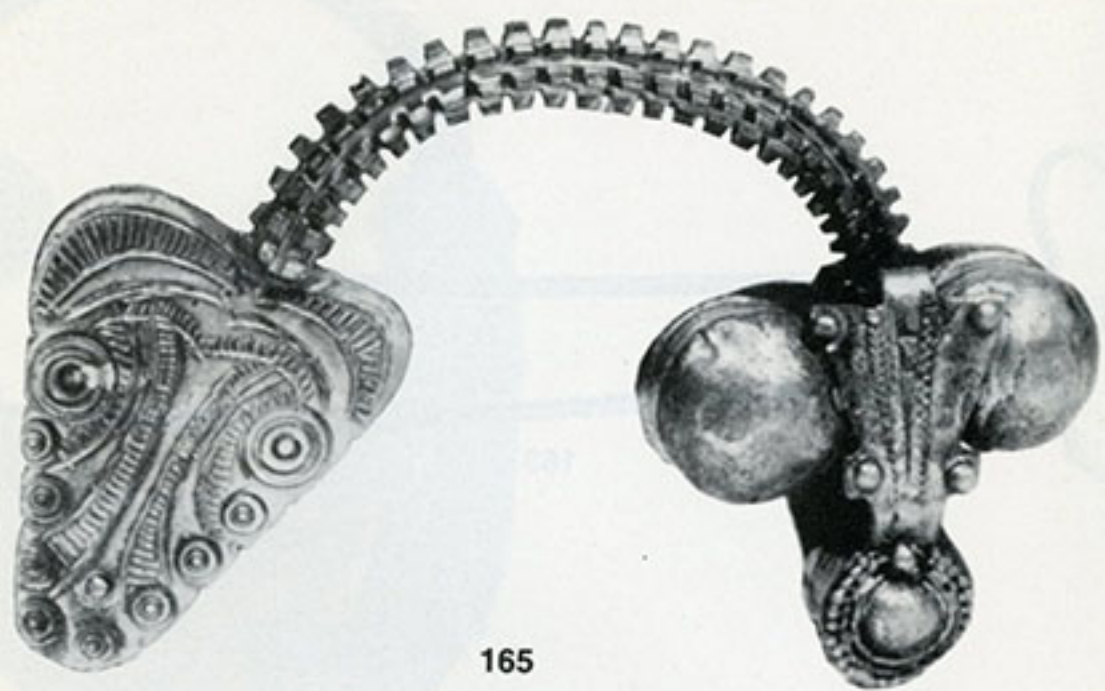

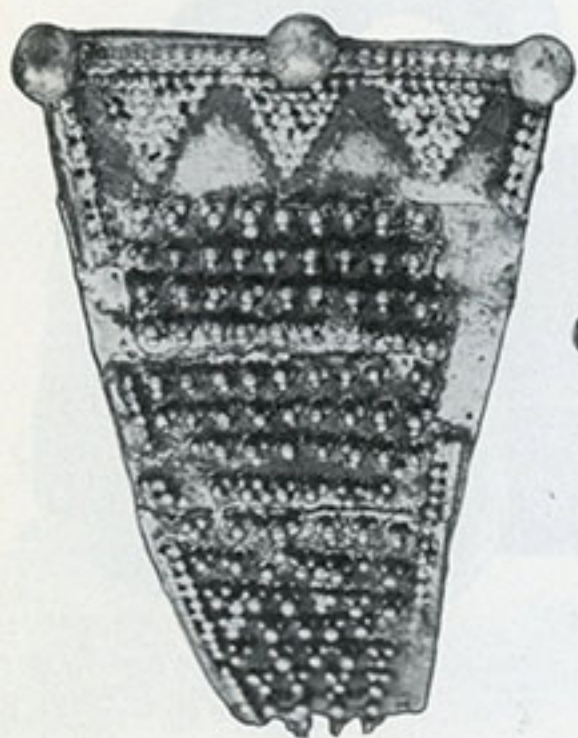
163

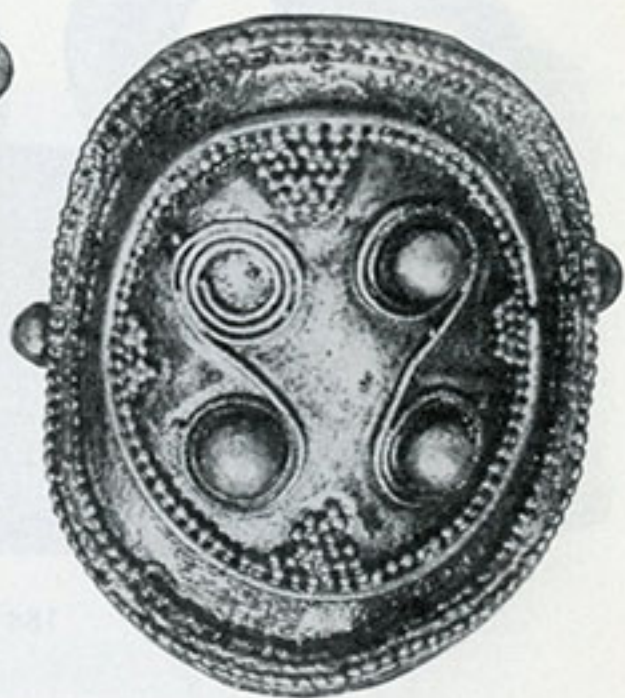
164

165

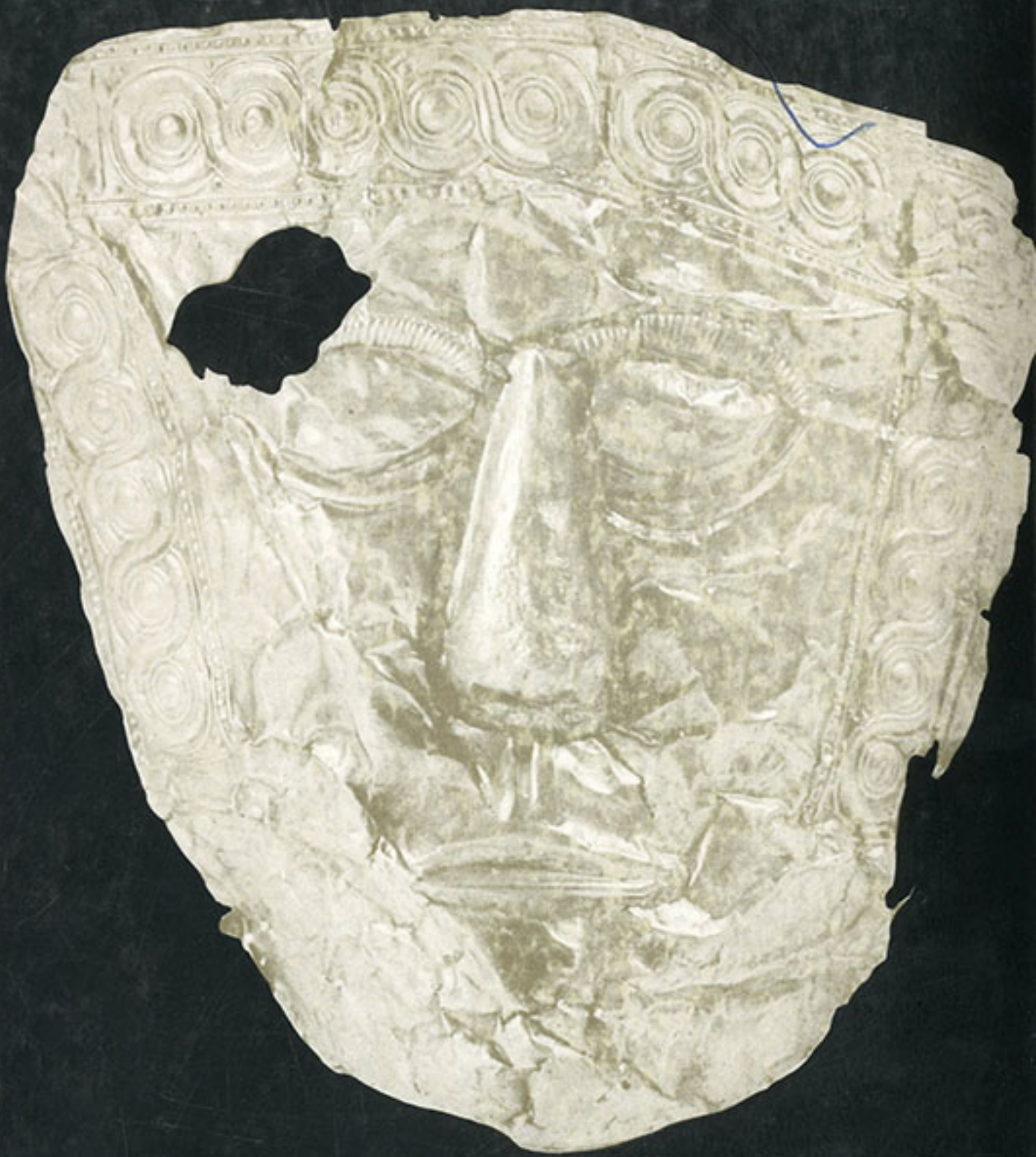

166

167

**GREEK
ILLYRIAN TREASURE
FROM YUGOSLAVIA**